

5273

241.1

7-99

11 OCT 2009

Handwritten signature

214.1
4-99

ՊԱՐԶ ՔԱՐՈԶՆԵՐ

ԳՐԵՑ

ՂԵԻՈՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴՈՒՐԵԱՆ

Ի ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ

«Աւետարանել աղքատաց առաք-
եաց զիս. բժշկել զբեկեալս սրտիւ,
քարոզել զերեաց զթողութիւն եւ
կուրաց սեսանել, արձակել զվի-
րաւորս ի թողութիւն, քարոզել
զսարեկան Տեառն ընդունելի» :

(Ղուկ. Դ. 18-19)

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վ. ԵՆ Զ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1907

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک فی ۲ اغستوس ۳۲۲ تاریخ
و ۱۸۹ نومرولی رخصتنامہ سیلہ طبع اولنشد

7407-88

ԱՌ

ՎՍԵՄԱՇՈՒՔ ԵՒ ԱԶՆՈՒԱԶԱՐԾ
ՄԱԹՈՒՍ ԷՖ. ՈՒՆՃԵԱՆ
ԶՕՆ

ԽՈՐԻՆ ԵՐԱՆՏԱԳԷՏ ԶԳԱՑՄԱՆՑ ԵՒ ԱՆԿԵՂԾ ՅԱՐԳԱՆԱՑ

ի յիշատակ

Յաւէս ողբացեալ եղբօր Իւրոյ

ԱՌԻԿ ԷՖԷՆՏԻ ՈՒՆՃԵԱՆԻ

Սւազ Բաւերաւիւն եւ Հիմնադրին Դպրեկանուց,
եւս եւ Բաւերաւիւն իմոյ:

Վսեմ. եղբ'նքի,

Խորապէս շնորհապարս կ'կացուցանեմ զիս,
ընդունած ըլլալով Ձօնս, իբրեւ խուն արտայայ-
տութիւն երախտագէտ զգացմանցս զոր ունեցած եմ
եւ միշտ պիտի ունենամ հոգեւորյս բաւերաւիւն ան-
ուն եւ յիշատակին հանդէպ, եւ Ձեզ՝ որ պատնառ
կ'ըլլաք սոյն գրական մահարձանիկն կանգնելու:

Երախտագիտութեամբ լցուած Ձեր Վսեմու-
քեան առ իս ցոյց տուած համակրանաց համար եւ
խորապէս զգածուած հանգուցելոյն անմոռաց յի-
շատակէն, կ'փութամ մաղթել Ձեզ միախորու-
թիւն եւ հանգուցելոյն երանաւէտ հանգիստ:

12 Օգոս. 1906

ՂԵԻՈՆԴ ՎՐԴՊՏ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Սոյն ՊԱՐԶ ՔԱՐՈՋՆԵՐՍ ու խորունկ համոզումիս եւ հաւատքիս շունչովը գրած եմ, կ'պարտւիմ զլիաւորաբար եւ ընդհանրապէս Ս. Գրքի եւ Աւետարանի ուսումնասիրութեանս . բաց առի եւ մասնաւորապէս Դպրեվանքի մէջ 1898—1902 տարիներու մէջ Գերաւնորհ Դաստիարակ Ուսուցչիս եւ Հոգեւոր Ծնողիս Տ. Եղիշէ Ս. Եպիսկոպոս Դուրեանի չնազ փարոզներու եւ բանախօսութեանց ունկնդրութեանս, ինչպէս նաեւ վերջեւս Պոլսոյ մէջ 2—3 տարիներէ ի վեր ունեցած՝ աշխարհահրոչակ փարոզիչներու՝ Սպրդշրմի, Փարրարի, Վակների եւ Բերսիէյի փարոզներու եւ հառերու ընթերցումներուս :

Յամենայնի վստահ ըլլալով՝ թէ սոյն աշխատութիւնս կրնայ հանրութեան բարոյականին օգտակար ըլլալ եւ անոր հոգեւոր զարգացման նպաստել, ի լոյս կ'հանենք զայն, ներողամտութիւններ վիայն ակրնկալելով :

1907 Յունվար 1

Կ. Պոլիս, Դասրգիւղ
Ս. Թազաւոր

ՂԵՒՈՆԴ ՎԱՐԴ. ԴՌԻԲԵԱՆ

ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Յանձամ ասացե թագաւորն . Եկայ՝ օրհնելու Լօր
Էմայ, ժառանգեցեալ զպարտաւորեալ յեղ զարայութիւնն ի
սկզբանէ աշխարհի : Զի՛ տաղցեայ, և ետոտ ինչ ոտել .
ճարաւեցայ, և արբոցեալ ինչ . օրար էի, և ժողովեցի
զե . Բերի՛ և զգեցոցեալ զե . հեռանդ էի, և տեսի զե .
ի բանորի էի, և էիի տա իս : Յանձամ պարտաւորեալի պա-
ցեն նմա արդարեւ և ասացեն . Տէր, է՞րբ տեսա՞ զտեղ
տաղցեալ, և հեռանդեցա՞, համ ճարաւե՛ և արբոցա՞ .
է՞րբ տեսա՞ զտեղ օրար, և ժողովեցա՞, համ Բերի՛ և
զգեցոցա՞ . է՞րբ տեսա՞ զտեղ հեռանդ համ ի բանորի և
եկա՞ տա տեղ : Պարտաւորեալի պացե թագաւորն և ասացե
ցեոսա . Ամէն ասեմ յեղ, որովհետեւ արարեալ Բեռն յեղ-
բարցս այսոցիկ խորհանց՝ ինչ արարեալ : »

(Uusp. հե. 34-40)

ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ ՇԻՄՆԱԴՐԻՆ

ԵՐ

ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐԻՆ

ՅԱԽԷՏ ՈՂԲԱՅԵԱԼ

ՎՍԵՄ. ԱԲԻԿ ԷՖ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԻՑԻ ԱՌԹԻԻ ԽՕՍՈՒԱԾ

Ս. ՔԱԳԱԻՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՄԷՋ

(1905 Սեպտ. 25 օր Վարազայ Խաչի)

«Ուղղոց վայել է օրհնութիւն :»,
(Սաղմ. ԼԲ. 1)

ՔԱՌԱՍՈՒՆ օրեր անցան այն օրէն
յետոյ՝ երբ մեր ամենուն յարգելի և սրաին սի-
րելի ականաւոր անձին դառնակսկիծ յանկար-
ժական մահուան գոյժը լսեցինք : Ամբողջ
հայ ժողովուրդը, իր մեծերէն մինչեւ փոքրը,
կ'ողբայ ու կ'արտասուէ այս անդառնալի կո-
րուստին վրայ . ի լուր այդ գուժին՝ ամէն ոք
կայծակնահար եղաւ կարծես . սրտերու ալ-
քերն տակն ու վրայ եղան . աղիքներն գալա-

րեցան . արիասիրտ կուրծքեր նուաղեցան , ջիղեր ցնցուեցան , երակներու մէջ արեան շրջաններն կանգ առին , բերաններ կարկամեցան , ճակատներ կնճռոտեցան , աչքեր յարտասուս փղձկեցան , ոտներ կթոտեցան . ա՛հ , վճռական ու վերջնական էր հարուածը : Ո՞վ չողբաց , ո՞վ չյուսահատեցաւ :

Ի զուր տեղը կորսնցուցինք մեծ հայ մը , մարդասէր հայ մը , որ դարեր հաղիւ կ'ծնանին . իւր եօթանասնամեայ տարիքին մէջ իսկ սիրտ մը կ'կրէր իր կուրծքին տակ քաջարի և վեհանձն երիտասարդի մը : Անկեղծութեան , բարութեան և եկեղեցասիրութեան կեանք մըն էր ծայրէ ի ծայր իւր ապրած կեանքը : Ուղղամտութիւնը , ճշմարտութիւնը ընտրած ըլլալով իրեն կեանքին նպատակը՝ հասաւ այն փառաց բարձրութեան , ում կ'ցանկան այնքան բազմաթիւ անձինք : Նա իր կեանքին մէջ գիտցաւ ըլլալ ուղիղ ու կատարեալ մարդ . անոր զուգավառ աչերն՝ միայն բարութիւն ճառագայթեցին . իր շրթթունքներէն՝ միայն ուղղամիտ մարդու լեզուի բառերը լսուեցան , իր ձեռքերն՝ բարեգործութեան համար յատկացուեցան . իր բա-

զուկներն՝ ո՛հ , իր բազուկները՝ անկեալներու համար տրամագրուեցան : Բառեր կ'պակսին բացայայտելու իր այն բարոյական յատկութիւններն , ազնիւ ձիրքերն և բարեմասնութիւններն որով բարձրացաւ Վսեմաշուք յաւէտ ողբացեալն . իր բարոյական յատկութեանց գլխաւորն էր տարապայման և անկեղծ կերպով և առանց չափի և կշիռի օգնել տառապողներու , թշուառներու , օգնել անկեղծաբար և անշահախնդրութեամբ : Բարերարութիւնը չէր սահմանափակած միայն իր ազգինչ ըջանակին մէջ . այս էր իր մեծ գործը : Եւ ինքն էր որ ամբաւ վստահութեամբ համակրելի դարձաւ ինչպէս Ազգին , նմանապէս և Օգոստափառ Կայսեր , ուրկէ և պատուեցաւ : Յաւէտ պատիւ և օրհնութիւն իւր անթառամ յիշատակին :

Իր աշխատութեանց և գործառնութեանց մէջ ուղղամտութիւնը , բարին և ճշմարիտը նախընտրեց , և կրցաւ այդ կերպով ա՛լ աւելի օգտակար ըլլալ Ազգին և Օսմ . Տէրութեան . շատեր իրմով դիրք ու պատիւ չինեցին , շատեր մեծցան և իր անունը բարձրացուցին . իրմով աննշան մարդիկներ ականաւոր դիրք

մը դրաւեցին և իր անուան պատիւ բերին : Պատիւ և օրհնութիւն իւր լուսապսակ յիշատակին :

Իր խորհուրդներուն մէջ եւս ուղիղը ընտրեց. խորհրդատու եղաւ առ հասարակ սոյն ամենուն, որոնք պէտք զգացին իւր վսեմութարձր խորհուրդներուն . դիտէք թէ խորհուրդ տալն ալ բարեգործութիւն մըն է և շատ պարագաներու մէջ մեծ բարեգործութիւն . և նա իր քաջաբերիչ խորհուրդներովն անհաստատներն ամրացուց, տկարները զօրացուց, անկեալները կանգնեց . պատիւ և օրհնութիւն յաւերժական իր անմուսաց յիշատակին :

Իր բարեգործութիւնները թուե՛լ, ո՛ր, ծիծաղելի պիտի ըլլար, վասն զի իր բարեգործութիւնները առանց թուի, առանց կըշիռի և առանց չափի եղած են . ամէն օր, ամէն վայրկեան, ամէն քայլին բարեգործութիւն կ'սորհէր, բարեգործութիւն կ'կամէր, բարեգործութիւն կ'ընէր . նա՛ բարեգործութեամբն և առաքինութեամբն անուանի Հրովմայեցի Կայսեր Տիտոսին պէս՝ առանց բարեգործութեան անցույթ օրին կ'ըսէր . « Կորուսի՛ զօրն իմ » :

Նա աշխարհին կամ մարդկային իմաստութեան շատ հետամուտ չեղաւ, « զի ուսեալ բնաւ չիք » . այլ նա ընտրեց աստուածային իմաստութիւնն և անոր բաժնեկից եղաւ . իր հաւատքը, յոյսն ու սէրը բուռն թափ մը առած էին իր հոգւոյն մէջ :

Իր ընտրած աստուածային իմաստութեան արդասիք են իր եկեղեցական և հոգեւորական գործերն մերձաւոր ու հեռաւոր վայրերու մէջ, ի Պոլիս և ի Գաւառս . յաւատ պատիւ և օրհնութիւն իր անթառամ յիշատակին :

Իր թաղին և եկեղեցւոյն զերդ պահապան հայրն հանգիստացաւ, պահապան հրեշտակն եղաւ : Ամէն ինչ իր ձեռքն առած՝ դպրոցին և եկեղեցւոյն կազմակերպութեան և բարեկարգութեան համար ամէն հոգ ու խնամք տարաւ . իր ծերութեան տարիքին մէջ՝ առոյգ երիտասարդի մը պէս վարեց թաղին այլ և այլ գործերը և միշտ անոնք անխռով իրենց ընթացքն պահեցին :

Իր ընտանեկան կենցաղը՝ ո՛ր, իրաւ թէ և չէր ամուսնացած ու եօթանասնամեայ ամուրի մը կնքեց իր մահկանացուն, բայց հայր

եղաւ որքոց և անօգնական այրեաց, աղքատներու. հաղարաւոր որբեր անոր անունը կուտան ակնածանքով. . . հւն՞յր :

Այս է հայրութիւնը, ճշմարիտ հայրութիւնը. քանի՜ հայրեր կան, որոնք հայրութենէ որքա՞ն հեռու են, բայց ինքն հայր եղաւ, ճշմարիտ, ազնիւ, անձնուէր հայր մը : Պատիւ և օրհնութիւն իր անբիծ յիշատակին :

Իր բոլոր դործոց և բարեգործութեանց թագն ու պսակը կ'կազմէ և է՝ իւր փառաւոր և յաւէտ յիշատակելի ու հայ ազգութեան պարծանքն ու փառքն եղող Դպրեվանքի ՀԻՄՆԱԴԻՐ և ԲԱՐԵՐԱՐ ըլլալն :

Նա հոգւով ու սրտով մինչեւ վերջին վայրկեանն կապուեցաւ Դպրեվանքին, շատ դրամ ծախսեց և ո եւ է աշխատութիւն չը խնայեց անոր յառաջդիմութեան և զարգացմանը համար : Եւ եթէ այսօր օտարներու առջեւ բանով մը պիտի կրնանք պարծիլ, և ապագայ եկեղեցականութեան ուժն ու զօրութիւնը պիտի կրնանք ապահովել, այն ալ միայն Դպրեվանքն է, զոր կ'պարտինք յաւէտ ողբացեալ Վսեմ. հանգուցեալին : Պատիւ և օրհնութիւն իր լուսածիր յիշատակին :

Իր զօրաւոր համազումներն և ուղղամտութիւնն ու անկեղծութիւնը տուին եւս նմա խակական զօրութիւն՝ ունենալու ուղիղ հոգի և ազնիւ սիրտ. և այսպէս նա այսօր և յաւէտ կ'դռնէ պատիւ և օրհնութիւն՝ ինչպէս աղքատին սրտին, նմանապէս և կայսերական պաշտօնատանց մէջ. այսուհետեւ թո՛ղ ամէն ցրտին ու գոռոզ սրտեր յամօթ լինին իւր փառալից շիրմին առջեւ, և սորվին՝ թէ անկեղծ համակրութեան, ուղղամտութեան մէջ կ'կայանայ անկեղծ փառքն :

Ողբացելոյն սքանչացողներէն ոչ մին զինքը թերութենէ զերծ կ'համարէր. ո՛չ ոք երբեք խորհած էր թէ նա հոգեւոր կամ բարոյական կատարելութեանց կատարն հասած էր. բայց որովհետեւ իր վրայ կ'երեւէր տա՛վորաբար տեսնուածէն աւելի ուղղամտութիւն, խորին անկեղծութիւն, անխառն համակրանք, աղքատասիրութիւն, անկեղծ մարդասիրութիւն, անբիծ բարութիւն, ամէն ուրեք ժողովուրդն կամեցաւ փառաց պսակ յօրինել իւր ճակտին և օրհնութեան ձայներ բարձրացնել :

Հանգուցելոյն վշտաբեկ պարագաները

այս բանիս մէջ պէտք է փնտռեն իրենց մխիթարութիւնը : Նորա վշտաբեկ երէց եղբայրն՝ Վսեմ. Մաթուս էֆէնտի, ծանօթ իւր գործունէութեամբ, մեծ մխիթարութիւն է Ազգիս կարօտելոց ու թշուառացելոց, նա եւս Դպրեվանքի հաստատութեան. նա՛ ինչպէս հանգուցելոյն կենդանութեան ինքն էր որ իր ուղղութեամբ և խորհուրդներով ոյժ կուտար իր սիրասուն ողբացեալ եղբօրը գործունէութեան, այսօր ալ յետնորա մահուան, կ'շարունակէ գործել նոյն ուղղութեամբ, առանց ո և է բան պակսեցնելու վարձատրութեանց և գործառնութեանց մէջ. և այս բան՝ բոլոր բարերարեալներն յանհունս շնորհապարտ կ'ընեն :

Եւ նա մանաւաղ իր այն յայտարարութեամբ՝ թէ Դպրեվանքի բարերարական գործին ալ պիտի շարունակէ և վարէ Բարձրաշնորհ և Ամենապատիւ Օրմանեան Սրբազան Պատրիարք Հօր հովանաւորութեան ներքեւ և գործակցութեամբ Ազնուաշուք և բազմաշան Տիգրան էֆ. Բարաղամեանի, զմեզ Դպրեվանքիքս յանհունս երախտապարտ կ'կացուցանէ. Օրհնեալ ըլլայ ինքն և իւր պարագայքն :

4407-88

Մաղթենք որ Ս. Հոգին իր անբաւ երկնային մխիթարութեամբն սիւտիէ և մխիթարէ վշտացեալ և սգաւոր եղբայրն ու քոյրերն, մերձաւորներն, պարագաներն և ազգականներն : Հայցեմք ի Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ որ եթէ երբեք հանգուցեալն ըստ մարդկային թերութեանց և սխալանաց, ունեցաւ գործքով կամ բանիւ կամ մտածութեամբ սխալումներ, թերութիւններ և մեղքեր՝ իր անհուն գթութեամբն ներումն և թողութիւն շնորհէ և լուսաւորէ, և արժանացնէ երկնից արքայութեան և զձեզ զամենեսինդ պահէ ի խնամս իւր հանապաղ. ամէն :

Ա.

ՄԻԱՅՆ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԲԱՐԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Օրհնեցե՛ք շեր յօրհնութիւնն նոր, զի բարի է. ապա-
հաւասարեցե՛ք նա յօրհնութեամբ»:

(Սաղմ. ԼԲ. 3)

«Իբրեւ զի բարի է Աստուծոյ Իսրայելի և ոյ՛ր ու-
ղիւն էն որդիւնս»:

(Սաղմ. ՀԲ. 1)

«Խաւարման եղբորս՝ Տեառն, զի բարի է, զի յաւիտե-
ան է ողորմութիւնն նորս»:

(Սաղմ. ԺԷ. 1)

«Նշեցորդս՝ որդիս Կարաբեալի, որդես և հայրն յեր-
եմիաթի Կարաբեալ է»:

(Մատթ. Ե. 48)

«Ղուստի որ լաւագոյն է, գիտէ՛ք պարգեւս բարեւոյն
որդոց յերոց, որ լաւ է և առաւել Հայրն յեր որ յերկնս
է՝ որոցէ բարեւոյնս որ խնդրեմ զնա»:

(Մատթ. Ե. 11)

ՄԻԱՅՆ ԱՍՏՈՒԱԾ ԲԱՐԻ

«Ձի՛ք ո՛ք բարի,
բայց մի Աստուած,,
(Ղուկ. ԺԲ. 19)

ԱՅՆ անհուն ոգին որուն խոհունութիւնն ու իմացականութիւնը չափ ու սահման չունի, որ ամէն բանի վրայ կ'իսորհի և ամէն բան կ'թափանցէ միանգամայն, որ ամէն տեղ ներկայ է առանց դոյզն դժուարութեան, որ կ'պարունակէ յինքեան այն վեհագոյն ու գե-
րագոյն յատկութիւններն ու կարողութիւն-
ներն որոնք երբեք չեն երեւիր երկրի արա-
րածոյ վրայ, կ'անուանենք ԱՍՏՈՒԱԾ:

Աստուծոյ յատկութիւնը և կարողու-
թիւնը անբաւ, անթիւ, անչափելի, անկշռելի,
անհատնում, անհունապէս անսահմանելի են:
Ս. Գիրք մեզի կ'ուսուցանէ Աստուծոյ կառա-
րելութիւնները, և Տիեզերքը որ Կենդանի

Գիրք մըն է, կ'պատմէ Աստուծոյ փառքը. հոն կ'պատմուի Աստուծոյ յաւիտենականութիւնը, ամենութեան թիւնը, ամենազիտութիւնը, անմահութիւնը, ամենախմաստութիւնը, ամենաուրբութիւնը, ամենաարդարութիւնը, ամենաբարութիւնը, և այլն:

Բայց մենք սոյն քարոզով պիտի խօսինք Աստուծոյ բարութեան կատարելութեան վերայ, որքան մեր միտքն ու գրիչն կ'զօրեն և կրնան գէթ մասամբ խիբ Աստուծոյ բարութեան նշոյլն ցոլացնել:

Աստուծոյ անունը երբ կ'լիչեմ կամ կ'արտասանեմ, արդէն իսկ կ'արտայայտեմ բարութեան կատարելութիւնը, բարութեան գերազանցութիւնը, բարութեան վսեմագոյնը, բարութեան մարմնացումը: «Անուն բարի որ ի վեր է քան զամենայն բարութիւն», որոյ առջեւ երկրի և երկնի ամէն բարութիւն կ'ստուերանան, կ'անշքանան:

Միայն Աստուած էսպէս բարի է. բնութեամբ, ի սկզբանէ՝ իսկապէս «Աստուած միայն բարի է». մենք բարի չենք ի սկզբանէ. այլ մեր բոլոր յատկութիւնք տարտամ, մութ խաւարի մէջ են. մանկան մէջ իսկապէս չկայ

ո՛չ բարին և ո՛չ չարը, աւելի սակայն «ի միտքս չարին հաստատեալ է». մենք վերջն է որ դաստիարակութեամբ կ'ստանանք բարութիւն, այն ատեն է որ կ'սորվինք թէ ի՞նչ է բարին: Աւա՛ղ. հիմակ ալ քանի՞ չարեր կան մեր մէջ. ստոյգ է որ մեր հոգւովն ու մարմնովն չարութեան մէջ կ'ապրինք, և շատ քիչեր բաժնեկից և հազարդակից են բարի ոգւոյն: Բայց ո՞հ, Աստուած չէ թէ բարւոյն հաղորդ ըլլալու կ'միտի, այլ արդէն իսկ, բնականէն «միայն ինքն է բարի», էապէս, ընդ լայն և ընդ երկայն, ի խորութիւն և ի բարձրութիւն՝ միայն ինքն է բարի և մանաւանդ բարութիւն:

Միայն Աստուած ինքնիշխան, անկախ բարի է. մենք բարի կ'ըլլանք այլոց օգնականութեամբ. չէ կարելի ըսել որ մենք բարի կ'ըլլանք մեր ձեռքով: Բարի ըլլալու համար ի՞նչ հնարքներ, միջոցներ մտածեր ենք. ի՞նչ ուսումներ կ'աւանդուին և խնամքներ կ'որոշուին. քանի՞ քանի՞ դաստիարակութեան ջանքեր կ'ըլլան. բիւրաւոր օգնութիւններ և խնամքներ անհրաժեշտ են մեզ՝ բարւոյն առաջնորդելու համար. առանց այս ջանից և խնամոց՝ մարդ բարի պիտի չըլլար, քանի որ

միշտ չարին կ'միտի: Աստուած սակայն՝ բարի է, առանց կախում ունենալու որ և է պարագայէ կամ պայմանէ. միայն Աստուած բարի է ինքնիշխան, ամբողջական և անկախ: Կ'բաղձամ որ խորհիք այս մասին. չկարծէք որ Աստուած բարի է միայն ինչ ինչ խմատով, ինչ ինչ պարագաներու և պայմաններու մէջ:

Միայն Աստուած յաւիտեանապէս եւ անփոփոխելիօրէն բարի է. նա յաւիտեանապէս և բացարձակապէս կատարեալ ըլլալով, բարութիւնն ալ բացարձակ յաւիտեանական է. աշխարհ չ'ստեղծած՝ նա ինքն միայն էր բարի, և բարի է այժմ, և պիտի ըլլայ և մնայ «միայն ինքն բարի» յաւիտեանապէս: Եթէ իսկզբանէ բարի չըլլար, վերջէն ալ բարի պիտի չըլլար, և քանի որ դիտենք թէ ամէն բան կ'անցնի, բայց նա կ'մնայ, ուրեքս կը մնայ յաւիտեանապէս նաեւ իր բարութիւնը: Զխորհինք թէ Աստուած բարի է մեզ հանդէպ միայն այն ատեն՝ երբ մենք իր հովանոյն ներքեւ կ'ապրինք. չկարծէք որ Աստուած բարի է միայն այն ատեն՝ երբ մարդ սուրբ սրտով անոր կապուած է.

ո՛չ, ո՛չ: Աստուած բարի է, թէ իսկ մարդը շատ հեռուներ ապրի. Աստուծմէ՝ անոր անունը մոռնալով. Աստուած բարի է անփոփոխելիօրէն, թէ իսկ մարդն իր յուսահատութեան վայրկեաններու մէջ անէծքներ տեղացնէ Աստուծոյ անունն. Աստուած բարի է, թէ իսկ մարդն Մողղքի կամ Բաաղի եպերելի կուռքերն պաշտէ. Աստուած բարի է անայլալելիօրէն, թէ իսկ անաստուածեան փիլիսոփայութիւնն ուրանայ անոր դոյոյթիւնը. Աստուած բարի է և մանաւանդ բարութիւն, թէ իսկ երկինք և երկիր դալարին իբր մի մագաղաթ. նա անփոփոխելի է իր բարութեամբ, թէ իսկ սպառն ամէն կողմ մարդոց շունչն ու ձայն:

Զկարծէք թէ Աստուած բարի է միայն ձեր ուրախութեանց օրերուն և երջանկութեան ժամերուն. ո՛չ, դիտցէք որ նա բարի է ձեր դժբախտութեանց և տրտմութեանց օրերուն մէջ իսկ. չխորհիք երբէք որ Աստուած բարի է միայն այն ատեն՝ երբ ձեր որդիներն ուրախ են ձեր ընտանեկան վառարանին շուրջն ուր սիրելագոյն կեանքն է որ կ'ապրին. դիտցէք որ նա բարի է և բա-

բութիւն՝ նոյն խակ երբ սեւ սեւ դագաղներ անշուկ ձեր դուռներուն առջեւէն կ'անցնին և բարեկամներ արցունքներ կ'թափեն. միայն Աստուծոյ համար կրնայ ըստիլ. «Զիք որ բարի, բայց մի Աստուած» :

Ճշմարիտ է որ «Զիք որ բարի, բայց մի Աստուած». վասնզի ինքն Աստուած կամեցաւ իւր սիրելի որդին զրկել աշխարհ մեր փրկութեան համար, զրկելով զայն իր երկնային փառքէն մեր սիրոյն համար. միայն ինքն է բարի, վասն զի մեզ ամէնքս վերակոչեց անմահութեան մէջ. միայն ինքն է բարի, վասն զի անգին շնորհներ և միջոցներ կ'մատակարարէ մեր փրկութեան համար. միայն ինքն է բարի, վասն զի ինքն է որ մեր մեղանշելէն յետոյ մեզի թողութիւն շնորհելու պատրաստ է. միայն ինքն է բարի, վասն զի մեզի երկնային օթեւաններ կ'պատրաստէ :

Բայց բարի ըլլալով հանդերձ, արդարութիւնն և ուղղութիւնն ձեռքէ չէ ձգած. եթէ միայն բարի և քաղցր ըլլար, պիտի նմանէր այն գթասիրտ հօրը որ իր անհագ զանդ լիբը զաւակները միայն սիրով կ'խրատէ, կ'աղաչէ և կ'պաղատի, փոխանակ յան-

դիմանելու և պատժելու, որով և ըմբոստ, չար, մոլի, լիբը մարդիկներ կ'ըլլան։ Աստուած բարի ըլլալով հանդերձ, առանց իր բարութենէն նշոյլի չափ կորսնցնելու, արդար և ուղիղ ալ է. «արդար և ուղիղ ես, Տէ'ր». այնպէս որ երբ կ'տեսնէ անիրաւութիւն, չկրնար իր սիրտը տանիլ, իր անսահման կատարելութիւնները զինքը կ'պարտաւորեն իր բոլոր զօրութեամբը զանիկա ատելու։ Աստուած բարի չէ միայն, հապա արդար և վրէժխնդիր ալ է, առանց կորսնցնելու իր բարութենէն ու քաղցրութենէն բան մը։ Ծաղրական և հերետիկոսական պիտի ըլլար, եթէ այնպէս գիտնայինք թէ Աստուած միայն և միայն բարի է։ Բարի է, այո', բայց բարի ըլլալով հանդերձ, արդարութիւնն ալ ձեռքէ չէ ձրգած. բարի է, այսու ամենայնիւ մեղանշող հրեշտակներն երկնքէն փար ձգած նետած է. բարի է, այսու ամենայնիւ աղգեր և ժողովուրդներ կ'կործանէ՝ երբ անոնց մեղքերուն չափը լեցուած է. «միայն ինքն է բարի», այսու ամենայնիւ երկրիս վրայ առանձնական և հրապարակական պատիժներ կ'զրկէ. «միայն ինքն է բարի», այսու ամենայնիւ չատ

անգամ մեղաւորները մեղանշած ատեն կը պատժէ. «միայն ինքն է բարի», այսու ամենայնիւ անհնազանդները կայծակնահար կը սատակեցնէ. «միայն ինքն է բարի», այսու ամենայնիւ երկինք և երկիր կ'սասանեցնէ մեղաւորաց որոները շարժելու համար:

Բայց թերեւս ըսեն ոմանք որոնք թերահաւատութեան և երկմտութեան շունչով լեցուած կ'ապրին, և այլք որոնք շատ անգամ Աստուծոյ բարկութեան պատճառ կ'ըլլան. «Բայց եթէ միայն Աստուած է բարի և ամենաքաղցր, ի՞նչու մարդիկ ենթակայ ըլլան այնքան հիւանդութեանց, դժբաղդութեանց և տառապանաց և սովու»:

Այս ամէնը չեն ամենեւին ապացոյցներ ընդդէմ բարութեան Աստուծոյ. վասն զի հիւանդութեանց մեծ մասը՝ հետեւանք են մեր անդդուշութեանց, անժուժկալութեանց և նամանաւոր մեր մոլութեանց, ո՛հ, մոլութեանց:

Դժբաղդութիւններն և տառապանքներն եւս որոց կ'ենթարկուինք յաճախ՝ չեն ապացոյց ընդդէմ Աստուծոյ բարութեան և քաղցրութեան, վասն զի Աստուած իր անհուն բա-

րութեամբը երբեմն երբեմն մեզ կ'պատժէ, սրպէս զի մեր հպարտութիւնը բեկանի, մեր յանձնապաստանութիւնը խորտակուի և մեր մոլութիւններէն ետ կենանք. այսպէս կ'վարուի անշուշտ և ճշմարիտ որդեսէր հայր մը իր զաւակաց հետ:

Սովք և ձախորդութիւնք որոց կ'հանգըպինք, չեն կրնար ստուերել Աստուծոյ բարութիւնն և քաղցրութիւնն. վասն զի սովք և ձախորդութիւնք օգտակար են իբրեւ ազդարարք և յուշարարք. վասն զի երբ մարդ միայն յաջողութեան և առատութեան մէջ ըլլար, զԱստուած պիտի մոռնար. ուստի կ'ըրկէ և մեզ ձախորդութիւնք և սովք, որպէս զի զգուշով այս աշխարհիս կացութենէն, անկայուն և տարտամ վիճակէն, յիշենք զԱստուած և բաղձանք ըլլալ անոր հետ:

Ովսաննա՛ երգուի ուրեմն անոր անուան. ալելուեա՛, ալելուեա՛ յաւերժական. օրհնութիւն իւր սուրբ բարութեան. ցնծութիւն իւր անբիժ քաղցրութեան. սաղմոսերգութիւն. Տէրը բարի է, Տէրը քաղցր է:

Օրհնեա՛լ ըլլայ յաւեա իւր անունը, փա՛ռք իւր անհուն շնորհաց. անոր բարու-

Թիւնը լերինք և բլուրք թո՛ղ երգեն ներ-
դաշնակաւոր ձայնիւ. անտառներ ծափողջոյն-
ներ թո՛ղ տան. բոլոր քրիստոնեայք օրհնու-
թիւն վերառարեն:

«Բարի է Տէր, Սաղմոս ասացէք անուան
նորա, զի քաղցր է Տէր»: Միայն ինքն է բա-
րի, բարի՛, ԲԱՐԻ. ամէն:

Բ.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Ահա իոյն յղացի և ծնցի որդի և իոյնացեն զանան նորա Էմանուէլ: Ի-դ-և զիդ կերեցէ. Բնուէ- ինչ էցէ ծանոցեալ նորա իմ ախարժեալ յառաջ-բոյն զլարո- թիւն, ընդրեցցէ զբարին: Վասն այնորիկ Բնուէ- ծանո- ցեալ էցէ մանկանն զբարի իմ զլար, անարժեացէ զլարն և ընդրեացէ զբարին »:

(Եսայ. Է. 14-16)

« Զի մանուկ ծնա- մեղ, որդի Կոռա- մեղ, որոյ էլ- խանութիւն է-ր եղէ- ի վերայ, ուսոց է-րոց և անան ի- լեցա- նմա Հրեշտակ Բեթի Խորհրդոյ, Ստանկէլ, Խորհր- դակէց, Ասորո- աթ, Հղբ, Իշխան, Հայր հանդերձեալ աշ- խարհին »:

(Եսայ. Թ. 6)

« Մէծ է իշխանութիւն նորա և խաղաղութեան նորա շէտ սահման »:

(Եսայ. Թ. 7)

« Մանուկ էի հրաշալի և ոգոյ բարոյ դիպեցայ »:

(Իմաս. Ը. 19)

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

“ Usnoghk'f
վասն մանկանն,,
(Մատթ. Բ. 8)

ՄԵՍՍ էր Քրիստոս. իր աստղը կ'փայ- լէր երկնքի երեսը. աստղ մը որ խաղաղութեան, ճշմարտութեան, արդարութեան, սրբութեան կ'առաջնորդէ, որ յայտարար նշանն է այն հա- ճութեան ու հաշտութեան՝ որ կ'սփռուի մար- դոց սրտերուն մէջ. աստղ մը՝ որ սառնամանի- քի և մթութեանց մէջ կարող է ջերմ հոսանք և լոյս բղխեցնել:

Ի՞նչ հիանալի երեւոյթ. հրեշտակներն ալ միւս կողմէն ցնծալից բերկրութեամբ կ'իջնեն ու կ'ելլեն, կ'երգեն ու կ'բերկրին այն ման- կան համար՝ որ ծնած էր Բեթղեհեմի մէջ: Սքանչելի գիրկընդխառնում հրեշտակներու և

անմեղ հովիւներու. հրեշտակներն՝ երկնաւոր թագաւորին ծնունդը կ'աւետեն այն հովիւներուն՝ որոնք իրենց անմեղ գառնուկներուն պէս ման կուգային բաց դաշտին մէջ, և որոնց պաշարը միայն հաւատքն էր: Անոնք իրենց հաւատքով կ'գոհանային ու կ'փառարանէին ծնած Փրկիչը:

Արեւելքի երեք խմաստուն մուգերն ալ, արդեօք նո՞յն հաւատքով է որ կ'գտնեն Փրկիչը. — ո՛չ. անոնք հովիւներու պէս ազէտ ու պարզամիտ չէին. անոնք հովիւներու պէս հրեշտակներու երգերէն չառաջնորդուեցան. ընդհակառակը անոնք զխանականներ էին, իրենց դարու գիտութիւնը լաւ ուսած էին, և կրցան հասնիլ ճիշդ իրենց Փրկչին՝ մարմնացեալ Աստուծոյն մօտ: Գիտութեան մարդն ու հաւատքի մարդը, թէպէտ տարբեր լոյսերով կ'առաջնորդուին, թէեւ տարբեր ճամբաներէ կ'ընթանան, բայց միեւնոյն տեղը կը հասնին, միեւնոյն Փրկիչը կ'գտնեն:

Սակայն Հերովդէս, որ ո՛չ հաւատք ունեցաւ, և ո՛չ ճշմարիտ գիտութիւն, չ'կրցաւ նոյն իսկ յազուրդ տալ իր փափաքին. ընդհակառակը՝ խռովեցաւ, սասանեցաւ, անձկա-

ցաւ և ուզեց նենգամիտ դիտաւորութեամբ մը երկրպագել նորածին մանկան: Եւ ճիշդասօր համար էր որ իր քով հրաւրեց քահանայապետներն, Ռաբբիներն, Դպիրներն, Օրիւնականներն, որպէս զի կարեւորն ստուգեն գրքերու մէջէն «վասն մանկանն»:

Բայց գրքերու մէջ եղած խուզարկութիւններով կարելի չէ հասնիլ փափաքուած ա'յն կէտին՝ ուր հաւատքով միայն կարելի է հասնիլ, դէպ ի յարացոյցը մեր կեանքին:

Ի՞նչ օգուտ կայ միայն զիրքերէն. միայն զիրքե՞րը հաւատք պիտի ներշնչեն անհատին. զիրքե՞րը միայն հաւատք պիտի կազմեն և հաստատ հիմերու վրայ պիտի դնեն մեր կեանքին նպատակը և նոյն իսկ կեանքը: Հովիւները առանց գիրքի հաւատք ունէին և գտան Սուրբն ու երկրպագեցին Անոր: Դպիրներն ու Փարիսեցիները ամէնէն աւելի գիրքերը կ'ըննէին, բայց անոնք չէին հաւատացեալները, անմեղները. անոնք քննեցին բայց չ'կրցան համկնալ բան մը: Միայն զիրքերու քննութեամբ չէ՛ որ Փրկիչը պիտի գտնուի, այլ պէտք է որ մեր սիրտն ու հոգին պատշաճաբար ըլլան հաւատքով. վասն զի երբ

հաւատքով կ'արարենք զիրքերը՝ աւելի եւս կ'զօրանայ մեր հաւատքը. բայց առանց հաւատքով լցուած հոգիի մը՝ քննութիւնը աննպատակ է բողոքողին:

Այս օր՝ մենք ալ կ'դիմենք եկեղեցի, «ստուգելու համար վասն մանկանն», կարգալու համար անոր վրայ դրուածները, լսելու և ըմբռնելու համար անոր բարձրութիւնն ու մեծութիւնը:

Հաւատքով կուգանք երկրպագել անոր առջեւ, թէ ոչ առանց հաւատքի՝ Հերովդէսի պէս կ'ներկայանանք Անոր. կ'երկրպագենք Անոր՝ հոգւով և ճշմարտութեամբ. և հաւատքով կ'ստուգենք «վասն մանկանն»:

Ո՞վ հաւատացեալներ, չըլլանք երբեք Հերովդէսներ, չըլլանք սուտ երկրպագողներ անոնց պէս՝ որոնք կ'ծռեն իրենց մարմինը Անոր առջեւ, այլ ոչ իրենց սիրտը. չըլլանք սուտ երկրպագողներ անոնց պէս՝ որոնք բերնով միայն կ'օրհնեն Փրկիչ մանուկը, այլ ոչ հոգւով. անոնց պէս՝ որոնք կեղծ քրիստոնեայնեք են և փոխանակ Փրկիչն ծննդեան, կ'փառաբանեն իրենց եսը:

Ըլլանք պարզամիտ հովիւներու և իմաստ

առն մոգերուն պէս. անոնց պէս՝ որ կ'բանան իրենց սիրտը և կուտան իրենց դանձեքը, կ'նուիրեն իրենց ամենէն թանկագին ընծաները, կ'զսհեն իրենց եսասիրութեամբը պաշտած կուռքերը:

Հաւատքով կուգանք երկրպագել Անոր առջեւ՝ որ մեր կեանքին Փրկիչն եղաւ, որ աշատեց զմեզ մահուան ճիրաններէն: Հաւատքով «կ'ստուգենք վասն մանկանն», կ'հետաքրքրուինք, կ'փափաքինք հովիւներու և մոգերու պէս երթալ և զայն գտնել և անոր կամքը կատարել:

Անտարակոյս, ամէնքս ալ կ'հաւատանք թէ անիկա է մեր Տէրը, Դատաւորը, և կ'ստուգենք մեր հաւատքովը թէ նա է մեր Փրկիչը. բայց ե՞րբ կատարած ենք Անոր կամքը լիովին, ե՞րբ պահած ենք Անոր պատուէրները: Անիկա մեր Տէրն է կ'ըսենք, սակայն ե՞րբ հպատակած ենք Անոր իշխանութեան: Անիկա մեր Փրկիչն է կ'ըսենք, սակայն ե՞րբ ճշմարտապէս պաշտած ենք զայն, գիտնալով անկեղծ օրէն թէ փրկուածներ ենք:

Երանի՛ թէ մենէ իւրաքանչիւրը հովիւներու հաւատքն ու իմաստուն մոգերու զի-

տուժիւնն ունենար. այն ատեն փոխանակ
կնդրուկ, զմուռս տալու՝ մեր սրտէն պիտի
վերառաքէինք ճշմարիտ աղօթքը առ Աստուած,
մեր հաճոյքներէն պիտի խլէինք բան մը ու
կարօտեալին պիտի տայինք, և երջանկութիւնը
մեզ միայն չվերապահելով՝ մաս մը պիտի հա-
նէինք անկէջ սրբին ու սգաւորին, սրբելու հա-
մար խեղճին արցունքը, կերակրելու համար
անօթին: Նուիրուիլ, ընծայուիլ, պատարագ-
ուիլ, ահա՛ անկեղծ երկրպագութիւնը:

Հաւատքով ստուգենք ուրեմն՝ թէ ի՞նչ
բաներ կ'պահանջէ մեզմէ մեր Փրկիչը, թէ
որո՞նք են իր պատուէրները, թէ ի՞նչ է իր
կտմբը, որպէս զի լիովին կարենանք կատարել
զայն ու հասնինք իր արեան գնովը մեզի
համար պատրաստած յաւիտենական կեանքին:
Ամէն:

9.

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ Ի ՍԱՏԱՆԱՅԷ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Ուրեմ'ի, ելե՛ք Բերքենա՝ Զառայել Ասորո՞ւ, և ի՞նչ յարդարութեան և յերկէ՛ղի. և պարտաստեա՛լ զանոնքս ի Բերքո՛ւ-նեան » :

(Սիրաք. Բ. 1)

« Ո՞չ ապա՞հն էք բէ՛ւ Գերքո՛ւ-նեան եւ Վարդ մարդոյ ի Զբոյ երկրի, և էք բէ՛ւ լաւութեայ Վարձի՛ւնի և Զանդ Նորա » :

(Զոք. Է. 1)

« Ամենայն ուրախութեան արժանի համարելիք, եղբարք, յորժամ ի պէս պէս Գերքո՛ւ-նեանց ի Բեջ անկանելիք » :

(Յակոբ. Ա. 2)

« Մէ՛ք ո՛ր, որ ի Գերքո՛ւ-նեան էցէ, աւելցէ ի Երևանա՝ Զոյ Գերքի՛ւ. զի Ասորոսա՞ծ անգործ է լաւեաց, Գործէ՛ նա և ոչ զո՛ր : Իւրաքանչիւր ո՛ր Գործի առ ի յիւրոցն ցանկութեանց յգեալ և պարտեալ : Ապա աշուհեպէս ցանկութեան յապեալ զի զա՞նք Զանդ Զանդ, և Բեդիս Կարաբեալ զմահ Զանդն » :

(Յակոբ. Ա. 13-15)

« Մէ՛ք որանէր զի ի Գերքո՛ւ-նեան » :

(Ղուկ. ԺԱ. 4)

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ Ի ՍԱՏԱՆԱՅԷ

“ Վարեցաւ Յիսուս յանապաւս ի Հոգւոյն՝ փորձել ի Սատանայի : ”

(Մատթ. Գ. 1)

ՅԻՍՈՒՍ իր մկրտութենէն յետոյ՝ լցուած Հոգւով՝ սրբով՝ բաժնուեցաւ Յորդանանու գետը՝ քրիստոնէական աւանդութեան և նոյն Հոգւոյն ազդեցութեամբ զնաց դէպ ի Անապատը ու հոն 40 օրեր ծով պահեց, ինչպէս երբեմն Մովսէս Սինայի բարձունքին վրայ և Եղիա իր առանձնութեան մէջ : Ինքն որ Յորդանանու ափերուն վրայ եկած էր ընդունելու իր Աստուածային պաշտօնը իբր գերագոյն քահանայ, թագաւոր և մարդարէ նոր ուխտին, պէտք էր որ իր փրկչական պաշտօնին սկսեչէն առաջ ինքզինքը պատրաստէր Անապատի միայնութեան՝ առանձնութեան մէջ, ինչպէս մարդարէք ալ

կ'ընէին յառաջ քան իրենց Աստուածային պաշտօնի կիրարկումը:

Քրիստոս՝ իբր երկրորդ Ադամ նոր ընկերութեան, իբր Հայրը նոր Սերունդին, կը փնտռէ միայն նորա երջանկութիւնը և վերակութիւնը: Առաջին Ադամը՝ մարդկութեան նախածնողը՝ ենթարկուելով փորձութեան, յաղթուեցաւ և պատճառ եղաւ համայն մարդկային ազգին անկման. պէտք էր երկրորդ Ադամ մը առաջնոյն նման, որ նոյնպէս փորձուէր և իր յաղթութեամբ բարձրացնէր և կենդանացնէր համայն մարդկութիւնը: Առաջին Ադամը իր փորձութեամբ՝ դրախտն Անապատի սոսկումներուն փոխած էր. ծաղիկներն ու ծառերն փուշերու և աատաակներու վերածած էր. պէտք էր նոր ու երկրորդ Ադամ մը որ Անապատն դրախտի փոխէր, ու դեւերու հանգստարանն ու վայրը՝ հրեշտակաց բնակարանի դարձնէր:

Բայ աստի՛ մեր Փրկիչը փորձուեցաւ Սատանայէ, իբրեւ օրինակ՝ մեղի ուսուցանելու համար թէ ի՞նչպէս պէտք է յաղթել փորձութեան. Քրիստոս իբր Զօրագլուխ, Հրամանատար, ինքզինքն ենթարկեց փորձութեան,

սորվեցնելու համար իւր զինուորներուն թէ ի՞նչպէս պէտք է կռուիլ և յաղթել փորձութեան:

Ամբողջ Յիսուսի կեանքը արդէն կրնայ նկատուիլ շարունակական և մեծ պատերազմ մը ընդդէմ Զարին, որուն ձգտումն եղած է խախտել երկնային թագաւորութիւնը: Աւետարանական պատմութիւնը զխաւորաբար երկու պարագաներ կ'ընշանակէ, ուր Յիսուսի պայքարն ընդդէմ Զարին՝ կարծես ակն յայտնի կ'երեւի իր հրապարակային պաշտօնին սկիզբն ու վախճանը. առաջնոյն մէջ Սաղանը կ'մղէ իր թշնամական կռիւը հրապուրելի առաջարկութեամբ ու զգայական փառասիրութեան միջոցներով. երկրորդին մէջ կ'ուզէ փորձել և փճացնել մահուան երկիւղներով և արհաւիրքներով. բայց ամենուն մէջ ալ, ըլլայ Յորդանանու ափերէն անդին՝ անապատին խորը, ըլլայ Երուսաղէմէն դուրս՝ Գեթսեմանիի պարտեզին մէջ, Յիսուս յաղթող կ'հանդիսանայ:

Մարդ կրնայ փորձութեան ենթարկուիլ թէ իսկ մեղք չունենայ. և ամէն փորձող մեղաւոր չէ: Կ'հաւատանք թէ Քրիստոս «առանց մեղաց» էր. բայց երբ ըսենք թէ այն-

պիսի բնութիւն մ'ունէր որուն մեղանչել անհնար էր, ասիկա տարօրինակ է. և եթէ Քրիստոսի փորձութիւնը միայն առաջօր բան մը նկատենք, ինչպէս կ'ընդունէին Մանիքեականք, այդ փորձութիւնը՝ ինչպէս ամբողջ Յիսուսի կեանքին պատմութիւնը, օգուտ մը չունի մեզի համար: Արդարեւ Քրիստոս չունէր մեղք. բայց այս շնչանակեր թէ չէր կրնար փորձուիլ. պէտք է դիտանք թէ ուրիշ բան է փորձուիլ, ուրիշ բան է դլորիլ. չար ողին կ'թեւադրէ և իրեն դործն է միշտ թեւադրել. մեր դործն ալ պէտք է ըլլայ չհաւանիլ երբեք. ու եթէ չենք հաւանիր՝ չունինք մեղք, չկայ մեղք: Արդ, Յիսուս ունէր մարդկային բնութիւն, ուստի և կրնար զգալ փորձութեան ամէն ազդեցութիւն, ինչպէս որ մարդիկ կրնան զգալ. բնական և հոգեկան միջոցներն որ կային անոր պարտուց կատարման ճամբուն վրայ, իրեն համար կային ճամբէ չեղեցնող փորձութիւններ ալ, ինչպէս էր անապատին փորձութիւնը. ըստ այսմ՝ սրտիւ, համբաւ, իշխանութիւն փորձութիւններէն զորոնք մեղնման կրնար զգալ. բայց որովհետեւ տեղի չտուաւ անոնց՝ չմեղանչեց: Իրաւ է թէ սուրբ

բնութիւն ունէր, սակայն այս շնչանակեր թէ նա փորձութենէ ազատ էր բոլորովին. յայտնի է որ Ագամ ալ երբ ստեղծուեցաւ, սուրբ էր. բայց և այնպէս փորձուեցաւ և ինկաւ. ասիկա ճշմարիտ է նաեւ հրեշտակաց համար, որոնցմէ ոմանք չ'պահեցին իրենց առաջին սուրբ վիճակը. և թէպէտ Քրիստոս ճշմարիտ Աստուած էր, է՛ր նաեւ ճշմարիտ կատարեալ մարդ. և այն փորձութիւնն որուն ենթարկուեցաւ, ի բաց առնելով Աստուածային բնութիւնն, մարդկային բնութեամբը կրեց իր վրայ և իբրեւ մարդ ընդդիմացաւ և յաղթեց:

Երբ Սատանան կ'ներկայանայ Քրիստոսի, կ'ըսէ անոր. «Ո՛չ հաց կ'ուտես, ո՛չ ջուր կ'իմես, անօթի կ'հալիս ու կ'մաշիս. Քեզի համար ի՛նչ կ'արժէ անօթի մնալ. Քեզի համար ի՛նչ կը պակսի հացեր հայթայթելու համար. ահա՛ քարեր որոնք կրնաս հացի փոխել»: Սատանային նպատակն էր զգացնել անոր տկարութիւնը: Քարեր հաց ընե՛լ. բնութեան օրէնքին մէջ ասանկ բան չկրնար ըլլալ. բնութեան օրէնքները չէ կարելի փոխել. քարերը երբեք հաց չեն կրնար ըլլալ. հրաշքներն բնութեան շեղումները չեն, անբնական բաներ չեն,

այլ գերբնական. բայց քարեր հայ ընել. անբնական բան մըն էր, բնութեան օրէնքին բացարձակապէս հակառակ: Կրնար Յիսուս շատցնել հացերը, ինչպէս յետոյ ապա անապատին մէջ ըրաւ, երբ 5000 հոգիներ կերակրեց 5 հացով. սակայն քարերը հաց ընել չէր կարելի իրեն համար. վասն զի Աստուած և Որդին Փրկիչն մեր Յիսուս, չուզէր որ բնութեան մէջ անբնականը երեւի. վասն զի բնութեան օրէնքին յաղթել ու փոխել զայն՝ Աստուծոյ կամքին յաղթել ու զայն փոխել կ'ընչանակէր. այլ Յիսուսի համար պէտք էր չընել նիւթէն նորէն նիւթ հանել էր. պէտք էր հոգիներ ելնէին. քարերէն պէտք էր Արհամատ գաւակներ յառնէին. նիւթն շունչ ընել, երակներ տալ նիւթին, կենդանացնել զայն, ահա՛ մեծութիւնը, ճշմարիտ մեծագործութիւնը: Ինքն Յիսուս պիտի տար գերագոյն հացը, ոչ այնպէս ինչպէս Իսրայէլացիներն երկինքէն կ'սպասէին և մանանան վայելեցին, այլ՝ այն երկնաւոր հացն զոր Յիսուս իր վարդապետութեամբն և հոգիովն պիտի մատակարարէր:

Չար ոգին տարաւ հանել զինքը բարձրութեան մը վրայ, Սուրբ քաղաքին Տաճարին աշտարակին վրայ որ կարկառուած էր Յովսափատու ձորին վերեւ, և ժայռերու կողերուն վրայ կ'բարձրանար: Սատանան կ'ըսէ Անոր. «Ահա՛ քեզի բարձրութիւն. կրնաս ինքզինքդ վար նետել. վասն զի գրուած է թէ իր հրեշտակներուն պատուիրուած է քեզի համար որ ձեռքերնուն վրայ վերցնեն դքեզ, որպէս զի ոտքդ քարի մը չգարնուի»: Իրաւյընէ կրնային դաւադուող հրեշտակներ, Սերովբէներու և Քերովբէներու բազմութիւն մը զինքը շրջապատել, բայց իր գործը մարդոց հետ էր որոնք կորսուելու վրայ էին, որոնք փորձիչին ձեռքն ինկած էին. այժմ գործ մը չունէր հրեշտակներու հետ, ինքն արդէն երկնային բարձրութիւններէն իջած էր՝ ինկածները բարձրացնելու համար:

Սատանան անմիտ առաջարկութիւն մը եւս կ'ընէ. նա յաճախ այսպէս մարդոց մէջ կ'արթնցնէ այնպիսի անբնական յօժարութիւններ, որոնք կորուստ միայն կ'պատրաստեն: Սատանան կ'ուզէ հրապուրելով, իրեն հպատակեցնել Փրկիչը, անոր ցոյց տալով բարձ-

բութենէ մը աշխարհի բոլոր թագաւորութիւններն ու անոնց փառքը: Բայց Յիսուս որ յանձն առած էր անկեալին մօտ մնալ, ինքն որ յանձն առած էր բոլորին հպիլ՝ զայն բըժըշկելու համար, հրամայել անդամալոյծին՝ շրջելու համար, չուզէր որ բարձունքներու մէջ ըլլայ իր գործը ու իշխանութիւնը. նա պէտք չունէր թագաւորութեան և իշխանութեան. այլ ինչ որ կ'ուզէր՝ սա էր. փրկել մարդկութիւնը մեղքի գերութենէն: Յիսուս կ'պատասխանէ Սատանային հրաւերին. «Աստուածս զիս չէ զրկած որ հրեշտակներէն փառաբանուիմ, Աստուածս չէ զրկած զիս որ մարդոյմէ պաշտուիմ, այլ զիս զրկած է սպասաւորելու մարդոց ու զանոնք փրկելու. ես չեմ զրկուած թագաւորներու պէս՝ բեհեզներ հագնելու, վասն զի սյրպիսի բան մը աշխարհ միայն կրնայ ունենալ. այլ զիս զրկած է ըսելով. կեանքերու փրկութիւնը քու ճակատադիրդ ըլլայ, մինչեւ որ զքեզ չարչարեն ու խայտառակեն ու սպաննեն: Ուրեմն երթ յետս իմ, Սատանայ, Անդգամ:»

Սատանան չախորժիր որ մարդիկ այնքան շատ մօտենան Աստուծոյ: Սատանան, այսին-

քըն Չարին բնութիւնը, շատ բան կ'խոստանայ, սակայն ընդհակառակը զքեզ խեղճ վիճակի մէջ կ'ընդուն. վրէժխնդրութիւնը շատ բան կ'խոստանայ, բայց կ'մոլորեցնէ զքեզ. անիրաւութիւնն ալ նոյնպէս, բայց որ մը զքեզ բանտին խորերը կ'մաշեցնէ: Անոնք կը կապտեն հոգիդ և կ'ծիծաղին երեսիդ՝ դժոխային հոպտանքով մը: Սատանան՝ թէ օձի պէս շնչէ քու շուրջդ, Սատանան՝ թէ մարդու կերպարանքով դայ մօտդ, Սատանան՝ թէ հրեշտակի երեւոյթով գլխուդ վրայ սաւառնի, ի՛նչ ձեւերով ալ ըլլայ՝ երբ դու կ'ունենաս տկարութիւն և չես կրնար մաքառիլ անոր դէմ, երբ չես կրնար հեռացնել զայն քովէդ, նա զքեզ բարձրութիւններով կ'ապշեցնէ, զքեզ առատութիւններով կ'յուսադրէ, սակայն յետոյ բարձրութիւններէն անկումի կ'դատապարտէ ու հացերը քար կ'դարձնէ, և բոլոր խոստումներուն դժբաղդութիւններ կը յաջորդեն: Դու կ'իյնաս քու ազնուութենէդ, երջանկութենէդ, կեանքէդ և խրախոյս կ'ուտաս այն ապականութեանց որ քու ներսիդիդ կ'ապրին:

Մեր Փրկչին դիւցազնական մարտը ընդ-

դէմ փորձութեան Սատանայի, յաղթական գործ մըն է՝ զոր պէտք է ուղեցոյց, առաջնորդ ընենք մեզի. չարը կ'ուզէ որ մեր ներսիդին չարութեան սերմեր ծնին. վրէժխընդ-րութիւնը կ'ուզէ որ մեր ներսիդին արթննայ ատելութեան ոգին. չուզեր որ ազնուութեան գաղափարը մեր մէջ իր թեւերը տարածէ, չուզեր որ բոցեղէն հրեշտակը մեր հոգւոյն դրախտը պահպանէ. նա կ'կործանէ մեր հաւատքը, կ'աւերէ մեր մարմնը սիրտը:

Երանի՜ անոնց որոնք իրենց կեանքի առաջատուն մէջ կ'վանեն այսպիսի չարիքներ. երանի՜ անոնց որոնք ընդարձակ երազներու մէջ աղտոտ մտածումները մէկդի կ'վանեն ու հաւատարմաբար կ'ուզեն Աստուծոյ ծառայել: — Քրիստոսի ըրածը ի՜նչքան բնական է և ի՜նչքան մարդկային: Ահա՛ օրէնք մը Քրիստոսէն. ամէն քրիստոնեայ իր տկարութեան մէջ զօրանալու և հերքելու է չար թելադրութիւնները՝ նոյն իսկ իր հացէն, իր ունեցածէն կորսնցնելու ատեն:

Զխաբուինք այն խոստումներէն որոնք յետոյ զմեզ մութին մէջ կ'խարխափեցնեն զուր թափառումներով. չղհուինք վրէժխընդ-

րութեան՝ որ յետոյ ալեկոծեալ ծովու մը պէս կ'խռովէ զմեզ ու կ'վնասէ մեզի. պէտք է՝ Աստուծոյ կամքը կատարելով՝ զգուշանալ մեր տկարութեան մէջ: Աստուծոյ կամքը առաջնորդ բռնենք՝ վայելելու համար բարին և օգտակարը. երանի՜ թէ Տէրը արժանացնէր զմեզ՝ յաղթողաբար դուրս ելնելու այս փորձութեան անապատին մէջէն և երանի՜ թէ չվտանգուէինք այն չարիքներէն որք կուգան կ'հանդպին միշտ մեզի: Ապաւինինք Անոր Սիրոյն, Անոր հովանոյն տակ ապրելով, որ կարենանք դրախտավայել տեսնել այս առաջատային փորձութիւններու աշխարհը և արժանանալ Աստուծոյ փառաց ու խոստացուած յաղթական պսակին. ամէն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Զէ որ զբարին առնէ՝ յԱստուծոյ է, և որ զչարին
գործէ՝ նա ոչ երես երբեք չԱստուծոյ»:

(Գ. Յովն. 11)

«Փառք, պարեմ, խաղաղութիւնն ամենայնի՝ որ գործէ
զբարին»:

(Հովովմ. Բ. 10)

«Զբարին գործել զի՛ յանձնարարութեամբ»:

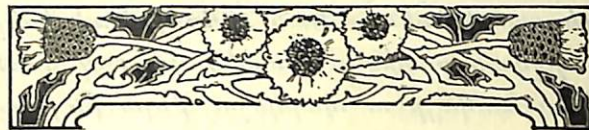
(Գաղ. 2. 9)

«Այսոսեալքն փնտրեալ ժամանակն է յերես է, գործեալ-
ցոյք զբարին առ ամենեւեմն, մանաւանդ առ ընդամենն
հաւասարոյ»:

(Գաղ. 2. 10)

«Մեծարանց որ էն յայտ աշխարհի՝ պարտաւոր պաշտի
զի՛ հաւարարանալ և զի՛ յոռալ է մեծութիւնն անորի, այլ
յԱստուծոյ որ պայ մեղ զամենայն առաքապէս է վայել-
զբարին գործել, մեծանալ գործովք Բարութեան, առաքս,
ախրան, հաղորդ լինել»:

(Ա. Տեմ. 2. 17-18)

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

«Բայց լաւ է նախանձաւոր
լինել ի բարիս յամենայն ժամ»,
(Գաղ. Դ. 18)

ԱՇԽԱՐՀԻ ԹՇՆԱՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՆԱ-
ւերը մեղմացնող բարասանը բարեգործութիւնն
է: Եթէ չըլլար մարդուն ներսիդին բարին
նախանձաւոր ըլլալու ձգտումը՝ աշխարհ վըշ-
տի ու սուգի իրական հովիտ մը պիտի դառ-
նար: Ընդհանրապէս ամէն մարդ ունի ա՛յն-
պիտի վայրկեաններ՝ ուր պաշտպան կ'ըլլայ
բարւոյն, և կ'ուզէ բարին մտածել ու բարին
գործել: Կան այնպիսիներ, որ բարի սիրտ մը
ունին, բայց իրենց լեզուէն ա՛յնպէս մը կը
կարծուի թէ իսկապէս բարի չեն. գուցէ ի-
րենց լեզուն խիստ է, յանդուգն է. բայց սիր-
տը ազնիւ է ու բարի. և այս կ'երեւի իրենց

բարերարութենէն : Կան նաեւ այնպիսիներ , որք կ'զգան բարին , բարին վրայ կ'ճառեն և հեղահամբոյր ու պարկեշտ կ'երեւին , բայց անօգուտ մարդիկ են , վասն զի բարին գործել չեն գիտեր . սաստիկ կ'յուզուին , կ'ողբան կամ կ'արտասուեն , բայց երբեք չեն գործեր բարին : Բարոյախօսին ըսածին պէս առնորդ նման են այն տերեւներուն որք օրն ի բուն կ'շարժին , և նոյն տեղն են երեկոյն՝ ուր որ էին առաւօտուն . կ'տատանին , բայց չեն տեղափոխուիր . կ'շարժին միշտ և նոյն տեղը կ'մնան միշտ :

Բարին փափաքիլ՝ բարիք գործել չնշանակեր . բարին ճանչնալ և սորվիլ չբաւեր . բարին դաւանիլն օգուտ մը չունի . կարեւորը և հաճելին բարին գործելն է ամէն ժամանակ : Փափաքիլը գործել չէ , վասն զի փափաքիլը կամենալ չնշանակեր . մինչդեռ գործելը՝ կամենալ է : Կ'փափաքիս բարին , բայց միջոցները դժուար տեսնելով՝ չես ուզեր գործել , մինչդեռ երբ կ'կամիս բարին , երբ նախանձաւոր ես բարւոյն , միջոցները ո՛րքան ալ դժուար ըլլան , կրնաս իրագործել : Տկար մարդիկ են որ միշտ կ'փափաքին՝ առանց ի-

րենց ներսիդինին ունենալու գործելու նախանձաւորութիւնը , կամքը :

Քրիստոնեայ չհամարուիր երբեք այն մարդը , որ բարին միայն կ'խորհի , բարին կը պաշտպանէ , բարին կ'դաւանի , բարին կը փափաքի , բայց չմղուիր գործելու բարին : Այնպիսին կ'նմանի ամուլ ամպերուն որ կուգան կ'երեւին երկնքի կապուտակ կամարին վրայ և ընդհուպ կ'անհետին , առանց կաթկըթելու անձրեւի քանի մը շիթեր :

Բարեսէր կամքով եղած գործն փորձով տեսնուած է թէ պատճառ կ'ըլլայ աննկարագրելի երջանկութեան և հոգեւոր խաղաղութեան : Ուրիշին բարիք ընել , օգտակար ըլլալ ու երջանկացնել զայն , ահա՛ երանութեան անսպառ աղբիւրը : Բարին գործելու մէջ պէտք չէ ուշադրութեան առնել գրամական օժանդակութեան քանակը կամ նիւթական ու բարոյական մեծամեծ ուժերը , այլ՝ կարեւորագունին նայիլ , թէ՛ ի՞նչ ոգւով կը արուի կամ կ'օժանդակուի : Վասն զի բարեգործութիւնն իր վսեմ նպատակէն հեռացած կ'ըլլայ , երբ գծուած հաշիւներ և գծուծ ու շահասէր դիտումներ մտած են անոր մէջ .

վասն զի բարոյական արժէք չունի այն բարին՝ երբ կ'գործենք համաձայնեցնելով մեր շահուն հետ, մեր անձնական դիւրակեցութեան կամ մարմնական հանգստեան հետ: Բարեգործութիւնը՝ նոյն իսկ շերտ մը հաց տալու ատեն՝ պէտք է սիրայօժար կատարուի անուշ խօսքով, առանց որոյ բարեգործութիւնը դառն ազդեցութիւն կ'ընէ:

Մարդուն ամենէն վսեմ ու ազնուագոյն հարցումը պէտք է ըլլայ աշխարհի վրայ թէ «ի՞նչ բարիք կրնամ ընել»: Ամէն մարդ պէտք է բարին գործէ միայն բարւոյն համար, առանց ու է անձնական շահու. բաւական չէ անգլխաւ մէկը ըլլալ կամ երբեք չարիք չգործել, այլ պէտք է բարին գործելուն ախանձաւոր ըլլալ: Քրիստոնէական բարոյականն է միայն որ բարեգործութեան է գլխութեան պատուէրը կուտայ մարդոց՝ իր սա ազնուագոյն պատգամով. «Ի՞նչք ուրիշին ինչ որ կ'ուզէք որ ուրիշներ ձեզի ընեն»: Տկարնեւրուն ու թշուառներուն ձեռնտու ըլլալ, կարօտեալներուն պաշտպան կանգնիլ, հիւանդներուն դեղ ու դարման հայթայթել, բարիները չարերէն պաշտպանել, այս է ահա՝

քրիստոնէական բարձր բարոյականը: «Մի՛ ընէք ուրիշին, ինչ որ չէք ուզեր որ ուրիշները ձեզի ընեն»: Կոմիտէիոսի այս պատուէրը կատարեալ բարոյական մը չամփոփեր իր մէջ. ի՞նչ կ'արժէ քրիստոնէական կրօնի մէջ այն մարդը, որ չարիք չընէր առանց բարիք ընելու. յարգին կ'նմանի՝ որ չունի սերմ և ո՛րքան ալ տնկուի և խնամք ստացուի, չծիր: Բաւական չէ միայն խնայել մեր նմաններու կեանքը, ինչքը, համբաւը. բաւական չէ միայն այլոց անձը՝ հարստութիւնը՝ պատիւը մեզի համար նուիրական նկատել. բաւական չէ միայն ստախօս չըլլալ, այլ պէտք է նաեւ բարիք գործել, անձնուէր ըլլալ, ձեռնտու ըլլալ, օգնել, պաշտպանել:

Բարին պէտք է գործել առանց ակնկալելու երախտագիտութիւն կամ շնորհակալութիւն: Արեգակը չսպասեր որ մարդիկ իր լոյսը ու ջերմութիւնը խնդրեն ու շնորհակալութիւն յայտնեն, այլ նա շարունակ կ'ըլլատարէ ու կ'տաքցնէ. մարդիկ ալ նոյնպէս՝ կարօտեալներուն, թշուառներուն պէտք է բարիք ընեն, առանց սպասելու անոնց խնդրանքին կամ շնորհակալութեան:

Բարեղործութեան վսեմ նպատակին մեզ կ'մղեն Աւետարաններն ու Առաքելոց թանկագին թուղթերը, որոնք ուղեցոյց ցիցեր են մարդու կեանքին ճամբուն վրայ և կ'տանին ճշմարիտ կատարելութեան: Առանց Աւետարաններու ազդարար նշաններուն՝ մենք պիտի մոնենք ամայի տափաստաններու, ճահիճներու, անծայր անապատներու մէջ. վա՛յ ա՜նանկ մարդուն կեանքին, վա՛յ այնպիսւոյն որ իրեն կողմնայոյց չէ ըրեր Քրիստոսի Աւետարանը:

Աւետարանի ճշմարիտ Հովիւը՝ Յիսուս Քրիստոս, հրաւիրեց իւր աշակերտները որ բարիք ընեն մինչեւ իսկ զիրենք ատողներուն և չարչարողներուն. և յայտարարեց՝ որ ասով անոնք յայտնի պիտի ընէին թէ իրենք որդիքն են այն երկնաւոր Հօրն որ իր արեւը կը ծագեցնէ թէ՛ չարերուն և թէ՛ բարիներուն վրայ և անձրեւը կ'տեղադնէ թէ՛ արդարներուն և թէ՛ մեղաւորներուն վրայ (Մատթ. ե. 44—45):

Ե.

ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Ամենայնի ժամանակ է՝ և ժամ ամենայն իրաց ի ներ-
քայ երկնից: Ժամանակ ծնանելոյ, և ժամանակ մեռանելոյ.
ժամանակ արնիելոյ, և ժամանակ խիւելոյ. ժամանակ սպանա-
նելոյ և ժամանակ բժշկելոյ. ժամանակ Ժողովելոյ և ժամանակ
շինելոյ. ժամանակ լալոյ և ժամանակ ծիծաղելոյ. ժամանակ
կոծելոյ և ժամանակ կոտորելոյ. ժամանակ յգնելոյ զտարնա
և ժամանակ խոզովելոյ զտարնա. ժամանակ գիւրիս արկանե-
լոյ և ժամանակ հեռանալոյ ի գիւրիս արկանելոյ. ժամանակ
խնորբելոյ և ժամանակ կորուսանելոյ. ժամանակ պահելոյ և
ժամանակ արքաութիւն հանելոյ. ժամանակ պարտաւելոյ և ժա-
մանակ կարկարելոյ. ժամանակ լսելոյ և ժամանակ խօսելոյ.
ժամանակ սիրելոյ և ժամանակ արելոյ: Անշնչաւ առանելոյ-
նիւն է արարողին՝ յարա ինքն ջանայ: Տեսի մեռնաբանայն
զբաղանջն զոր էր Աստուծոյ որդւոց մարդկան զբաղանջն
իննա: Զամենայն ինչ արար Աստուծոյ բարե ի ժամանակի
խորոս»:

(Ժողով. Գ. 1-11)

«Ինասորոնք անապատ արքայինն՝ գնաց արանաւ
զժամանակս»:

(Աղ. Գ. 5)

ԺԱՄԱՆԱԿԸ

“Իբրեւ իմաստունց,
զնեցեմ զժամանակս,,
(Եփես. Ե. 16)

ՄԵՐ կեանքը կ'կազմուի ժամանակին
ամենափոքրիկ մասերէն, ժամերէն, վայր-
կեանքներէն և մանրերորդներէն, ինչպէս զե-
տը՝ ջուրի կաթիլներէն. երբ յարգը չենք զի-
տեր ժամանակին այդ փոքրիկ մասնիկներուն
ու դատարկ կ'անցնենք, մեր կեանքն ալ կ'ըլ-
լայ ունայն և դատարկ: Մարդուն կեանքը՝
ո՛ր տարիքի մէջ ալ ըլլայ՝ կապուած է միշտ
անցեալին. եթէ անցեալին յարգն ու արժե-
քը ճանչցած է և թափուր չէ թողած, այլ
օգտակարապէս գործածած է ժամանակը,
կեանքն ալ կ'ըլլայ յոյժ օգտակար:

Շատ դիւրին պիտի ըլլար եթէ ժամա-
նակը դրամով գնուէր. սակայն երբեք և եր-
բեք ժամանակը դրամով չգնուիր. վասն զի

Ժամանակը վատնելով, երբեմն այնպիսի պարագաներ և առիթներ ձեռքէ կը փախցնենք որ չէ կարելի դրամով վերագտնել զանոնք։ Ժամանակի կորուստը՝ բացարձակ կորուստ է և անփոխարինելի կորուստ մը. երբ հարստութիւնդ կ'կորսնցնես, յարատեւ աշխատութեամբ կրնաս դարձեալ տիրանալ նախկին վիճակիդ. երբ գիտութիւնդ մոռցար՝ կորսնցուցիր, անխոնջ ուսման պարապումով կրնաս վերստանալ մտքի պաշարդ. երբ առողջութիւնդ վրայ տուիր, դեղ ու դարմանով կրնաս ձեռք բերել նախկին առողջ կազմը. բայց երբ ժամանակը կ'կորսնցնես, ալ չես կրնար ոչ մէկ կերպով գտնել, վերստանալ. անոր համար Առաքեալն կ'յաճնարարէ «խմաստուններու պէս ժամանակն ծախու առնել»։ Նայեցէ՛ք որ չկորսնցնէք յիմարներու պէս, ջանացէ՛ք յարգը գիտնալ ժամանակին և օգտակարապէս գործածել զայն։

Ի՞նչպէս կրնանք գնել, ծախու առնել ժամանակն, քանի որ դրամով չէ կարելի գնել. — պէտք է զայն օգտակարապէս գործածել յօգուտ մեր և այլոց, չվատնել դատարկութեամբ և ծուլութեամբ, յատկացնել զայն

բարւոյն ու օգտակարին. նաեւ պէտք է ազահ ըլլալ ժամանակին համար, այսինքն չը թողուլ որ պատեհ առիթները կորսուին երթան ոչնչութեան ծոցը. չթողուլ վայրկեաններէն մէկը առանց փոխարժէքը առնելու։ Թոյլ չտալ որ մեր ձեռքի տակ գտնուած ժամերը անխնայ վատնուին առանց արդիւնքի։ Ժամանակին յարգը չգիտնալ կ'ընչանակէ՝ երբ կ'ըսենք. «Վաղը գործերս կարգին պիտի դնեմ. և այս օր որ չգործեցի, վաղը անշուշտ պիտի գործեմ»։ Բայց լաւ գիտցէք որ վաղը այս օրուան քշնամիսն է. — «այս օրուան գործը վաղուան ձգելը» խմաստութիւն չէ. վասն զի այն գործը՝ որ այսօր պիտի ընէիր և վաղուան կ'ընէր, արհամարհած կ'ըլլատ աւոր յարգն ու արժէքը մասամբ, և քու ուժդ ու եռանդը կ'ըլլատուին։

Ժամանակին յարգը գիտնալ է՝ երբ առաւօտները, ո՛վ հաւատացեալ, կանուխ կը զարթնուս ու աղօթքիդ համար կ'առանձնանաս. արշալոյսին զարթնուլը կուտայ առողջութիւն, զօրութիւն և իմաստութիւն. երեք կարեւոր բաներ՝ որոնք աշխարհի էն թանկագին բաներն են։ Անոնք որ կանուխ կ'ենեն

ընդհանրապէս, գիտեն թէ ո՛րքան թարմ ու արթուն մտքով կրնան առոյգօրէն աշխատիլ և ունիլ. առաւօտեան առաջին ժամերն յարմարագոյններն են հայեցողութեան, լուրջ հետազօտութեան և խոր մտածումներու համար:

Պիւֆոն՝ ֆրանսացի մեծանուն բնապատումն ու իմաստասէրը, ժամանակին արժէքը այնքան լաւ գնահատած ըլլալով, միշտ արշալոյսին կ'ենէր և իր աշխատութիւններէն կարելորագոյնն ու գլխաւորագոյններն այդ վայրկեանին կ'ընէր և կ'յաջողէր. թէեւ մեծ գլխաւորութիւններ ունեցաւ առաջին առթիւ կանուխ ելնելու համար: Վասն զի շատ կ'սիրէր քնանալ, և այս ծուլութիւնն ժամանակին մեծ մասը կ'գողնար: Իր սպասաւորին յաճնարարած էր խստիւ՝ կանուխ արթնցնել զինքը և մահճակալէն հանել նոյն իսկ բռնի միջոցներով, և ասոր համար ալ պարգեւ խոստացած էր: Եւ Պիւֆոն իր հոյակապ գործոց առնուազն տասը կամ տասերկու հատորներն ամբողջ կը պարտի առաւօտներն կանուխ արթննալով աշխատելուն:

Արդարեւ առաւօտը օրուան երիտասար-

թիւնն է. ամէն բան այդ վայրկեանին տեղի ժպտուն է և աւելի դիւրին. մենք զմեզ այդ պահուն աւելի զօրեղ կ'զգանք, աւելի հանգիստ, մեր կարողութիւններն ուժովցած են: Պէտք չէ վատնել այդ ժամանակը ուշ ելնելով կամ մեղկ դեղերումներով. կեանքի ամենէն գերընտիր մէկ մասը առաւօտն է. երեկոն՝ ընդհակառակը օրուան ծերութիւնն է:

Հանգիստը մտքի և մարմնոյ համար անհրաժեշտ է. վասն զի՝ առանց այդ հանգըստին՝ միտքը կամ մարմինը չկազդուրուիր. ո՛չ մարմնոյ և ո՛չ մտքի գործարանները միշտ լարուած, շարժուն ու գործօն վիճակի մէջ կրնան ըլլալ. եթէ ոչ, վստաք անխուսափելի է. բայց ցաւալի է տեսնել որ շատեր այդ հանգիստը արտակարգ զուարճութիւններով կ'անցընեն և հանգիստ վայելելու տեղ աւելի զեղխութիւններով ու շուայտութիւններով կ'ըթացընեն միտքը ու կ'փճացնեն մարմինը. ո՛րքան լաւ և օգտակարագոյն է հանգիստը՝ երբ աշխատութեանց փոփոխման կամ պէսպիսութեան մէջ կ'գտնենք: Ո՛րչափ լաւ ճանչցած են ժամանակին յարգը անոնք՝ որ մտքի կամ մարմնոյ աշխատութեանէն յետոյ, իրենց ժամանա-

կրն բարեսիրական և օգտամացոյց ընկերութեանց անդամակցութեան կ'յատկացնեն, կամ փոխանակ զուարճութեանց յատկացնելու, մեծամեծ ծառայութիւններ արդիւնաւորող փոքրիկ բարեգործութեանց կ'նուիրեն:

Բանինէր կան այսօր՝ որոնք աւելի մեծ դիրք պիտի ունենային մարդկային ընկերութեան մէջ, եթէ երբեք գիտնային ժամանակին յարգը և օգտակար կերպով գործածելն, անոնք որ այսօր կ'յարգուին, կ'մեծարուին, պատիւ ու արժանիք կ'գտնեն, անոնք գիտցած են ժամանակին յարգը:

Ջանացէ՛ք ժամանակին արժէքը ճանչնալ գնել իմաստուններու պէս, չվատնել փուճ տեղը. մի՛ կարծէք որ առանց գործելու, ժամանակը գործ և յաջողութիւն կրնայ բերել. ինչքան կ'սխալին անոնք որոնք ժամանակն անգործ կ'անցնեն բազդին թեւերուն ապաստանելով, ու կ'կարծեն թէ պիտի կրնան յաջողիլ ու յառաջանալ և պատիւ գտնել: Անմիտ մարդուն կեանքն է այս կեանքը, ու եթէ կէս դար ալ ապրած ըլլայ, դարձեալ ամուլ ու ընդունայն կ'մնայ: Դատարկ ժամանակէն միայն և միայն չարիք կը ծնի:

Ո՛վ հաւատացեալներ, ժամանակը մի՛ կորսնցնէք, մի՛ սպաննէք սին հաճոյքներումէջ, այլ ըրէ՛ք արդիւնալից և շքեղ. ջանացէ՛ք ձեր մէն մի օրն ծաղիկ մ'ընել անբիծ և անթառամ, կազմելու համար կեանքի յաղթութեան պսակը զոր երջանիկ սրտով ապագային պիտի կրնաք կրել ձեր գլխուն վրայ, և երբ ժամանակը գայ ու ձեր կեանքի շրջանը աւարտի, ամէն շրթունք զձեզ պիտի օրհնեն և գովեն, և երկնաւոր հայրը զձեզ իւր մօտ պիտի կանչէ իրրեւ իրեն հարազատ զաւակները:

2.

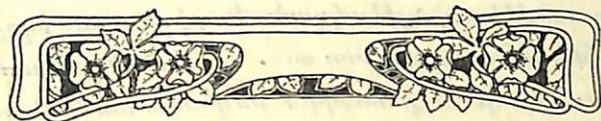
ԱՂՔԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Բերեա՛ր տաղեւոյ զհաց +, և զաղտորս անյարկս որա՛ր է որան +. Ելել արեւանդեա զԵրկն՝ զբեցոցանիւնէր, և յընդանեաց զառնի է + զանի մի՛ արկանդեա: Յայնժամ ծառանցի կանոն լոյս +, և բժշկոմեանս + եղ զաղժաղանի հացե, և քնացե առաջի + արդարոմեանս +, և քառաքն Ասորոծոյ զքեւ քանեացին: Յայնժամ կարդացեա, և Ասորոծ լուծեցե + եղ. և մնալեա խօսեցեա, ասացե թէ ահառասնի հասեալ կամ, և ելել մերժեացեա դոռ + է + եւ զինճեան և զնեանդոմեան և զքանս որդեման, Եւ որացեա + աղցեւոյ զհաց + արդէ մորո, և զանճեան կարծեալ յաբեցոցացեա, յայնժամ ծաբեացե է խաւարի լոյս +, և խաւարն + Եբրեւ զԵբրեայ. Եւ եղեցի Ասորոծ + Ընդ + եղ յառնայն ժամ, և լոցի ընդ ցանկոմեան անյն +, և ոսկեր + արարեացին, և եղեցին Եբրեւ զարարեղ ջրալոց, և Եբրեւ զաղբեւոր ոսորի ջուր ու յալասեացե: Եւ շինեացեա աւերակ + արաւորեանց, և եղեցին հիմուն + արմալեանաւոր, աղբաց յաղբս կանգնեալէր, և կողմէն խրամակարհար ցանգոյ, և զընդմեջաւաւիցս նոցա դարարեցոցացեա: Ելել դարձոցեա զարն + և զառնել զկամս + արաւորն սըրբոմեան, և կողեցեա զաւթալան քաղաքիս նոմեալ Ասորոծոյ և քառաւորեալ, և ու քանեացեա զարն + Բոքոք, և ու խօսեացեա բան ինչ Բարկոմեան բերանով + ով, և եղեցեա յոսացեալ է Տեր:»

(Եսայ. ԾԲ. 7-13)

ԱՂՔԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

«Յորժամ անցիցես նաւ կամ րնքրիս, մի՛ կոչեր զբարեկամս քո, և մի՛ զեղբա՛րս քո, և մի՛ զազգակամս քո, և մի՛ զդրացիս քո, և մի՛ զմեծամեծս: ... Այլ յորժամ անցիցես րնդունելութիւն, կոչեա՛ր զաղբասս և զկսեղս, զկաղս և զկոյրս, և երանելի լինիցիս,, : (Դուկ. ԺԴ. 12, 13)

ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ Քարողիչներ Յիսուսը
կ'ներկայացնեն խաչին վրայ, կամ այն լերան վրայ, որուն վրայէն Աստուծոյ թագաւորութեան ժամանումը յայտարարեց, կամ աշակերտաց չրջանակին մէջ՝ Թաքորին վրայ, ուր իր փառքը փայլեցուց: Աւետարանին մէջ կան ուրիշ տեսարաններ ալ. սեղաններ՝ որոց առջեւ Յիսուս կ'ներկայանայ. զոր օրինակ կ'տեսնենք զՅիսուս այն սեղանին առջեւ՝ յորում ընդունեց կնոջմէ մը պատիւ և յարգանք, և

այս առթիւ գայթակղած Փարիսեցւոց ողորմութեան դաս մը տուաւ . կ'տեսնենք Յիսուս նաեւ Ղեւի մաքսաւորին սեղանին առջեւ՝ յորում ուսոյց թէ ինքն եկած է իբր բժիշկ հիւանդաց և ոչ առողջներու :

Այն սեղանն՝ զոր պիտի ներկայայնեմ ձեզ այսօր և որուն Յիսուս նախապատուութիւն կուտայ , թերեւս շատերուդ հաճոյական չթուի . բայց հիմամբ սիրոյ եւ դերազանց սիրոյ պարագայ մըն է որ կ'պարզուի այդ սեղանին շուրջ :

Այո՛, Յիսուս նախապատիւ կ'համարի այն սեղանը՝ որուն շուրջը կան աղքատներ, կաղեր, կոյրեր, խեղեր, և մեզի ալ կ'յանձնարարէ . « մի՛ կոչեր բարեկամներդ , ո՛չ ալ ազգականներդ , ո՛չ ալ դրացիներդ , այլ երբ սեղան մը պիտի տաս՝ խեղճ , թըշուառ , կարօտ , անոք ու անօգնական խեղերը , կոյրերը , կաղերը հրաւիրէ » : Միթէ ասիկա մեծ ստղանն է մը չէ՞ ընտանեկան ակումբներու համար . միթէ այս պատուէրով չե՞ն դատապարտուիր ընտանեկան գումարումները : Եւ ինչո՞ւ . միթէ չար բան մը կրնայ ըլլալ՝ երբ կ'հրաւիրենք մեր հայրը ,

մեր եղբայրը կամ մեր զաւակները մեր պատարաստած ճաշին , ուր կ'կոչուին նաեւ մեր դրացիները և մեր բարեկամները : Եթէ մեր բնաբանին տառական իմաստին նայելու ըլլանք , այնպէս կը հասկցուի որ ատու բարձակապէս կ'արգիլուի կամ չյանձնարարուիր հրաւիրել մեզ հաճելի մարդիկներ , այլ աւելի անոնք՝ որ խեղ , աղքատ , կոյր և կաղ են :

Բայց ո՞վ չտեսներ ձեզմէ այս առթիւ այն հակասութիւնը՝ որ կայ Քրիստոսի վարդապետութեան և վարմունքին մէջ : Ինքը չէ՞ր որ ներկայ գտնուեցաւ Կանայի հարսանիքի սեղանին , ուր անշուշտ չկար ո՛չ կոյր , ո՛չ կաղ , ո՛չ խեղ և ո՛չ աղքատ , այլ բարեկամներ , ծանօթներ և ազգականներ . ինչո՞ւ չարգիլեց կամ ինչո՞ւ իր սկզբունքին հակառակ ներկայ գլուխուեցաւ հարսանեաց ուրախութիւններու : Բայց չերթանք առաջ . Յիսուս չարգիլեր երբեք ոչ մէկուն ուրախութեան հանգէսը կամ կերուխումը , ոչ ալ կ'կտրէ ազգականական կամ բարեկամական սերտ կապերը . ո՛չ . մեր բնաբանին իմաստը տարբեր է . մեր բնաբանին լեզուն մի մասնաւոր կազմութիւն ու

նի, որուն պէտք է լաւ ուշադրութիւն ընել՝ իմաստին թափանցելու համար. շատեր Աւետարանի այս մասը կարդացուելու ատեն գլուխ թօթուած են և ուրիշներ ըսած են. «Հիւանդանոց պիտի բանանք մեր տանը մէջ»:

Բայց ո՞րքան կ'սխալին անոնք. Յիսուս չարգիլեր ուրախութիւնը և ընտանեկան ափսոսանքներու միութիւնն: Յիսուս բնաւ չէ ուղած աւրել ընտանեկան սէրը. իր ըսածը սա է. «Բարեկամներէդ, ազգականներէդ և սիրելիներէդ աւելի հրաւիրէ աղքատները, կոյրերը, կաղերը. չըլլայ որ բարեկամներ, ազգականներ հրաւիրելով՝ այն սին փափաքն ու ակնկալութիւնն ունենաս որ անոնք ալ իրենց կարգին զքեզ կ'հրաւիրեն»:

Ընտանեկան սիրոյ և միութեան զուարճութիւնները, ինչպէս և ամէն գեղեցիկ բաներ, կրնան տարասեռիլ. այն ճաշը՝ որուն համար Յիսուս կ'սօսի, մի ապացոյց է այս մասին: Այսպիսի ընտանեկան միութիւն կամ կերուխում հիմամբ կեղծաւորութիւն մըն է: Ազգականներ, բարեկամներ, սիրելիներ հրաւիրելուն մէջ չկայ քրիստոնէական ոգի. չկայ հոն աստուածային սէր. հոն կան դժուած

հաշիւներ ու սին եսասիրական նկատումներ մինչդեռ մարդկային ընկերութեան անկեալներն, նեղեալներն հրաւիրելուն մէջ՝ իսկապէս կ'փայլի քրիստոնէական սէրը. վասն զի՝ հոն բացայայտ ցոյց կուտաս եղբայրութիւնդ, սուսդ բանալով անոնց առջեւ, առանց փոխադարձ պատուոյ և մեծարանքի ակնկալութիւն ունենալու: Մինչդեռ ընտանեկան կերուխումներու մէջ այն որ սեղանի կ'հրաւիրէ իր ծանօթները, ազգականները, կ'հրաւիրէ այն ակնկալութեամբ՝ թէ ինքն ալ իր կարգին պիտի հրաւիրուի, պիտի մեծարուի:

Գիտցէ՛ք ու համոզուեցէ՛ք, ո՛վ հաւատացեալներ, թէ Քրիստոս երբեք չարգիլեր ընտանեկան տօները, այլ կ'արգիլէ այն դձուճ հաշիւները և եսասիրական ցանկութիւններն որ հիւրասիրութեանց երեւոյթով մուտ կ'գտնեն ակումբներու մէջ. առտոտուրի ձեւ մ'է այն և ոչ այլ ինչ. նա երբեք չարգիլեր, չմերժեր բարեկամաց, ազգականաց այն ընկերակցութիւնը կամ միութիւնը՝ ուր մոլական շահ և տգեղ նկատումներ գոյութիւն չունին:

Արդ՝ երբ ճշմարիտ ոգին կ'թագաւորէ

ընտանեկան ակումբներու մէջ, ուրախութեանդ պահուն իսկ կ'իսառնուի ծածուկ վիշտ մը: Քրիստոնեայ չէ ան՝ որ իր ուրախութեան վայրկեանին կ'մոռնայ անժառանգները, լքեալները, անտէր և անօր մարդիկները: Անկարելի է որ քրիստոնեայ մը, ճշմարիտ հաւատացեալ մը, վառարանին մօտ նըստած պահուն, չմտածէ անոնք՝ որ ցուրտին կը տառապին, և ուրախանայ՝ առանց թշուառ ու սրտաբեկ եղբայրները յիշելու: Այն որ տխրութիւնը և ցաւը կ'ուզէ վանել իր մտքէն, երբեք չէ ըմբռնած Աւետարանը: Սկզբամբ քրիստոնէութիւնը խաչելութիւն մըն է. բայց ազատագրութիւն, փրկագործութիւն ալ է. նա կուտայ գթութեան, մարդասիրութեան դասեր և կ'մղէ դործունէութեան:

Եթէ ճշմարիտ քրիստոնեայ մըն ես դուն, ազգականներդ, սիրելիներդ հրաւիրած պահուդ իսկ կ'մղուիս խորհիլ թէ սեղանին առջեւէն կ'պակսին անանկներ՝ որ աւելի պէտք ունէին հրաւիրուելու. մէկը կայ, աներեւոյթ հրեշտակ մը կարծես՝ որ ճշմարիտ քրիստոնէին ատանկ պարագային մէջ ականջն ի վար պիտի ձայնէր ա'յնպիսի շեշտով մը որ չկրնար

մտցուիլ. « Հրաւիրէ՛ աղքատները, խեղճերը, կոյրերը... » — Ո՛հ, գիտեմ, քանին երկան՝ որ կ'փորձուին պատասխանել այսպիսի ձայնի մը. « Արդի ժամանակիս պահանջումներուն հակառակ է այդ. հրաւիրել այդ ամէնքը՝ անպատշաճ և մանաւանդ անկարելի է. վատն զի շատ են. զանոնք հոս հրաւիրել շատ տխուր, շատ անհաճոյ և ծիծաղելի պիտի ըլլար: Տանս շուքն ու վեհութիւնը պիտի պակսէր. իմ տանս սրահները միթէ Բեթհլէմի սրահներն են... »: Բայց հրեշտակին ձայնը պիտի շարունակէր. « Հրաւիրէ՛ թըշուառ ու կարօտ անօգնականները, հիւանդները, խեղճերը, կաղերը, կոյրերը. հրաւիրէ... »:

Երբ կ'հրաւիրենք թշուառները և մեր նուիրական պարտականութիւնը կ'կատարենք, պէտք չէ զգացնենք իրենց դժբաղդ ու արգահատելի վիճակը: Շատ անգամ մեր բրած բարիքներն ցաւ կը պատճառեն իրենց. վատն զի կ'յիշեն իրենց անցեալ երջանիկ կեանքն ու այն վայրկեաններն երբ առողջ կայտառ էին, և հիմա իրենց ձեռքը կարկառած ատեն կը դողան բոլոր իրենց մարմնով. նո-

քա ալ ունեցած են և ունին պատուախօնքութիւն : Գանինե՛ր կան անոնց մէջ՝ որ մեծ սիրտ կ'կրեն և ի՛նչքան ամօթ կ'զգան իրենց ցաւալի վիճակին համար : Արդ՝ գիտնանք զգուշութեամբ վերաբերուիլ այդպիսիներուն հետ :

Հրախրեցե՛ք աղիւսները . աղքատ են դարձեալ անոնք՝ որ կ'ապրին զուրկ ընտանեկան վտարանէ , անտէր ու անօգնական են : Ձեք գիտեր՝ թէ ի՛նչ արտածմիկ ու աղեկտուր վիճակ մ'ունի ա՛յն որ զուրկ է ընտանեկան սիրոյ վառարանէն : Այնպիսին չունի մէկը՝ որ իրեն այցելէ ու բարեւ մը տայ . չունի մէկը՝ որ իրիկունները երբ ուշանայ տուն երթալու՝ ըսէ՝ «Ի՞նչու ուշացար», կամ հիւրասիրէ ու եթէ յոգնած է՝ հանգստացնէ : Ամենախոնարհ ու խեղճուկ ընտանեկան վառարանն իսկ հանգստութիւն մըն է . հոն սիրտերը կ'տաքնան հրաշալի ջերմութեամբ : Հրախրեցե՛ք այնպիսիները՝ որոնք անտէր , անպաշտպան ու կարօտ են , և ձեր հիւրասիրութեամբ անոնք պիտի հրճուին :

Հրախրեցե՛ք աղիւսները . աղքատ են դարձեալ անոնք որոնք պէտք ունին խորհուր-

դի մը , որք չունին դիւրութիւն իմացական մշակութեան . ո՞րքան դժուար է ուսում առնելն , միտք մշակելն , մութ ճակատներ լուսաւորելը : Մնուցանել միտքն ու հոգին , սատար բլլալ ուրիշներու մտաւոր զարգացման և յառաջդիմութեան , ա՛յս եւս հրաւեր մըն է կոչունքի սեղանիդ : Գանինե՛ք կան որոնք անհրաժեշտ պէտք ունին մտքի անունդի և չեն կարող դիւրութիւններ գտնել :

Այս յանձնարարութիւնները զիս կ'մօտեցընեն Յիսուսիս . ո՞վ կրնամ ձեզի օրինակ տալ աղքատասիրութեան՝ բայց միայն իմ Փրկիչս Յիսուս Գրիստոս , որուն կեանքն պերճախօս բացատրութիւնն է բնաբանիս . ինքն որո՞նց վարդապետեց , որո՞նց աւելի խօսեցաւ . եթէ ոչ անո՛նց՝ որոնք կորսուելու վրայ էին , կորսուած էին , թշուառ էին , մանուկ էին : Ինքն էր որ տառապեալներն ու վշտացեալներն իր մօտ հրաւիրեց , ինքն էր որ իր լուսափայլ ճակատը խոնարհեցուց մինչեւ փոքրիկներուն գլուխներուն , որպէս զի զանոնք բարձրացնէ :

Եւ որպէս զի իր նուիրական գործն ու փրկագործութիւնը ամբողջութեամբ լրման

հասցնէ և տարածէ իր սիրոյն պէս աւելի ընդարձակ միջոցի մը մէջ և աւելի հեռուները, դրաւ Աստուծոյ այս սեղանը որ պատկերն է երկնքի թագաւորութեան. նա կ'ընայ իր բազուկները և կ'հրաւիրէ սառած սրտերը, աղքատ մեղաւորները, կեանքէն պարտուածները, վշտաբեկներն, տառապող հոգիներն, ցաւատանջ կարօտները՝ ըսելով. «Եկայք առ իս, ամենայն աշխատեալք և ծանրաբեռինք, և ես հանգուցից զձեզ» :

է.

ՃՇՄԱՐՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Տեր, յիշեն՝ է ողորմութեան +, ճշմարտութեան +, մեղե- յամպ:»
(Սաղմ. ԼԵ. 6)

«Առաւել՝ Տեր զլոյս + և ճշմարտութեան +, զի առաջորդեացեն ինչ, և հանցեն զիս ի լեռան սորբ և ի յարկ +:»
(Սաղմ. ԽՅ. 3)

«Ճշմարտութեան յերկր՝ բոսոր, արդարութեան յերկ- նից երեցաւ:»
(Սաղմ. ԶԴ. 12)

«Լեզուս սոր՝ արեւ ճշմարտութեան:»
(Առակ. ԻԶ. 28)

«Մի՛ վնիւր ընդդէմ ճշմարտութեան:»
(Սիրաք. Դ. 30)

«Եթէ ո՛ր ի յինչ մուրեացի ի ճանապարհէ ճշմարտութեան, և դարձեացի ո՛ր զնա, գիտացի զի որ դարձեացի զմեղաւորն ի մուրութեան ճանապարհէն իւրմէ, գրկեացի զգի իւր ի մահաւանէ և ծածկեացի զբաշտութեան մեղաց:»
(Յակոբ. Ե. 19-20)

ՃԵՄԱՐՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

«Սիրեցի՛ք զնշմարտութիւն,,
(Զաք. Ը. 19)

ՄԱՐԴԵԱՅԻՆ ընկերութիւնը իր մէջ համերաշխ ապրելու համար՝ անհրաժեշտ է որ զայն կազմող անհատները միմեանց մասին վստահութիւն ունենան. ուր վստահութիւն կ'սլակի, հոն ընկերական յարաբերութեան կապերը կնճռոտին: *Հ. Կ. Կարապետեան*

Այդ վստահութիւնը ճշմարտախօսութեանէն կ'ներշնչուի, կուգայ. ճշմարտութիւնը իբր հաստատուն գետին մարդկային ընկերութեան՝ բարոյական շէնքերն իր վրայ կ'սլահէ հաստատուն ու կանգուն: Անդամ մը որ ճշմարտութիւնը ստութեան ու կեղծիքի տեղի տայ, բոլոր բարոյական աշխարհի շէնքերն, հսկայ կոթողներն կ'կոխան կ'կործանին, ու ոչ մէկ բան չմնար հաստատուն:

Անկեղծ, ճշմարտասէր ըլլալու համար նախ ակտը է մարդ իր անձին նկատմամբ անկեղծ ու ճշմարիտ ըլլալ. սիրտը մարդուն գործողութեանց կեդրոնն է. խարդախ սիրտէ մը միայն խորամանկութիւն և խաբեբայութիւն կ'ըլլի:

Ճշմարտասէր ըլլալ, ճշմարտութիւնը յարգել, ատել ամէն ինչ որ սուտ է ու կեղծ, ասիկա ազնիւ և վեհանձն բնաւորութեան յատկութիւն մ'է որով մարդ իրաւամբ արժանի կ'ըլլայ մարդկային ընկերութեան մէջ վստահութեան և համակրանայ: Մարդուն արժանիքը չէ թէ ճշմարտութիւնը սեփական ներուն մէջ միայն կ'կայանայ, այլ այն անկեղծ զգացման մէջ՝ որով նա կ'ջանայ ստութեան, կեղծիքին ու խաբեբայութեան վրայ յաղթանակ մը տանիլ՝ ճշմարտութեամբ և ճշմարտութեան համար: Մարդուն արժանիքը եւս առաւել կ'կայանայ չէ թէ ճշմարտութեան ստացման հաւանութեան մէջ, այլ ճշմարտութեան հետադատութեան մէջ, որով միայն մարդ կ'բարձրանայ, կ'ազնուանայ և իր կարողութիւններովն կ'կատարելագործուի: Աւելի դիւրին է ճանչնալ սխալը քան գտնել ճշ-

մարտութիւնը. սխալը մակերեսի վրայ կ'տեսնուի մինչ ճշմարտութիւնը ծածկուած կ'ըլլայ խորունկ, և զայն գտնելը ամէն մարդու գործ չէ:

Ճշմարտութիւնը ըմբռնելու համար մարդիկ գիտարութիւն կ'կրեն նախապէս, բայց երբ անգամ մը ըմբռնեն ճշմարտութիւնը, մտքին մէջ նա իբր լոյս կ'փայլի և այդ լոյսով է որ կրնայ մարդ տեսնել շատ մը բաներ զորս չէր տեսած՝ ճշմարտին ծանօթութիւնը ունենալէ առաջ:

Մարդիկ հազարումէկ սխալներէ կ'անցնին ճշմարտութեան հասնելու համար. և իբրեւ տկար ու սխալական՝ կրնան թիւր համոզումներ և ըմբռնումներ ալ ունենալ. սակայն՝ եթէ կայ ճշմարտութեան սէրը իրենց մէջ, պիտի ճանչնան սխալանքը և պիտի փոխեն իրենց քայլը, դէպ ի ճշմարտութիւն ուղղուելու համար:

Ճշմարտութիւնը հարստութիւն մըն է. ճշմարտութիւնը գոցուած, ծածկուած կ'մնայ իր իսկական արժէքովը. իրաւ, եթէ կ'ծածկուի երբեմն անբուն յաւելումներով և մակաբոյծներով, բայց՝ ճշմարտութեան ի խնդիր աշխատողն ու գործողը օր մը կը-

գտնէ զայն իր վեհութեամբը, իր սրբութեամբը, աղնութեամբը, գեղեցկութեամբը ու փրկարար ուժովը. և այդ ջանքին մէջ կ'կայանայ մարդուն ալ արժէքը. ճշմարտութիւնը ոսկիի կը նմանի. կրնայ ըլլալ որ այդ ոսկին ուրիշ հանքերու հետ խառնուած ըլլայ. մարդուն պարտականութիւնն է որ ոսկին, ճշմարտութիւնը՝ զտնելու, գտնելու համար ամէն միջոցներ ձեռք առնէ:

Անդամ մը որ արժէքը գիտնանք ճշմարտութեան կ'տեսնենք անոր զօրութիւնը, ազատութիւնը, գեղեցկութիւնը ու փրկարար ուժը. ալ անոր պիտի կապուինք փարինք, ինչպէս բաղդը ժայռերուն կ'պլլուի:

Ճշմարտութիւնը աշխարհի փրկորսն է, ամենուն բարեկամն է, նոյն իսկ անոնց՝ որ չեն ախորժիր իրմէ. յաճախ ճշմարտութիւնը նշարակի պէս կ'կտրէ ու կ'արիւնէ, բայց բուժիչ ու մարբիչ է. մինչ ստութիւնը՝ իբր թոյն, կ'թունաւորէ և կ'մահացնէ:

Ճշմարտութիւնը զօրորիւն է. պէտք է յարգել զայն, ծառայել անոր բարեացակամութեամբ: Ճշմարտութիւն. . . և կա՞յ միթէ անուն մը, իր մը, էութիւն մը որ աւելի

բուն, աւելի աննուաճ բնութեամբ մը ներկայանայ մեզի. դիտեցէ՛ք մարդկային ընկերութեան կեանքի ընթացքը, կարգացէ՛ք դարերու պատմութիւնը ու պիտի համոզուիք թէ միայն ճշմարտութիւնը եղած է վսեմագոյնը, բնդունելին և նախնականը:

Գիտական և բարոյական աշխարհներումէջ հաւաստրապէս ճշմարտութեան պաշտպան և ջատագով. եղողներն առաջին առիթով ընդունելութիւն չեն գտած. վասն զի մարդ հակամէտ է առաջին առիթը չընդունիլ ինչ որ ճշմարտութեանն, բարձրէն և ստոյգէն կուգայ. ոչ կամ կանուխ սակայն կը ստիպուի խոնարհիլ և յայտնի կամ ծածուկ խօստովանիլ ճշմարտութեան վեհութիւնը և սրբութիւնը: Ծանօթ է մեծանուն գիտնականին Գալիլէոսի. «Եւ սակայն կ'դառնայ» (E pur si muove.) ճշմարտ խօսքը. նա մինչեւ վերջը ջերմապէս պաշտպանեց ճշմարտութիւն մը, և ատոր համար շատեր իրենց գաղափարը փոխեցին իր մասին. բայց ինք չյուսահատեցաւ. իր ճգնաժամերուն մէջ իսկ, իր երկու ձեռքերուն մէջ առած գլուխը՝ կ'դռնէր, «Եւ սակայն կ'դառնայ»:

Երկիրը կ'դառնար, և կ'դառնայ. մարդիկ այն ատեն շատ բաներ ըսին. Վատիկան նզովեց զԴալիլէոս, թուղթեր զրկեց ամէն կողմ՝ յայտարարող թէ չդառնար երկիրը, թէ Աստուածաշունչի հակառակ էր այդ ուսումը. բայց ասով Հաստատուեցաւ թէ չդառնար։ Դալիլէոս ճշմարտութիւնը պաշտպանեց հակառակ հեղինակաւոր Աստուածաբաններու կարծեաց, աւանդութեան և հակակրական աննպաստ պարագաներ ներկայացած ըլլալուն։

Բարոյական աշխարհի ճշմարտութեան յայտնութիւնն եղաւ Աւետարանով Քրիստոսի ձեռամբ. և սակայն քանի՜ ընդդիմութիւններ, քանի՜ խոչնդոտներ փորձեցին խափանել անոր յայտնութիւնն ու ընդունելութիւնը։ Քրիստոս իբր ճշմարտութեան մարմնացում՝ երկնքէն երկիր իջաւ, ուստի՝ խաբեբայութեան ու կեղծիքի աշխարհին մէջ, և ճշմարտութեան համար մարտիրոսացաւ Գողգոթայի բարձունքին վրայ ու հոն փայլեցաւ Խաչին վրայէն ու լուսաւորեց համայն բարոյական աշխարհը՝ ցոյց տալով ուղղութիւնն, անկեղծութիւնն, աղնութիւնն, ճշմարտութիւնը, վսեմութիւնը։

Ու ինքն է որ իբրեւ զօրագլուխ ճշմարտութեան, հրաման կ'ընէ իր հետեւողներուն՝ սիրել ճշմարտութիւնը, և ապրիլ ճշմարտութեան համար. կ'հրաւիրէ զմեզ ճշմարտութեան հետամուտ ըլլալ։ Հպատակեցէ՛ք անոր մեծութեան առջեւ, հեռացէ՛ք ստութենէն և կեղծիքէն՝ որ իբր ժանտախտ կ'ապականէ մեր հոգին, ու մեր ներսիդին դժոխք կ'դարձնէ։

Ստութիւն, կեղծիք անկենդան արձաններ են. բռեալ դերեղմաններ են որոց տակ փաած ու նեխած ոսկորներ, կմախքներ կան. տերեւաղարդ՝ բայց անպտուղ վայրի ձիթենի մը կ'նմանին անոնք։

Կեղծաւորը, կա՛մ խաբեբան, կա՛մ խաբախը, վարդապետութիւններ ունի՝ բայց Սաղակեցի աղանդաւոր մըն է. կ'աղօթէ՝ բայց փարիսէամիտ է. կ'խօսի աղքատաց թշուառութեան ու կարօտութեան մասին և կոչում կ'ընէ անոնց համար, բայց դող Յուդայ մըն է. կ'նուիրէ՝ բայց Կայէն մըն է. հաւատք ունի՝ բայց դեւ մըն է. Ս. Գիրքով կ'ներկայանայ՝ բայց Սատանայ մըն է։

Սովորաւէն առաջ ու ետքը քարոզուեցաւ ճշմարտութիւնը, պատմուեցաւ ճշմարտու-

թեան զօրութիւնը ու մեծութիւնը, բայց դեռ այդ թերի էր. պէտք էր ճշմարտութիւնը իր կատարելութեամբ յայտնուէր. և այն եղաւ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի. նա յաշխարհ եկաւ, ծանուցանելով ի լուր աշխարհի թէ «Ես եմ ճշմարտութիւն» . բայց պիտի գտնուէին այնպիսիներ՝ որոնք պիտի արհամարհէին ճշմարտութիւնը՝ ըսելով. «Զի՞նչ է ճշմարտութիւն» : Մենք կ'քարոզենք Քրիստոսով յայտնուած ճշմարտութիւնը, որ անկեղծութիւն ու անբծութիւն է, որ ազնուութիւն ու անմեղութիւն է, որ սրբութիւն ու արդարութիւն է, և վերջապէս Աստուածապաշտութիւն է :

Դարձնելով խօսքս ստախօսներուն, խաբեբայներուն, կեղծաւորներուն, վերջին ողջոյնս կուտամ սա խօսքերով. — Ճշմարիտ եղէք ձեր աղօթքներուն, ձեր գործքերուն, ձեր խօսքերուն, ձեր ընթացքին և ձեր յարաբերութեանց մէջ : Մի՛ հետեւիք ձեր անձնական կիրքերուն, այլ այն ճշմարտութեան՝ որ գամուեցաւ սեռականաձեւ վայելով շողացող ազամանդին պէս՝ Խաչին վրայ : Մի՛ ըլլաք անոնց պէս՝ որոնք անարժան ճամբաներով, ստու-

թեամբ, նենգութեամբ և ճամարտութեան գիմակին տակ կ'ուզեն մեծնալ ու յառաջանալ. այլ մինչեւ ձեր կեանքին վերջը, սիրեցէ՛ք ճշմարտութիւնը և ապրեցէ՛ք ճշմարտութեան համար : Սիրեցէ՛ք ճշմարտութիւնը, երբ երիտասարդ էք և ոսկորնիդ կը խայտան, երբ հասուն տարիք մ'ունիք և խելահաս էք, երբ ծերացած էք և արիւննիդ ցամքած չէ դեռ : Տէրը պիտի օրհնէ զձեզ հոս այս կեանքին մէջ և պիտի պսակէ յաղթական գնացքնիդ անթառամ պսակով :

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱԶ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Լոյս դո՛ւր, Տէր, աչաց իմոյ, զի մէ՛կ երբեք չնշեցէի
ի մահ : »
(Սաղմ. ԺԲ. 4)

«Պարոն-իբանք Տէառն լոյս են, և լոյս դո՛ւր աչաց
իմոյ : »
(Սաղմ. ԺԸ. 9)

«Տէր լոյս իմ և ինքն իմ, ես յո՛մեզ՝ երկնայոց, Տէր
ապաւնն ինչոց իմոյ, ես յո՛մեզ՝ դողացոյց : »
(Սաղմ. ԻԶ. 1)

«Եկայք երկնոցդ՝ և լոյս Տէառն : »
(Եսայ. Բ. 5)

«Էր լոյսն ճշմարիտ որ լուսաւոր առնէ զամենայն
մարդ : »
(Յովհ. Ա. 9)

«Ամենայն որ զլուր քործէ՝ արեւոյ շէնքն իմի որ առ-
նէ զճշմարտութիւնն՝ քոյ առ Լոյսն : » (Յովհ. Գ. 20-21)

«Զի Աստուծոյ լոյս է և խաւար ի նմա չի : »
(Ա. Յովհ. Ա. 5)

«Դո՛ւր ամենեւին որդիք լուսոյ է : »
(Ա. Թեոսաղ. Ա. 5)

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱԶ

ՅԻՍՈՒՄ ԼՈՅՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

«Լո՛յս՝ ի յայտնութիւն հեքանոսաց
եւ փառս ժողովրդեան ԲՈՒՄ
Իսրայէլի : »
(Ղուկ. Բ. 32)

ՅԻՍՈՒՄ ծնունդէն յետոյ քառասուն
օրեր անցեր էին : Մովսիսական օրինաց հա-
մեմատ՝ Մարիամ և Յովսէփ, Երուսաղէմի Տա-
ճարը տարին զԱնիկա՝ Տիրոջը առջեւ հանելու
համար. և այս առթիւ զոյգ մը տատրակ
կամ աղանի տալու, վասն զի աղքատ էին :
Հոն՝ բարեպաշտ և աստուածավախ մարդ մը
կար, որուն անունը Սիմէօն էր. սա կ'սպա-
սէր Իսրայէլի միսիթարութեան. և Ս. Հոգին
անոր վրայ էր. վասն զի Աստուծոյ ճամբէն
կ'քայլէր : Իրեն յայտնուած էր թէ մահ պիտի
չտեսնէր՝ մինչեւ որ Տիրոջը օծեալը չտեսնէր :

Այն օր՝ Մարիամ և Յովնէփ քառասնօրեայ Յիսուս մանուկը տաճար բերած էին . Սիմէօն ալ Ս. Հոգւոյ առաջնորդութեամբ հոն եկած էր, ու երբ տեսաւ մանուկը, առաւ իր գիրկը, օրհնեց և ըսաւ. «Ալ հիմա, ո՛վ Տէր, արձակէ քու ծառադ խաղաղութեամբ քու խօսքիդ համեմատ, վասն զի իմ աչքերս տեսան քու փրկութիւնդ, որ բոլոր ժողովուրդներուն առջեւ պատրաստեցիր» : Ու խօսք մըն ալ ըրաւ որ մեր քարոզին բնաբանը ընտրած ենք . «Լո՛յս՝ հեթանոսները լուսաւորելու, և փա՛ռք՝ քու Իսրայէլի ժողովրդեանդ» :

Սիմէօն ծերունիի աստուածեղէն ազգամայր ըսած այս վերջին խօսքը բարեպաշտ հրէից ալ համոզումն էր : Անտարակոյս խնամով կարգացած էին մարգարէութիւններն, և ուսած էին թէ Մեսիական թագաւորութեան օրհնութիւնները պիտի սփռուէր ոչ միայն իրենց ազգին վրայ, այլ և հեթանոսներու (Ես. Խթ. 6) : Բայց աւա՛ղ, իրենք խաւարը աւելի սիրեցին, ինչպէս իրենց գործքերն ալ կ'վկայեն :

Հրէից ընդհանուր կարծիքն էր թէ Հեթանոսք մասնակից պիտի ըլլային մեսիական

թագաւորութեան օրհնութեանց և լոյսին, երբ ընդունէին Հրէութիւնը :

Սիմէօն ծերունիի ըսած վերջին այդ մարգարէական խօսքէն մինչեւ այսօր 20 դարեր անցած են, և այսօր արդարեւ իրականացած է այդ մարգարէութիւնը : Նկատի առէք անգամ մը աշխարհը իր ամբողջութեան մէջ, ոչ թէ քրիստոնեայ բարեպաշտ ոգւով, այլ անկողմնակալութեամբ, և պիտի համոզուիք թէ այդ խօսքը որ նախապէս անիմատ կ'երեւէր, այսօր ակնյայտնի իր վեհութեամբը կ'երեւի պատմական իրողութեանց ճառագայթներուն տակ :

Յիսուս՝ ճշմարտիւ, ճշմարիտ լոյսն է մարդկութեան . իր լոյսին սահմաններէն անդին եղողները՝ չունի՛ն ճշմարիտ հանդերձեալ կեանքի հաւատք, չունի՛ն Աստուծոյ մասին գաղափար, չունի՛ն յառաջագիմութիւն :

Այսօր թէ՛ նոր և թէ՛ հին աշխարհներու մէջ՝ միլիոնաւոր հոգիներ կ'ողջունեն այս մեծ լուսաշող Հոգին՝ իբրեւ հոգիներու Արեւ : Մեր եկեղեցին ալ իր սուրբ մթնոլորտին տակ կ'հաւաքէ հարուստն ու աղքատը, ազէտն ու գիտունը՝ որոնք թէեւ եկեղեցիէն դուրս ի-

լարմէ անջատ, սակայն հոն՝ այդ սուրբ կամարներուն տակ, միացած, միափրտ և միահոգի կ'երգեն ու կ'փառաւորեն Տէրը, Փրկիչը, Լոյսը աշխարհին:

Անոր անունը կ'երգենք ուրախութեան և վսեմ հիացման արցունքներով. կ'յեղյեղենք ոչ միայն խանդավառ օրուան մը մէջ և երջանկութեան արեւոյմի մը մէջ, այլ աւելի յաճախ թերեւս այն ժամերուն, ուր մարդկային ամէն վիճակ աժդուեցած և նսեմացած կեանքի մը երեւոյթն ունի, այն ատեն նոյն խոկերը հասած ենք մահուան դրտաաքսուռ ստուերներուն. բայց Քրիստոսէն կ'արձակուի լոյսն կեանքի, լոյսն յուսոյ, լոյսն հաւատքի: Թէեւ շատեր ուրացած են այդ երկնային Լոյսը իրենց խրախճանութեանց մէջ, սակայն սղջունած են իրենց տառապանաց մէջ. թէեւ շատեր հայհոյած են իրենց զօրութեան գոռոզութեան մէջ, սակայն օրհնած են իրենց անձկութեան մէջ, և հոն գտած են իրենց հոգեվարքի անձկութեան հանդարտութիւնն ու մեղմացումը:

«Լոյս՝ մարդկութիւնը լուսաւորելու» . Յիսուս իր հրապարակային կեանքին մէջ երբ

տաճար եկած էր (Յովհ. Բ. 2), իրեն համար ինքն իսկ լուսւ. «Ես եմ լոյս աշխարհի»: Այս խօսքը Յիսուս այնքան ոգանշեղի անվահերութեամբ մը արտասանեց՝ որ հոն գլուխուղ փարիսեցիները ըսին անոր. «Դուն քու անձիդ համար կ'վկայես. քու վկայութիւնդ ճշմարիտ չէ»: Պատասխան տուաւ Յիսուս և ըսաւ անոնց. «Թէեւ ես իմ անձիս կ'վկայեմ, բայց իմ վկայութիւնս ճշմարիտ է, ինչու որ գիտեմ թէ ուսկից եկայ և ո՛ւր կ'երթամ. բայց դուք չէք գիտեր թէ ուսկից կուգամ և ո՛ւր կ'երթամ»:

Այո՛, ինքն էր ճշմարիտ լոյսը որ ոսկեղօծ ճառագայթներով ի սփիւռս մարդկութեան կ'տարածուի, այնպէս որ ոչ ոք կրնայ իր ջերմութենէն ու լոյսէն պրծիլ, ո՛չ այն չարերը՝ որոնք ճշմարիտ լոյսէն կ'փախչին, ո՛չ այն սկեպտիկները՝ որոնք ոչ մէկ բանի հաւատք կ'ընծայեն. ո՛չ այն անհաւատները որոնք Քրիստոսի համար կ'ըսեն՝ թէ իր փառքը մահն է, և իր թաղաւորութիւնը վերջացած. ո՛չ անոնք՝ որ խաւարը լոյսէն աւելի կ'սիրեն: Ինչո՞ւ. վրան զի Քրիստոս անոնց ետեւէն կ'երթայ իր ճառագայթներով, ուր

որ ալ անոնք երթան, և իրենց խղճմտանքն ալ կ'վկայէ. թէ Քրիստոսի լոյսէն չեն կրնար բոլորովին հեռանալ:

Յիսուսի լոյսը արտաքին փայլով մարդոց աչքերը չլացներ. այլ կ'ճառագայթէ մարդոց սրտին մէջ տեւականապէս. աղքատին սրտին ու հոգիին լոյս մը կ'ըլլայ, դժբաղդին մթին ու կորստական վիճակը կ'լուսաւորէ ու կ'առաջնորդէ: Ընդհակառակը այն լոյսը որ սիրոյ ջերմութենէ զուրկ է, չէ կարող մարդոց սրտերը լուսաւորել և տաքցնել և իրարու մօտեցնել. անիկա, կեղծ, մութացածոյ, արուեստական լոյսն է:

Եւ անոր համար է որ մեր Փրկչին կ'ըսենք միշտ ջերմագին սրտով մեր եկեղեցական մաղթանքներուն մէջ. «Դու ես լոյս դուլեւի, սուրբ և առաջին լոյսն, ի քէն փախնու խաւարն, և զլոյս քո կենդանի, Տէ՛ր, ծագեա՛ ի սիրտս մեր»: Եւ արդարեւ միայն Յիսուսի վայել է ուղղել այս աղօթքը, մաղթանքը:

Երկու լոյսեր կան ուրեմն որոնք կ'ներկայանան մեր կեանքի ընթացքին մէջ. մին գիտական լոյսն է, գիտական աշխարհէն ար-

ձակուած լոյսն՝ որ սահմանափակուած է իրերու ցանկապատին մէջ, որ չկրնար հոգւոյն լուսամուտներէն ներս մտնել, որ չկրնար լուսաւորել հոգւոյն խաւարը, որ չկրնար սրբել սրտին աղտեղութիւնները, որ չկրնար սէր մը ներշնչել, յոյս մը տալ:

Ընդհակառակը՝ Քրիստոսէ արձակուած շողշողուն ու կենսատու լոյսը, մեր կեանքի գիշերը կ'լուսաւորէ. հո՛ն կ'ճառագայթէ իր լոյսը՝ սա յաղթական խօսքով. «Ես եմ լոյս աշխարհի»: Այս լոյսն է որ կ'սփռուի մեր իսկ կեանքին վրայ, մեր վիշտերուն, մեր անձկութեանց վրայ, և իր աստուածային սքանչելի ներգործութեամբ՝ կ'իմացնէ թէ ինք է մեր հոգւոյն լոյսը:

Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն այս երկու լոյսերուն՝ Աւետարանի յոյսին և Գիտութեան յոյսին մէջ: Աւետարանի լոյսը՝ հոգւոյն, սրտին համար է, իսկ գիտութեան լոյսը՝ մտքին: Աւետարանի սկզբունքները բարոյական են և կրօնական. իսկ գիտութեանը՝ դրական են լուրջ ի՞նչքան մեծ են եղած իրենց անուամբը անոնք՝ որոնք ընդունած են ո՛չ միայն գիտութեան լոյսն, այլ և Աւետարանի յոյսը:

Գիտական աշխարհի մէջ ապրող մեծ անձնաւորութիւններէն Կոպերնիկոս, Գալիլէոս, Նեւտոն, Գէիլլոր, Քէլվին և այլք, թէև զուտ գիտնական աշխարհի մէջ ապրող անձնաւորութիւններ են, ոտկայն մեծ հաւատքով ընդունած են Աւետարանի՝ Քրիստոսի լոյսը:

Աւետարանը երբեք հակառակ չէ գիտութեան սկզբունքներուն. քրիստոնէութիւնը երբեք իր նշովքները չարձակեր գիտութեան ճակտին, ընդհակառակը՝ իր աստուածային օրհնութեամբը կ'արգասաւորէ միտքերու այդ տենջանքը: Մենք եւս չենք արգիլեր կամ բանադրեր գիտութեան յառաջգիմութիւններն, այլ զանոնք ուրախութեամբ կ'ընդունինք, սիրով կ'ողջունենք. ի՛նչ փոյթ՝ թէ նա հնազանդեցնէ նիւթին կոյր զօրութիւնները միայն. թո՛ղ նա ձգէ երկաթէ ուղիներ ընդարձակ վայրերու վրայ՝ ցանելով քաղաքակրթութիւնը անապատներու մէջ, մօտեցնելով հեռաւոր աշխարհները իրարու. ի՛նչ փոյթ՝ թէ նա ձգէ խորհրդաւոր թելեր անհուն ովկիանոսի խորութեանց մէջէն՝ մարդկային խորհուրդը կայծակի արագութեամբ:

աւանելու համար: Ինչ որ ալ բլլայ, դարուս գիտութիւնը՝ երեք կնճռոտ խնդիրներու առջեւ կ'մնայ անզօր, աններդաշնակ: Ատանք կը կոչուին տառապանք, մեղք և մահ:

Միմիայն խաչէն արձակուած, Քրիստոսէն ցոլացուած լոյսն է որ կ'լուսաւորէ այս երբեակ զարհուրելի խորհուրդները՝ մեղքը, վիշտը, մահը: Աւետարանի լոյսն է որ ցոյց կուտայ մեղքին մեծութիւնը և ահռելի հետեւանքները և միեւնոյն ատեն ցոյց կուտայ թէ ի՛նչ կերպով մարդ զայն կրնայ քաւել: Ո՛չ փիլիսոփայութիւնը, ո՛չ գիտութիւնը կրնան անոր դարման մը կամ սպեղանի մը բլլալ: Միայն խաչէն արձակուած լոյսն է անոր դարմանը: Նոյնն է վշտին համար. կա՞յ մի թէ փիլիսոփայական վարդապետութիւն մը որ խռովեալ սրտի խաղաղութիւնն ըլլա՞յ, կա՞յ մի թէ գիտական բանաձեւ մը որ կարենայ վշտացեալ սրտի մխիթարութիւնն ըլլալ: Ո՞ր գիտութիւնը պիտի կրնայ հնազանդեցնել խռովատանջ գիտակցութիւնը. ո՞ր փիլիսոփայութիւնը պիտի կրնայ բժշկել սրտի վէրքերը: Միայն խաչէն արձակուած, Քրիստոսի լոյսն է որ կ'բուժէ իր ջերմութեամբը սրտը:

աին վերքերը , կ'մեղմացնէ հոգեվարքին երկեղները :

«Լոյս՝ մարդկութիւնը լուսաւորելու» : Ճշմարիտ է ուրեմն այս խօսքը , վասն զի մարդկային կեանքը այս օր կ'լուսաւորուի Քրիստոսի փրկարար ու ճշմարիտ լոյսով , և այդ լոյսը որքան որ մարդկութեան ամբողջութեան կ'պատկանի , նոյնքան ալ այն ամէն անհատներուն որոնք զայն կ'ամբողջացնեն : Նման տեսանելի լոյսին՝ արեգակին , որ կ'լուսաւորէ տիեզերքը , ծաղկեցնելով ու լուսաւորելով միեւնոյն ատեն դաշտին ամենէն անփայլ ու աննշան ծաղիկը ու թռչուններու բոցանշոյլ փետուրները , նոյնպէս և Յիսուս կ'արձակէ նոր զօրաւոր լոյս մը մարդկութեան ամբողջութեան վրայ , կ'լուսաւորէ ամենէն պզտիկները , ամենէն սղէտները , ամենէն խոնարհները ու խեղճերը , այնպէս որ ամէն ոք պիտի ընդունի՝ թէ այդ շնորհաց արեւն եղած է միայն իրեն համար կենդանութիւն : Մեր դոյութեան թեզանք ձեւացնող ուրախութիւնք , դադանի վիշտք , մորմնք , մեղք , բոլոր այս ամէնը կ'լուսաւորուին այն ճշմարիտ լոյսով և կ'ընդունին միանգամայն դեղն ու դարմանը :

Յիսուսի լոյսն է որ կ'լուսաւորէ հոգին , կ'ողոյէ զայն անծանօթ ուրախութեամբ և կ'օսկեզօծէ բարութեամբ :

Ո՛վ հաւատացեալներ , դուք որ լոյս կը փնտռէք ձեր կեանքի ուղին լուսաւորելու համար , դիմեցէք այդ անշիջանելի , կենդանարար լոյսին , վասն զի այդ լոյսը միայն պիտի պատուէ հոգւոյն թանձր քողերը , պիտի հանէ այն թմրութեան մէջէն , որուն մէջ թաղուած ենք : Դիմեցէ՛ք , դիմեցէ՛ք այդ անշիջանելի լոյսին , ճշմարիտ ու հոգեկան լոյսին , բանալով Ձեր հոգւոյն լուսամուտները՝ ընդունելու համար բեղուն շողերն երկնային լոյսին :

Ա. Դ. Օ Թ. Բ

Ո՛վ Յիսուս , յոյս աշխարհի , անա՛ կուգանք մեք քեզի՝ լուսաւորուելու համար. քու կենդանարար լուսովդ լուսաւորէ՛ մեր հոգւոյն կոյր աչքերը , ցոյց տու մեզ այն համբան որ քու լուսովդ լուսաւորուած է , որպէս զի կարենանք յաւիտեականից մէջ քեզի մօտ ըլլալ ու զքեզ փառաւորել ընդ հօր եւ ընդ հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտեանից . ամէն :

Թ.

ԴՈՒՔ ՏԱՃԱՐ ԷՔ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Ո՞չ գիտե՛ս եթէ մարմնէ՛ յեր անդամս էն Քրիստոսի,
արդ առեալ զանդամս Քրիստոսի՝ առնէցես՝ անդամս պո-
ռնի՞. քա՛ն լիցի: Եթէ ո՞չ գիտե՛ս, զի որ մերջենայ ի պո-
ռնի՞ մի մարմն է. Եղիցեն, ասէ, երկո՛ւեան ի մարմն մի: Ե-
ր մերջենայ ի Տէր՝ մի հոգի է: Փախերոս՝ ի պոռնիկո-
ւնէ, զմանայն մեղս շրք և գործէ մարդ, արդատոյ մարմնոյ
իւրոյ է. իսկ որ պոռնիկն՝ յիւր մարմնն մեղանչէ: Եթէ ո՞չ
գիտե՛ս, զի մարմնէ՛ յեր քաճար էն Հոգւոյն որ ի յեղ, շրք
առնէին յԱստուծոյ և զէս անյանց տէր: Քանզի գնոց գնե-
ցայ՝ քառասոր արարէ՛ս զԱստուծո՛ւ ի մարմնս յեր:»

(Ա. Կորնթ. 9. 12-20)

ԴՈՒՔ ՏԱՃԱՐ ԷՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

«Ո՞չ զիտէ՛ս եթէ տանար է՛ք Աս-
տուծոյ, եւ հոգի Աստուծոյ բը-
նակեալ է ի ձեզ: Եթէ ոք զՏա-
նար Աստուծոյ ապականէ, ա-
պականեացէ զՏա Աստուծո, զի
տանար Աստուծոյ սուրբ է, որ
է՛ք դուք:» (Ա. Կորնթ. 9. 16-17)

ՆՈՐ ՈՒՆՏԻ ՀՈՐՀԻՆ ՀՈՒՄԱՆՈՅՆ ՄԱԿ
ապրող հաւատացեալները նախնական իրաւ-
ունք ստացած են՝ Աստուծոյ կենդանւոյ Տա-
նարն ըլլալու: Այսպիսի իրաւունք մը ո՛չ հին
ազգերը, ո՛չ հին կրօնքները, ո՛չ հին լեզուներ-
ը տուած են մարդուս: Այսպիսի յայտարա-
րութիւն մը ո՛չ բանաստեղծութեանց, ո՛չ
փիլիսոփայութեանց մէջ եղած կ'տեսնենք:
Այսպիսի բարձրագոյն շնորհ մը, պատիւ մը,
ո՛չ ալ Հին Ուխտի օրէնքին տակ ապրողները
կրցած են վայելել:

Հին Ուխտին մէջ Աստուած բնակավայր ընտրեց Սիւնը . թէեւ ինք անշջափելի , անմերձենալի , անսահման ու անչափելի , թէեւ յամենայնի էր իր ներկայութեամբ ու գոյութեամբ , և թէեւ ոչ երկինք և ոչ երկիր կըրնային բաւական լինել իրեն (Գ. Թադ. Բ. 27), բայց դիտնալով մարդուն հոգեկան պահանջները , ընտրեց օթեւան մը իրեն սրբութեան և արդարութեան , ինք խիստ ցոյց տալով տաճարին ու խորանին յատակադիծն եւս , իր ներկայութեան յայտարար նշան համարելով ոսկեղէն զոյգ քերովբէները՝ որոնք թեւատարած կ'կենային Տապանակին վրայ (Եւք. ԻԵ. 18-20 . ԼԷ. 7-9) : Խաւարի և մուրումնեան երկար տարիներու ընթացքին մէջ այս Տաճարը կանգուն մնաց , իբր կենդանի ուխտ և վկայութիւն ընդդէմ կռապաշտութեան , որ կ'վկայէր թէ երկինքը լռած է ու երկիրըն ալ կ'ընթանայ մեղքի , թշուառութեան , անդգամութեան , ամբարշտութեան , ցանկութեան ու պղծութեան մէջ , այսու ամենայնիւ Ինքը միայն կ'ափրէ բոլոր տիեզերքի վրայ :

Դարեր յաջորդեցին իրարու , ապակա-

նութեան և պղծութեան դարեր , յորում Աստուծոյ կենդանւոյ ընտրած սրբավայրը առնարգութեան ենթարկուեցաւ , ապականութեան վայր դարձաւ , պղծուեցաւ իր պաշտօնէութիւնով ու երկրպագութիւնով :

Կարգացէ՛ք Եզեկիէլի մարգարէութիւնը (Բ. 3-18) ու պիտի տեսնէք թէ ի՞նչպէս կը նկարագրէ աստուածային տեսլեան մէջ՝ Երուսաղէմի Տաճարին ներքին ապականութիւնն ու պղծութիւնը :

Նոյն դարչութիւնն ու պղծութիւնը չէ՞ր որ կ'տեսնէր Փրկիչն մեր՝ վեցեակ դարեր յետոյ , երբ վերջին անգամ կ'մտնէր Տաճարը : Ո՛հ , փոխանակ սրբութիւն , խորհրդաւորութիւն ու անմեղութիւն տեսնելու՝ կ'տեսնէ անվայել սեղաններ , լումայափոխներ , աթոռներ , աղանեփաճառներ ու անասնավաճառներ , ու այլ եւս չկրնալով համբերել՝ չուանէ խարաղանով մը զանոնք կ'արտաքսէ , ըսելով . «Իմ տունս աղօթքի տուն է , այլ դուք աւազակներու այր էք դարձուցեր » (Ղուկ. ԺԹ. 46) :

Աստուծոյ սրբարանը այս կերպ անբարըշտութեամբ՝ անօրէնութեամբ պղծուած էր ,

և այն պատկառելի սրբարան, իր վեհութիւնը, իր վսեմութիւնը կորսնցուցած, դարձած էր աւաղակներու այր:

Այս բանին համար էր որ Բարձրեալն Աստուած նոր բնակութիւն մը, նոր սրբարան մը, նոր տաճար մը ընտրեց՝ բոլորովին տարբեր նախկինէն, այն է մարդուն սիրտը որ իր կեանքին համար եղաւ մեծ զօրութիւն և մխիթարութիւն: Ասով էր որ Տէրն մեր մխիթարեց իր ահաբեկած աշակերտները, և երբ ինքն իւր մարմնոյն տաճարովը երկինք համբարձաւ, իսկոյն իւրաքանչիւր առաքեալի մահացու մարմինը լեցուեցաւ վառքով, և հրեղէն լեզուներով անոնց ճակատին վրայ պըսակներ դրուեցան, ու այսպէս անոնք եղան Աստուծոյ Ս. Հոգւոյն տաճար: Աստուծոյ Հոգին ամէն տաճարներէ աւելի սիրեց ազնիւ, մաքուր սիրտը զոր ընտրեց իրեն տաճար:

Առաքեալները ոչ մէկ վարդապետութեան վրայ այնքան չեն պնդած՝ որքան այս վարդապետութեան վրայ. իրենց թուղթերուն մէջ կ'ըրկնեն և ցոյց կուտան թէ հոգեւոր կեանքի գլխաւոր և միակ աղբիւրն այդ իսկ է:

Այսպէս ուրեմն, Աստուծոյ սրբարանը՝

սարդն է. և տիեզերքի մէջ միայն և միայն մէկ տեսակ Տաճար կայ այժմ, այն ալ մարդկային մարմինն է: Եւ մարդուն համար այս հանդամանքներէն աւելի բարձր կատարելութիւն, պատիւ և մխիթարութիւն չկայ:

Ջանանք այս դաղափարը լաւ եւս պարզել մեր մտքին մէջ: Աստուած մեր մէջն է, մեր ներսիդին կ'ընակի. նա ոչ միայն աներեւութապէս մեզի հետ է՝ մեզի մօտ, ո'չ միայն կ'հսկէ մեր վրայ մեր խորհրդաւոր բոսկներուն, ո'չ միայն իր թեւերովը կ'հովանաւորէ մեզ և իր լուսով կ'լուսաւորէ մեր երեսը, այլ և մեր մէջն է, մեր մարմնոյն մէջ. մեր մարմինը անոր Տաճարն է. ի՞նչ փառաւոր մեծութիւն է աս. ի՞նչ չքեղ ժառանգութիւն:

Ուրեմն՝ Աստուծոյ Տաճարն ես դուն, ո'վ մարդ. երբ երիտասարդութեանդ աշխոյժին մէջ ես, կամ երբ ծերութեանդ մէջ ոսկորներդ կ'աղարանան, թէ հիւանդ բլլաս ու հիւժիս, թէ վիշտ ունենաս ու ջլատուիս, թէ վէրքերով ծածկուած մարմին մ'ունենաս ու ապականիս, դարձեալ դուն Աստուծոյ տաճարն ես: Եթէ նաւաբեկեալ ես՝ ծովու ամենի

ալիքներու վրայ խաղալիկ դարձած, դուն տակաւին Աստուծոյ Տաճարն եւ: Թէ դուն Յովնանու պէս ծովէն ընկլուզուիս, թէ դուն Յորին պէս աղբիւսի վրայ մնաս, թէ դուն Եզեկիայի պէս մահուան մահիճին մէջ հեծես, թէ դուն Երեմիայի պէս ցեխերու մէջ մնաս, ցած ըլլաս, գիտցի՛ր որ Աստուծոյ Տաճարն եւ: Թէ իսկ Դանիէլի նման առիւծներու դուբին մէջ նետուիս, թէ իսկ բորբոքուած հրոյն մէջ նետուած մանուկներու պէս ըլլաս, թէ իսկ Պետրոսի և Պօղոսի նման տառապիս, գիտցի՛ր որ դուն դարձեալ Աստուծոյ Տաճարն եւ:

Ապականել, պղծել այս Տաճարը, ամենէն մեծ ոճիրը պիտի ըլլար. «Թէ որ մէկը Աստուծոյ Տաճարը կ'ապականէ, Աստուած զանիկա պիտի ապականէ»: Հին Ուխտին մէջ ով որ պղծէր Տաճարը, խառիւ կ'ապատուէր (Ղեւտ. ԺԵ 31. Թիւ. ԺԹ, 20). ո՛րքան առաւել եւս պիտի ապատուէր այն՝ որ կ'ապականէ Աստուծոյ հոգեւոր Տաճարը, իր մարմինը:

Նայեցէ՛ք անգամ մը Եզեկիէլին հետ ձեր ներքին՝ Աստուծոյ Տաճարը. նայեցէ՛ք, տեսէ՛ք ի՞նչ նախանձու կուռքեր կան կան-

դուն, ի՞նչ այլանդակ անասուններու, տղուններու շիւններ կ'լաւին հոն. ի՞նչ հեշտութեան, ցանկութեան բուրվառներ կան, սրբութեան՝ արդարութեան չնորհին տեղ:

Նայեցէ՛ք մեր Փրկչին հետ ձեր ներքին Տաճարը. տեսէ՛ք, ի՞նչ անլայել խորհուրդներ ու մտածումներ կան Աստուծոյ ներկայութեանը. տեսէ՛ք, ի՞նչ հպարտութեան, ախարտաւանութեան, ատելութեան սեղաններ կան կանգնուած. տեսէ՛ք, ի՞նչ բարոյական մարդասպանութեան, անասնական ցանկութեանց, անբարոյական կեանքի յատուկ եղող ոգիներ կան հոն բազմած:

Գիտցէ՛ք ու համոզուեցէ՛ք, եղբայրներ՝ և հայրեր, որ պիտի կործանին այսպիսի մարմնոյ տաճարները, ինչպէս կործանեցաւ Սիոնի Տաճարը: Յիշենք և կրկնենք Պօղոս Առաքելին սա զարհուրելի խօսքը. «Թէ որ մէկը Աստուծոյ Տաճարը կ'ապականէ, Աստուած ալ զանիկա պիտի ապականէ»:

Գիտնանք թէ ի՞նչ սարսափելի բան է մեր գոյութեան երկնային տարերքը, Աստուածային անուշահոտ խունկը անմտութեամբ ծըխելը: Գիտնանք թէ ի՞նչ զարհուրելի բան է

մեր ներքին սրբութիւնը անառակ շուտյառութեան վայր դարձնելը . զգուշանանք ապականելէ մեր մարմնեղէն Տաճարը . աշխատինք աստուածավայել օթեւան մը ընել մեր սիրտը . չպղծենք ու չապականենք մեր հոգին հեշտութեան ցանկութեամբ . խուսափինք գռեհիկ բաներ մտածելէ . Աստուծոյ արդարութիւնը մեր առաքինութիւնը ընենք . Անոր սրբութիւնը մեր օրէնքը համարենք , որ բռնակի մեր կուրծքին տակ , մեր ոսկորներէն ներս՝ հոգւոյն մէջ , և ըլլանք Տաճար Աստուծոյ կենդանւոյն :

Ժ.

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Ամենայն պիղծ կամ ագահ որ է կռապարէշո՛ր՝ ոչ
ունի ժառանգութիւն յարժայտութեան Քրիստոսի և Աս-
տուծոյ:»

(Եփես. Ե. 5)

«Ձի արժապ ամենայն շարեաց արժամբութեան է. ո-
րո՛ւմ ոմանց ցանկացեալ զբեպեցան ի հաւաստոցն, և զան-
յնն արկին ընդ Բաղտմ զաւօտ:»

(Ա. Տիմ. Զ. 10)

«Որ սիրէ շարժալ՝ ոչ յագեացի արժամով, և որ
սիրեաց ի Բաղմութեան իրո՛ւմ շարժեանս. քանզի և այն
ունայնութիւն է:»

(Ժող. Ե. 10)

«Վայ այնոցիկ որ յարեն քոռն ի քոռն, և ագարակ
առ ագարակ յերջեցոսացեն, զի զընկերն հանեցեն. միմէ մի-
այն Բնակեցոյ եցէ՛ր յերկրի: Նա առանիկ աղբ եղեւ յա-
կանջն իմ ի Տեառնէ զօրութեանց, զի եմէ եղեցին քոռն
Բաղտմ, սակայն յաւեր դարձցին. և եմէ մեծամեծք և
գեղեցիկ էցեն, ոչ ոք էցէ որ Բնակեցէ ի նոսա:»

(Եսայ. Ե. 8-9)

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

«Տեսե՛ք եւ զգոյց լերով յա-
մենայն ազանութենէ,, :

(Ղուկ. ԺԲ. 15)

ԱՅՆՊԻՍ կ'կարծուի ընդհանրապէս
թէ քրիստոնէական կրօնը իր սահմաններէն
վտարած է հարստութիւնը, թէ քրիստոնէու-
թիւնը՝ աշխարհաւրացութիւն ըսելով՝ միայն
ճգնաւորութիւն և աղքատութիւն կ'յանձնա-
րարէ: Եւ իրա՛ւ, եթէ Աւետարանը՝ առանց
մանրազնին ուսումնասիրելու՝ մակերեւութային
տեսութեամբ մը աչքէ անցուի, այնպէս պիտի
կարծուի թէ այս ըսուածը ստոյգ է:

Իսկայ պէտք է գիտնանք որ քրիստոն-
էութիւնը երբեք չարհամարհեր հարստու-
թիւնը՝ այն պարագային մէջ, երբ գիւրա-
կեցութեան միջոց մըն է եղած այն և ո՛չ
կեանքի նպատակ: Եթէ ըսենք որ դրամը

բոլորովին արհամարհուած և պիղծ առարկայ մը կ'նկատուի յայն Բրիտտոսի, այն ատեն ի՞նչ պէս պէտք է մեկնենք այն խնայողական սնունդը զոր ունէին Բրիտտոսի առաքելաւք, որոյմէ մին կ'անտեսէր առաքելական խումբին բոլոր պէտքերը :

Բրիտտոս կ'անարդէ դրամաւորացութիւնը, ազահոտքիւնը միայն, և ո՛չ դրամի օրինաւոր գործածութիւնը կամ խնայողութիւնը : Վասն զի ուր ազահոտքիւն կայ, հոն չկայ հաւատոյ, յուսոյ և սիրոյ կեանք . ուր որ ոսկին և արծաթը կ'ապրին, հոգւոյն մէջ հաւատքը, միտքին մէջ յոյսը, սրտին մէջ սէրը գոյութիւն ունենալէ կ'զաւորին :

Ազահոտքիւնը մարդու ազատութիւնը կը կապտէ, մարդուն խնայականութիւնը կ'մետաղայնէ. ծայրայեղ մոլութիւն մըն է այն և մարդուն կեանքը ստորնացնող միակ մոլութիւնը : Ազահոտքը կ'զրկէ ինքզինքէն, իր պարագաներէն, միայն և միայն դրամ գիշերու համար . այնպիսին կ'զաւորի զգացում ունենալէ : Անոր համար է որ Յիսուս խտաւ կ'պատուիրէ զգոյշ ըլլալ ազահոտքէն :

Դրամը պէտք է իբր ծառայ մեր պէտ-

քերուն համար գործածենք և ո՛չ թէ մենք դրամին գերի ըլլանք . դրամը եղած է միայն իբր միջոց մեր պէտքերն ու հանգստութիւնը հոգալու համար : Դրամը սիրելու է ոչ թէ դրամին համար, այլ անոր ընծեւած գիւրութեանց համար : Ազահոտքը չգիտեր և չուզեր գիտնալ այս ճամբատութիւնը, այլ դրամը դրամին համար կ'սիրէ . դրամը կը գիզէ անոր փայլուն երեւոյթէն արքիւ, անոր վրայ նայելու համար . իր անձէն աւելի դրամը կ'սիրէ . ի՞նչ կ'ըսեմ, իբր Աստուած կը պաշտէ զայն : Այսպիսին բնական է որ քար սիրտ և անզգայ ըլլայ : ամէն գործունէի և լաւ յատկութեանց ու զգացմանց տեղ՝ իր սրտին մէջ կ'տիրէ բացարձակ մոլութիւն մը, արծաթսիրութիւնը :

Ազահոտքը աշխարհի ամենէն աղքատըն է, որքա՛ն ալ զիջած ըլլայ իր երկաթեայ արկղին մէջ փայլուն ոսկիներ. որքա՛ն դրամ կ'գիզէ՝ կարծես ա՛յնքան աղքատ կ'զգայ ինքզինքը . քանի՜ կ'աւելցնէ ոսկիները, այնքան բուռն բաղձանք կ'ունենայ եւս աւելիին, գոհ չմտալով իր ունեցածներէն . ի հարկէ այսպիսի վիճակ մը աղքատութիւն կ'նշանակէ :

Երբ ազահութիւնը ծնունդ կ'առնէ մարդուն ներսիդին, անոր հոգին ո՛րքան ալ մաքուր ըլլայ՝ կ'ազականի այդ վայրկեանէն. ազահը յագենալ ըստած բանը չգիտեր. ազահը՝ նիւթին կառչած՝ կ'կարծէ թէ երջանկութիւնը անոր մէջ միայն կ'կայանայ. չգիտեր թէ «հոգին է կենդանարար, մարմին ինչ ոչ օգնէ», թէ հոգին ալ իր բաժինն ունի և կարեւորագոյն բաժինը:

Յիսուս երբ կ'պատուիրէ «զգոյշ ըլլալ ազահութենէ», չյանձնարարեր սակայն շրջապոքիւն. վասն զի շուայլութիւնն ալ, որ ազահութեան հակառակ միւս ծայրայեղութիւնն է, մոլութիւն մըն է, ըսե՛նք՝ տեսակ մը յիմարութիւն: Շուայլը չգիտեր դրամին պէտքը ու արժէքը. ընդհանրապէս շուայլ անոնք կ'ըլլան որոնք անխոհեմ, անհեռատես են, և լուրջ աշխատութիւն չունին: Շուայլութիւն է՝ երբ անպէտ բաներու համար դըրամ կ'վատնենք: Ազահութիւնը դրկանք մըն է անձին, մինչդեռ շուայլութիւնը անխնայ վատնում մ'է: Մսխած ըլլալու համար ծախսելը անխոհեմութիւն է, չըսեմ յիմարութիւն:

Շուայլութիւնը մարդկային ընկերութեան

բարօրութեան թշնամին է: Այսպէս ազահութիւնը, նմանապէս և շուայլութիւնը մոլութիւններ ըլլալով, ո՛չ մին և ո՛չ միւսը կ'յանձնարարուի Աւետարանով, վասն զի երկուքն ալ մարդուն բարոյականը և նկարագիրը բացարձակապէս կ'վատնեն: Երկուքն ալ մարդուն կատարեալ ըլլալու ձգտումը ու բաղձանքը կ'մահացնեն:

Զգուշանալ այս երկու հակընդդէմ ծայրայեղութիւններէն, առաքինութիւն է, և մանաւանդ մեծ առաքինութիւն և իմաստութիւն է ընտրել միջինն այս երկու ծայրայեղութեանց. միջինը՝ խնայողութիւնն է:

Խնայասիրութիւնը, ոմանք կը կարծեն թէ տեսակ մը արժաթափութիւն է. բայց ո՛չ. ասիկա ֆիզիքական կեանքի ապագան ապահովելու զգուշութիւն ու հեռատեսութիւն է: Պէտք է ինչքերու տէր ըլլալ, դրամի տէր ըլլալ, պահել ձեռք անցածը և չծախել ամբողջապէս, այլ ապագային համար ալ մաս մը բան պահել, քանի որ շատ հաւանական է որ ապագան այնպիսի դժբաղդ ու անհաճոյ ներկայանայ՝ որ չկարենանք տոկալ այդ անակնկալ պատահարաց:

բայց երբ խնայողութեամբ կրցած ենք հաւաքել դրամ, պիտի կրնանք առանց ընկճուելու այդ անակնկալներէն՝ անդորրութիւն վաշելել :

Ինչ որ խնայողութիւն է՝ արդէն շահուած է, վասն զի խնայողութիւնն ալ տեսակ մը եկամուտ է. ծախսեր ունինք՝ զորս կարելի է զանց ընել առանց վնաս ունենալու, որդարեւ անհրաժեշտ եղող պիտանի ծախսերը պէտք է ընել, առանց որոյ՝ գէրազդու թշուառ նիւթականացեալ աղահներ պիտի ըլլայինք :

Խնայողութիւնը պարտաւորութիւն մըն է. ինքն Յիսուս իր օրինակովը կ'ներկայանայ իբր խնայող. նա երբ 500) հոգին 5 հացով կշտացուց, թոյլ չտուաւ որ աւելցած կտորուանքները կորսուին, այլ պատուիրեց որ ժողովուն. այդ խնայողական յանձնարարութեան վրայ էր որ 12 սակառ հացի կտորուանք հաւաքուեցաւ, որ կրնար ապա ուրիշներ ևս կշտացնել :

Ոմանք կ'ըսեն. հապա ի՞նչ պիտի ըլլայ Յիսուսի այն պատուէրը՝ թէ «մի հոգայք վասն վաղուին, վաղիւն վասն իւր հոգայցէ» :

բացատրենք Աւետարանի այս խօսքին խնայողութեամբ : Յիսուս իւր հաւատացելոյ այս աշխարհէն յետոյ երկնից արքայութեան վրայ խօսեցաւ, պատուիրեց որ հեթանոսաբար բաղմահող ու նիւթապաշտ չըլլանք. միայն մեր յոյն աշխարհի վայելքներու վրայ չդնենք այն անձնապաշտ մեծատունին պէս որ կ'ըսէր. «Անձն իմ, ունիս բազում բարութիւն ամբարեալ ամաց բաղմաց, կե՛ր, ա՛րբ և ուրախ լեր» : Յիսուս՝ «մի՛ հոգայք վասն վաղուին» խօսքը ըսաւ այն անձանց համար, որոնք առանց հոգեւորը, երկնայինը մտածելով՝ միայն երկրաւոր վայելքներով յրկացած կ'ապրին, այնպիսիներու համար՝ որոնք միայն մամնան կ'ճանչնան իբր զօրութիւն և իբր ամէն ինչ :

Նախահոգութիւն կամ խնայողութիւն չարգիլուիր երբեք անոնց՝ որոնք գիտեն Աստուծոյ հովանոյն տակ երկնային բաղձանքներով ապրիլ ու տենչալ աւելի սուրբ կեանքի մը : Պէտք է աղէկ գիտնանք որ ո՛չ Աւետարանը և ո՛չ Ս. Գիրքը կ'պատուիրեն որ մարդ չնախատեսէ. քանի որ բանական է մարդը, բնատուր է նաեւ անոր նախատեսութեան հոգը :

Խնայողութիւնը գուտարն է խոհեմութեան, քոյրն՝ չափաւորութեան, և մայրն՝ անհատականութեան: Նա բացարձակ և աշաւորը պահապանն է նկարագրի ողջխոհութեան, պատուաւորութեան, ընտանեկան զգեստութեան և գարմանումին. ընկերական ազնուութիւն կ'ներշնչէ և գոհունակութիւն կ'արտադրէ:

Խնայողութիւնը՝ առանց իր ծայրայեղութեան, առաքինութիւն մըն է. առաքինութիւն մանաւանդ ընկերական, բայց նաեւ, և նախ և առաջ առաքինութիւն մը անձնական: Խնայողութիւն կ'նշանակէ չափաւորութիւն հաճոյից, վայելքներու, և հետեւաբար խոհեմութիւն և ժուժկալութիւն:

Ո՛վ հաւատացեալներ, եթէ կ'ուզէք վաղուանը և ապագայինը ապահովել, սորվեցէք ո՛չ միայն շահելու բարւոք կանոնները, այլ նաեւ, և աւելի, խնայելու կերպը: Խնայողութիւնն է որ մարդը կ'ապահովէ վաղուան համար: Դարձեալ կ'կրկնեմ. զգոյշ եղէք ազահութենէ, որպէս և շռայլութենէ. ընտրեցէ՛ք խնայողութիւնը և թո՛ղ ձեր կեանքին գլխաւոր կանոններէն մին ըլլայ այն:

Ձեր չափաւորութեամբը, խոհեմութեամբը և խնայողութեամբը պիտի կրնաք կատարել ձեր առ Աստուած և առ մարդիկ ունեցած պարտաւորութիւններն, և հաւատարիմ տնտեսներ ըլլալ երկրի վրայ և արժանի որդիներ Աստուծոյ՝ երկնքի մէջ:

♂ U.

ՊԱՐՏԱՃԱՆԱԶՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Ո՞վ որ է յենշ, որ ունիցի ծառայ հողագործ համ հովե, որ էբբեւ հրանիցե յաբարակե, ասիցե ցնա զաղաղալե, թե անց բաղաւայ. Այլ ո՞ւն ասիցե ցնա թե պարբարոտեա ղենլ ընթերեւց իցեմ, և Գորի ածեալ պաշտեա ղեմ, փնչեւ իերայց և արբեց, և ապա իերեցեա և արբեցեա դոռ: Մինե շնորհ ինչ ունիցի ծառային այնօր, ղե արար զաօե- նայն հրամանն: Նոյնպէս և դոռ+ յորժամ առնիցե+ զաօե- նայն հրամայեալն յեղ, ասալե+ թե ծառայ+ անպերան+ եմք. զոր պարտեաքն առնել արարաք:»

(Ղուկ. ԺԷ. 7-10)

«Ձրի առե+ և յրի դոռ+:»

(Մատթ. Ժ. 8)

ՊԱՐՏԱՃԱՆԱԶՈՒԹԻՒՆ

“Ծառայք անպիսանք եմք.
զոր պարտեաքն առ-
նել՝ արարաք,, :

(Ղուկ. ԺԷ. 10)

ՈՐՔԱՆ դառն կ'հնչեն այս բառերը աշխարհի մը մէջ՝ ուր ոչ ոք կ'յօժարի ծառայ ըլլալ, այլ՝ տէր և իշխող, ուր անձնուիրութենէ աւելի եսապաշտութիւն կ'տիրէ, ուր ոչ ոք կ'ճանչնայ պարտականութեանց կատարումն, այլ իրաւունք է որ միշտ կ'բաղձայ. չգիտեր թէ առանց պարտականութեան կատարման՝ չկայ և իրաւունք:

Անուրանալի է որ պարտաճանաչութեան գաղափարը ամէն մարդու քով կայ. բայց շատ անգամ այդ պարտաճանաչութեան ոգին կ'կորսուի՝ տեղի տալով անձնատիրական և

եւսարտական գաղափարին : Պէտք է գիտնալ որ, ուր պարտաճանաչութիւն կայ, հո՛ն բարոյական կայ, հո՛ն իրաւունքն ալ զօրեղ ձայնովը կ'ներկայանայ :

Պարտաճանաչութեան վեհ սկզբունքը կը կայանայ ու կ'խտանայ սա սկզբանց մէջ . «մի՛ ընէք ուրիշին՝ ինչ որ չէք ուզեր որ ուրիշները ձեզի ընեն», «ըրէ՛ք ուրիշին՝ ինչ որ կ'ուզէք որ ուրիշներ ձեզի ընեն», կամ սա՝ պէս ըսենք . «Չարիք մի՛ ընէք ուրիշին, արդար եղէ՛ք» . «բարիք ըրէ՛ք ուրիշին, գթա՛ սիրտ եղէ՛ք» :

Երեք առաքինութիւններ կան որք մեզ կրնան առաջնորդել մեր պարտականութեանց կատարման . իտիեւոքիւնը, որ կ'որոշէ չարը բարիէն . հանրային սերը, որ կ'կապէ մարդիկ միմեանց . քառոյսկիւն արիւնքիւնը, որ մեզ կուտայ զօրութիւն՝ ընելու բարին և չարէն հեռանալու :

Առանց պարտուց կատարման՝ կեանքը կ'իսթարի, կ'թուլնայ և կ'քայքայուի :

Խորշեցէ՛ք ամէն այն բաներէն զոր չէք կրնար ըսել կամ ընել այլոց առջեւ . ասիկա մեծ կանոնն է և առով հաստատ կ'մնաք

պարտականութեան գծին մէջ և խաղաղութեան ճամբուն վրայ :

Պարտականութեան կատարումը ճշմարիտ աղբիւրն է ներքին բովանդակ բարութեան : Մարդ պէտք է իւր պարտականութիւնն անթերի կատարէ՝ մնացեալը Աստուծոյ յանձնելով :

Մենք գլխաւոր պարտականութիւններ ունինք որոնց կատարմանը մէջ պէտք չէ երբեք թերանանք, վասն զի անով միայն պիտի կրնանք պատուով պսակուած արժանաւոր անձեր ըլլալ և արժանանալ Աստուծոյ օրհնութեան :

Այդ պարտականութիւններն են . պարտականութիւն՝ մեր անձին նկատմամբ . պարտականութիւն՝ մեր նմաններուն նկատմամբ . պարտականութիւն՝ Աստուծոյ նկատմամբ :

Մեր անձին նկատմամբ ունենալիք պարտականութիւննիս կ'կայանայ մեր սիրտը սուրբ ու աղնիւ պահելուն, մեր միտքը մշակելուն, մեր խիղճը միշտ արթուն պահելուն և անոր ձայնին հետեւելուն մէջ :

Մեր նմաններուն նկատմամբ ունենալիք պարտականութիւննիս է յարգել և սիրել մեր

նմանները իբրեւ եղբայր . ընկերական շրջանակներու մէջ ողջմտութեամբ և արդարութեամբ շարժիլ . մեզմէ աւելի բարձր դիրքի տէր եղողներուն հետ յարգանքով և մեծարանքով վարուիլ առանց գծուծ ընթացքի, մեր աստիճանակիցներուն հետ բարեկամութեամբ և սիրով՝ յարաբերութիւն ունենալ . մեզմէ ստորակարգեալներուն ալ առանց մեծամտութեան՝ կարեկցութեամբ նայիլ :

Իսկ Աստուծոյ և եկեղեցւոյն նկատմամբ մեր ունենալիք պարտականութիւնք աւելի նուիրական են . որքան ալ թերահաւատներ խրտուիլակի դերը կատարեն եկեղեցւոյ մէջ, մի՛ երկնչիք դուք . փարեցէ՛ք ձեր նուիրական աւանդութեանց որոնց ստուգութիւնը հաստատուած է . պաշտեցէ՛ք և սիրեցէ՛ք ձեր երկնաւոր գթած Հայրը . որքան ալ անարժան խօսքերով, սկեպտիկի արհամարհանքով նախատեն զձեզ իբր աւելորդապաշտներ, մի՛ լսէք նոցա բարբառնչանքները : Կատարեցէ՛ք ձեր նուիրական պարտաւորութիւններն, և անթերի կատարելէ յետոյ պիտի կրնաք ըսել երջանիկ ու գոհունակ սրտով մը. «Զոր ինչ պարտէաքն առնել, արարաք» :

Պարտականութեան սահմանը և պարտականութեանց գլխաւորները թուելէ յետոյ, այժմ կ'մնայ մեզ ըսել թէ ի՞նչպէս պէտք է կատարենք մեր պարտականութիւնները, ի՞նչ ոգւով և ի՞նչ չափով :

Մեր պարտականութիւնները՝ որ կ'սահմանուին արդարութեան և գթութեան սկզբամբ, պէտք է կատարենք ա՛յնպէս որ ուրիշներու ալ օրինակ ըլլանք և բարի մտաւորպար մը ըլլայ մեր դործը . այս կերպով կ'ըլլանք կենդանի թուղթեր «ծանուցեալ և ընթերցեալ յամենայն մարդկանէ» : Արդարութեան և գթութեան պարտականութիւնք որ մեր պարտականութեանց գլխաւորներէն են, պէտք է ներշնչուած ըլլան բարոյական և կրօնական սկզբունքներէ և ոչ թէ փառասիրական կամ շահադիտական ձգտումներէ . պէտք է անձնուիրութեամբ կատարենք մեր պարտականութիւնները . պէտք է յիշենք միշտ մեր Փրկիչ Յիսուսին անունը և պէտք է Անոր անունով կատարենք ամէն բան .

Մեր պարտականութիւնները պէտք է կատարենք առատասրտութեամբ և ուրախութեամբ . պարտականութեանց կատարում

չնչանակեր՝ երբ մէկը դրամ կուտայ առատօրէն բարենպատակ գործի մը համար, առանց ու է անձնական զոհողութեան, առանց ինքզինքն ամենափոքր պերճանքէ զրկելու, միայն այն բաղձանքով որ ծափողջոյններու արժանանայ։ Այս բանիս մէջ անձնուիրութիւն չկայ, և հեռեւաբար սէր ալ չկայ։ Ոչ միայն մեր Տէր Յիսուս, այլ նաեւ մարդկային ընկերութիւնը կ'ուզէ և կ'սիրէ պարտականութեանց սիրով և զուարթ կատարումով։ դժգոհութեամբ կամ խրոխտութեամբ կամ անհամոզ խօսքերով կատարուած պարտականութիւնը կ'կորսնցնեն իրենց արժէքն ու ազդեցութիւնը։

Մեր պարտականութիւնները պէտք է կատարենք մեր կարողութեան համեմատ, ամէն մարդու յատկութիւններն կամ կարողութիւններն միեւնոյն մակարդակին վրայ չեն, անձէ անձ կ'տարբերին, այն որ աւելի կարողութիւն ունի՝ իր կարողութեան համեմատ պէտք է պարտականութիւնն ալ կատարէ։ Յիսուսի մէկ խօսքը կ'բացատրէ մեր ըսածը. «Ամենայնի որում շատ տուաւ, շատ խնդրեցի ի նմանէ»։ մեծը իր մեծութիւնը պէտք է ընէ, և աղքատականը իր աղքատականութիւնը։

Այսինքն ո՛րքան աւելի բարձր ըլլայ աստիճանը, ա՛յնքան աւելի բարձր պէտք է ըլլայ իր պարտականութիւնը։ Այս ոգւով և այս բնութեամբ կատարուած պարտականութիւնը կրնան կատարեալ և անթերի պարտականութիւններ համարուիլ. և այս կերպ պարտականութիւն կատարողները կրնան ձեռքերնին իրենց խղճին վրայ դրած ըսել. «զոր ինչ պարտէաքն առնել, արարաք»։

Երբ մարդ այս եղանակաւ իր պարտականութիւններն անթերի կ'կատարէ, իրաւունքի տէր ալ կ'ըլլայ. ուր պարտաճանաչութիւն չկայ, հո՛ն իրաւունքը իր ձայնը չկրնար լսելի ընել, հո՛ն իրաւունքը իր զօրութեամբը կորսուած է։ Պարտքն և իրաւունքն արմաւենիներու պէս են. պտղաբեր չեն կրնար ըլլալ՝ երբ չեն աճիր միմեանց մօտ։ Պարտաճանաչութիւն և իրաւունք եղբայրներ են։

Ձանանք կատարել մեր պարտականութիւնները, որպէս զի իրաւունք ալ ունենանք Աստուծոյ հաւատարիմ զաւակները ըլլալու և արժանանալու իր պատրաստած յաւերժական պսակին և օրհնութեան. ամէն։

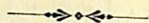

ԺԲ.

ԱՂՕԹՔԻ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Լուր, Ասորոս, աղջկեց իմոց, և նայեաց, Տեր, յաղջն իմ. ի ծագաց երկրէ կարգացի առ Բեղ, մինչ ի վասարակէլ արդի իմոց, ի վեմ Բարձր արարեբ զիս, առաջ նորդեցեր էնչ. և իմ եղբր յոյս, և աշարակ հղջր եղբր էնչ յերեսաց լեշնամոյն: Բնակեցայոց ես ի յարկս Կոյսի, և ծառիցայոց ընդ հովանեալ լեռնոց Դոս, Ասորոս, լուս աղջկեց իմոց, երոս ժառանգութեանդ Երկնային յանաւնէ Կոսմոս:»

(Աղմ. Կ. 2-6)

«Խոսարման եղբրոս Բեմանց զԲեղ, և աղջն արարեմ ի վերայ Բեմանց որդես զԲեղիկէսկէ. Կանգն յոյս զբարս էն աղջն արարոյ յօգնականութեան: Եղես մարդ էր իբրեւ զԲեղ շարարեմ, և յաղջն եկաց, և ուրդեաց յերկր զԲեման Կոսմոս, և դից Կոսմոս, և դարձեալ եկաց յաղջն և երոս երկնային զանցեր և Բոսոյց երկր զարարեմ իմ:»

(Յակոբ. Ե. 16 18)

ԱՂՈԹՔԻ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Յոյժ զօրաւոր եմ աղթք արդարոյ յօգնականութիւն:»

(Յակ. Ե. 16)

ՄՏՈՒԳՈՒԱԾ իրողութիւն մըն է թէ աղթեղու ըզձանքը ու ձգտումը ամէն անհատի մէջ կ'երեւի տուաւել կամ նուազ չափով. ասիկա կ'երեւի հողի մարդկային կանոնաւոր լեզու ունեցող վայրենիներու մէջ՝ որոնք վշտի կամ ապգնապի ժամանակ իրենց պաշտած զօրութեանց կ'ապստինին, ինչպէս և քաղաքակիրթ և լուսաւորեալ ազգաց, նոյն իսկ սկեսպաիկներու մէջ:

Երբ այս ձգտումը զօրեղ թեւադրու թեամբ մը խօսի մարդուն մէջ, գիտե՞ք ո՞րքան կ'վնասացնէ և կ'ազնուացնէ զայն: Տկար ու մեղկ մարդը որ պէտք կ'զգայ զօրու-

թեան և բարձրութեան, սրբութեան և վեհութեան, որ և զգացած է թէ պիտի կորսուի՝ եթէ երբեք չմերձենայ հոգւով գերագոյն զօրութեան, սրտաբուլիս աղօթքի մը բոլոր թափովը կը կապուի Անոր, որ տուիչն է բարեաց և չնորհաց, որ ստեղծիչն է կեանքի և իմաստութեան: Եսականութեամբ և մեղքերով ապականուած մարդն ալ, երբ կը զգայ թէ ենթարկուած է մարմնոյ և հոգւոյ վտանգներու, երբ կ'զգայ թէ զրկուած է երկնային չնորհէն ու բաղմապիտի բարիքներէն աղօթքով կը դառնայ իր Ստեղծողին, Անոր՝ որ աղբիւրն է բարձրագոյն Սիրոյ և Սրբութեան, և այսպէս, աղօթքի միջոցաւ իր հոգւոյն և իր գործոց մէջ կը ցոլացնէ Աստուծոյ զօրութիւնը, սրբութիւնը, արդարութիւնը ու այն սրբազնագոյն կեանքը որ երբեմն ստացած էր Աստուծմէ և ապա տարամերժած:

Աղօթքի զօրութիւնը հիացման արժանի է արդարեւ: Մենք կ'սքանչանանք ձգողական լուին ու հզօր օրէնքին զօրութեան վրայ, որ մեծամեծ աշխարհներ և աննշան հիւլէներ կ'միացնէ իրարու: Կ'հիանանք այն

խորհրդաւոր ուժին վրայ՝ որ թելով մը ակընթարթի մէջ հաղարաւոր մըն հեռաւորութեամբ տեղ կ'երթայ ձեռքի ցնցումալ մը կամ աննշան, ամենաաննշան հպումով մը: Ո՛րչափ եւս առաւել ուրեմն, հաւատացեալներս պիտի հիանայինք այն վսեմ և աստուածային զօրութեան վրայ, զոր աղօթքով կ'ստանանք. զօրութիւն մը՝ որով հոգին հրեշտականման ազատօրէն կ'վերանայ և կ'սաւառնի դէպի կենաց աղբիւրը:

Թէեւ ըսեն իսկ ոմանք՝ թէ « Գիտութիւնն է զօրութիւն », տակաւին ասիկա ճշմարիտ կրնայ ըլլալ միայն այն սահմանին համար, ուր գիտութիւնը կարեւոր և էական տարրն է, ուր ամէն ինչ շոյափելի է, և չկայ հոգեկան ու է բան: Աշխարհի մէջ կան բաներ որոնք հոգեկան են, որոնք գիտութենէ վեր են, և որոնց մեր միտքը չկրնար վերահասու ըլլալ բոլորովին. հոգեկան սահմանին մէջ չէ թէ գիտութիւնն է որ իր զօրութեամբ կ'ապրի, այլ աղօթքի և ըղձանքներու շարժիչ զօրութիւնն է որ կ'ապրի, որոցմով մարդը կ'բարձրանայ, կ'ազնուանայ և կ'աստուածանայ: Երբ կ'պակսի այս ըղձանքը, ոչ մի-

այն չբարձրանար հողին, այլ և կ'սողոսկի գետնաքարը որդի մը նման, կամ ինչպէս ըսուած է, կ'դառնայ բանտարկուած թըռչուն մը որ բոլորովին սահմանուած է վանդակին ձողիկները համընդու և ուսումնասիրելու գործին:

Բաց աստի՛ աղօթքը ոչ միայն հողւոյն մէկ ձգտումն է որ Աստուծոյ հետ կը միացնէ մարդը, այլ և իբր ներգործական զօրութիւն մը՝ կ'ազդէ իր կամ այլոց վրայ, կերպով մը կ'փոխէ իրաց բնական վիճակը, կ'կանգնէ պատուհաններու դէմ պատնէշներ, ու կ'ազատէ զմեզ անբուժելի ախտերէն: Դարձեալ՝ կ'ներգործէ իսկ և իսկ Աստուծոյ ողորմութեան վրայ և կրնայ դէպքերու ընթացքն ևս կասեցնել: Յայսմ՝ անպայման հաւատք և միայն հաւատք կ'պահանջուի: Անշուշտ պիտի ծաղրէին թերահաւատներ մեր խօսքերը, իբրեւ թէ այս ըսուածները մանկական թեթեւամտութեան կամ միամտութեան արդիւնք եղած ըլլային, իբրեւ թէ մտացածին պատրանքներու զոհուած ըլլալինք. այո՛, պիտի ծաղրէին զմեզ: Սակայն մեր Փրկիչը՝ իր աշակերտաց՝ այս գաղափարն է որ

ներշնչեց մինչեւ վերջը. աղօթքի նշանակութիւնը և զօրութիւնը ոչ մէկ տեղ ա՛յնքան ուզիլ և ա՛յնքան պարզ կերպով արտայայտուած է որքան Աւետարանին մէջ: Եւ ինչ որ Յիսուս Աւետարանով կ'ուսուցանէ, նոյնը կ'հաստատէ և ամբողջ Ս. Գիրքը այնպիսի անկներեւութեամբ՝ որ չէ կարելի խեղաթիւրել: Այսպէս, կ'կարդանք Ս. Գրքին մէջ՝ թէ աղօթքի զօրութեամբն էր որ Մովսէս Ամաղէկին յաղթեց և Սամիսոն ջուր հանեց Լէքէի մէջ եղած փոսէն. աղօթքի զօրութեամբ էր որ Աննա Սամուէլի մայր եղաւ և Սաւուղ Փղշտացւոյ յաղթեց. աղօթքի զօրութեամբ էր որ Եղիսէ Ասորւոյ աչքերը կուրցուց և բացաւ իր ծառային աչքերը որ կարողացաւ տեսնել հրեղէն կառքերը ու ձիերը. աղօթքի զօրութեամբ էր որ Եղեկիա իր կենացը վրայ տաան և հինգ տարի աւելցուց և Մովսէս Իսրայէլի դէմ ու Նինուէացիք իրենց դէմ եղած թշնամութիւնները ի դերեւ հանեցին:

Ս. Գրոց այս դէպքերն ու պարագաները կ'ապացուցանեն թէ հաւատացեալներուն աղօթքը Աստուծոյ ողորմութեան վրայ ներգործած և իրերու ընթացքն եւս փոխած է:

այսու պէտք է գիտնալ թէ այժմ եււ ջերմեռանդ սրտով եղած բարի աղօթքը Վրնայ ներգործել աշխարհի ու Աստուծոյ ողորմութեան վրայ (Մատթ. է. 7. Յովհ. Ժ. 13) :

Անհաւատ գիտնականներ կ'հերքեն Աւետարանի սոյն վարդապետութիւնը և կ'ըսեն . «Աղօթքը չէ կարող բնութեան օրէնքները փոխել, չէ կարող ամենխմաստ Արարչին ի սկզբանէ սահմանած ո և է մէկ կարգադրութիւնը փոխել : Օրէնքներու անայլալելիութիւնը արդէն գիտութեամբ ապացուցուած է, հետեւաբար և միամտութիւն, և սուրբ ճիշդ, անմտութիւն է երեւակայել թէ աղօթելով կարելի է, օրինակի համար, երաշտացած երկրի մը վրայ անձրեւ բերել, քանի որ օդերեւու թաքանութիւնը կ'հաստատէ թէ անձրեւին տեղալը և հովերու հոսանքը կանոնաւոր օրէնքներէ կախուած են, և կամ մահամերձ հիւանդը բժշկել, քանի որ բժշկական վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ ծնածներն և մեռածները ամէն տարի՝ որոշ և անփոփոխ թիւ մը կ'կազմեն : Արդ՝ այս փաստերու մասին ի՞նչ կրնաք ըսել կամ ընել », կը հարցնեն մեզ մեծ վատահոգութեամբ, իբրեւ թէ ըսածնին ճշմարտութիւն մը եղած ըլլար :

Այս իրենց խելագատակէն ծնած հերքումին պատասխանը նոյն իսկ իր մէջ կ'գրտնենք : Եթէ ստոյգ է որ աղօթելով չէ կարելի ո՛չ փոխել և ո՛չ կասեցնել իրերու ընթացքը, ի՞նչու այսպէս մտածողները իրենց վարդապետութեան բոլորովին հակառակը կ'գործեն : Ի՞նչու զոր օրինակ՝ քարը, որ պէտք էր ձգողական օրէնքի համեմատ երկրի վրայ մնար զամուած՝ կ'բարձրացնեն գետնէն ա՛յնքան վեր : Ի՞նչու հիւանդին և կամ մարմնոյ տկար մէկ անդամին նոր կեանք կ'պարգեւեն, որով և հիւանդը կամ հիւանդ անդամը բոլորովին կերպարանափոխած կ'ըլլան : Ի՞նչու կը պատուաստեն ծառը, որ, եթէ բնութեան թողէին, ոչ երբեք կ'պտղաբերէր իրենց փափաքածին համեմատ : Ի՞նչու կանոնաւոր աշխատութեան կ'վերածեն այն կոպիտ ուժերը բնութեան՝ որոնք եթէ իրենք իրենց մնային, ամէն տեղ աւեր ու կործանում յառաջ պիտի բերէին :

Եւ քանի որ ձեռքս կարող է բնութիւնը փոխել, քանի որ միտքս կարող է բնութեան կոպիտ ու կոյր ուժերը իմ օգտիս ծառայեցընել, ի՞նչու արդեօք հողիս անգոր և դի-

նաթափ պիտի մնայ բնութեան առջեւ : Ազատ ուրեմն անհաւատներու այս ստորնացուցիչ վարդապետութենէն , այժմէն պէտք է աղօթենք ստէպ , վստահ ըլլալով միանգամայն որ « ամենայն ինչ հնարաւոր է այնմ » որ հաւատայն » (Մարկ. Թ. 23) :

Անհաւատներ ալ կան որոնք մատնանիչ կ'ընեն ճշմարիտ հաւատացեալներու ջերմեռանդ աղօթքները և կ'հարցնեն . « Ի՞նչու չտեսնուիր իրենց աղօթքներուն արդիւնքը ու ներգործութիւնը » :

Պէտք է գիտնալ թէ աղօթքի ներգործութիւնը գրեթէ յաճախ սքողուած է , թագուն է : Անոր ներգործութիւնը չենք կրնար տեսնել ամէն ատեն մեր աչքերով : Արտաքինապէս արդարեւ հաւատացեալին վիճակը չէ կարելի որոշել անհաւատի կամ թերահաւատի վիճակէն : Կ'տեսնենք որ միւսնոյն բախտին կ'վիճակուին ամէնքն ալ (Յայտ. Բ. 14) , միւսնոյն դժբախտ դէպքը , միւսնոյն կարծեցեալ ճակատագիրը կ'խորտակէ աղօթողն ալ , հայհոյողն ալ : Այս բանն է որ մեզ կը շուարեցնէ և թերահաւատութեան կ'մղէ : Բայց կ'հարցնեմ ձեզ , միթէ ուրիշ կերպ կըրնա՞ր ըլլալ :

Մարդիկ կ'ուզեն որ աղօթքը տեսանելի կերպով ներգործէ և իր ակնյայտնիութեամբ փարատէ ամէն կասկած կամ տարակուսանք : Բայց այն ժամանակ ալ ի՞նչ արժէք կ'ունենար աղօթքը . մարդ այն ատեն միայն պիտի աղօթէր՝ երբ կեանքի ընթացքին մէջ վըշտի ու տառապանքի մատնուէր . և իր երջանկութեան , ուրախութեան վայրկեաններուն՝ աչքերը վեր պիտի չուզեր բարձրացնել : Այս կերպ քրիստոնեայ ըլլալն ու աղօթելն միթէ աստուածապաշտութենէ՞ է որ յառաջ կուգայ . ի հարկէ ոչ , այլ օգուտէն ու շահասիրութենէն : Պէտք է գիտնալ թէ Աստուած իր հաւատացեալներուն երբեք տեսանելի փրկութիւն չ'ստատացաւ , այլ նախապէս ըսաւ թէ իրեն հետեւող ճշմարիտ հաւատացեալները պիտի հալածուին երկրի վրայ թէ՛ իբրեւ մարդ և թէ իբրեւ քրիստոնեայ (Բ. Տիմ. Գ. 12) : Արդարեւ ըստ երեւոյթին Աստուած իր հաւատացեալները կ'ձգէ այնպիսի հանգամանքներու մէջ՝ որ չէ կարելի տարբերել միւս մահկանացուներէն :

Ո՞վ հաւատացեալներ , Տէրը տեսանելի հոգեւոր փրկութիւն չտար շատ անգամ մեր

աղօթքներուն փոխարէնը . վասն զի լաւ գիտէ որ տեւական չէ այն : Տէրը իր ըւութեան մէջ հայրական և սրբազան կամք և նպատակ ունի . նա մեզ կ'նախապատրաստէ երկնքի համար : Մի՛ ըսէք թէ մեր աղօթքը առանց հետեւանքի ու ներգործութեան մնաց . ո՛չ , ընդհակառակը , նա կ'ներգործէ , բայց ոչ ձեր փափաքին համեմատ , այլ՝ իր կամքին համեմատ , որ բարի է . նա կ'իջեցնէ ձեր և ձեր սիրածներուն վրայ օրհնութիւն և ողորմութիւն՝ ձեր կարծածէն և խնդրածէն աւելի : Դուք երկրային երջանկութիւն կ'երազէիք ձեր աղօթքին իբր արգիւնք , և սակայն նա ձեզ ուրիշ պնակ մը կուտար որ յաւիտենական է և անթառամ : Երանի՛ թէ , գիտնայինք իւրաքանչիւրս ճշմարտապէս շերմեռանդն աղօթեալ . երանի՛ թէ չթերանայինք մեր աղօթից մէջ , հայցէինք և խնդրէինք Տիրոջմէն մեր հոգեւոր փրկութիւնը :

Ա Ղ Օ Թ Ք

Ո՛վ Յիսուս , դուն որ ստրկեցուցիր ինձ աշակերտներուդ քէ ի՞նչպէս պէ՛տք է աղօթել , ստրկեցո՛ւր եւ մեզի աղօթել քէ պէս : Աղօթքի հոռոյ մեր մէջ ալ բորբոքեցուր , որ այրուի մեր հոգւոյն աղօթք , որ սրբուի մեր աղօթք խիղճը , որ մաքրուի մեր մարմնոյն մաքրը , որ հասնակ հոգիացած՝ կարենանք մեր խնկարէտ աղօթքները մասնացանել արքայութեանդ յաղթական դրան առջեւ , ու արժանանալ ինձ օրհնութեանդ եւ արքայութեանդ . ամէն :

ԺԳ.

ՅԻՍՈՒՍ ԳՐԻՍՏՈՍՈՎ
ՅԱՅՏՆՈՒԱԾ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՍԷՐԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Սերելէ՛, «երեւոյն» զմեանս, զի «եր յԱսորոս-
ծոյ է. և առնայն որ «երէ՛ յԱսորոս-ծոյ է քնեալ և ճա-
նալէ զԱսորոս-ած, զի Ասորոս-ած «եր է: Եւ զի յայսմ է-
րեւեցաւ «երն Ասորոս-ծոյ է մեղ, զի զՈրդին էր միաքին
առաւելաց Ասորոս-ած յաշխարհ, զի եղեցոս Նովա- կենդա-
նէ: Յայսմ է «երն, զի ոչ մէկ «երեցոս զԱսորոս-ած այլ զի
նա «երեաց զմեղ, և առաւելաց զՈրդին էր էրաւոր- լինա-
մեղաց մերոյ: Սերելէ՛, ելնէ Ասորոս-ած այսպէս «երեաց
զմեղ, ապա և մէկ պարտիմ զմեանս «երել: »

(Ա. Յովհ. Դ. 7-11)

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍՈՎ ՅԱՅՏՆՈՒԱԾ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՍԷՐԸ

« Աստուած սեր է, »:
(Ա. Յովհ. Դ. 16)

Եւ յայսմ ծանօթ է շատերու, քրիս-
տոնեայ գիրտնական Իսահակ Նեւատոնն էր որ
յայտնիչն եղաւ ձգողական զօրութեան գո-
յութեան. ինքն էր որ պարզեց և ճշ-
գեց անհամար մեծ ու փոքր լուսաւորներու
ձգողական զօրութեամբ միմեանց հետ ու-
նեցած կապակցութիւնը. ինքն էր որ յայտ-
նեց թէ ամենաջնջին հիւլէներն իսկ ձգողա-
կան զօրութեամբ իրարու հետ կապակցուած
են: Նեւատոնի ըրած այս կարեւոր յայտնու-
թենէն և իր բանաձեւը մարդոց ընտանեցնե-
լէն, ծանօթացնելէն շատ յառաջ և ի սկզբանէ
անտի գոյութիւն ունէր այս օրէնքը. բայց
ոչ ոք ծանօթ էր այդ զօրութեան գոյու-
թեանը:

Ինչպէս որ ձգողական օրէնքը գիտական աշխարհի մէջ անձանօթ էր երբեմն մարդուն, Աստուծոյ սէրն ալ բարոյական աշխարհի մէջ անձանօթ էր մարդուն: Աստուած անայլայլ է, Աստուած սէր է և միշտ սէր եղած է. Նա սէր էր աշխարհը կազմակերպելէն առաջ. Նա սէր էր՝ երբ մոլութեան և աւելորդապաշտութեան յարող մարդիկ Մողոքի կամ Բահադի եպերեղի կուռքերը սկսան պաշտել. Նա սէր էր՝ երբ անաստուածեան փիլիսոփայութիւնն Նորա գոյութիւնը կ'ուրանար. Նա սէր էր՝ երբ խաչին հովանոյն ներքեւ անէծքներ և ատելութիւններ երեւան կուգային. Նա սէր էր հին դարերու շրջանին մէջ, յորում բռնութիւններ և չարակամութիւններ կ'յաղթանակէին երկրի վրայ. Նա սէր էր և է՝ երբ տառապանքը մարդը կ'հիւծէ, երբ պատերազմը կամ սովը միլիոնաւոր մեռեալներով կը ծածկէ երկիրը. երկիրը՝ որ իր այս ազիւղորմ երեւոյթովն անիծեալ կ'երեւի և յուսահատ մարդն այլ եւս կ'սկսի ճակատագրականութեան հաւատալ: Եւ սակայն Նա միշտ սէր է, և սէր կ'ներշնչէ, Նա միշտ մեռնոյնն է, միշտ գործող, միշտ անայլայլ,

ինչպէս արեւն հոն է միշտ՝ կապուտակ կամ մարին վրայ:

Աստուծոյ այս սէրը քսան դարեր առաջ յայտնուեցաւ մարդկութեան՝ Յիսուս Քրիստոսով, և միայն Յիսուսով է որ մարդկութիւնը գիտցաւ Աստուծոյ սէր ըլլալը: Ոմանք կ'ըսեն թէ նախնի իմաստասէրներէն մին՝ Պըղատոն, Աստուծոյ սէր ըլլալը նախզգացած է և իր փիլիսոփայական գրութիւններուն մէջ «Աստուած սէր է» խօսքն ըսած է:

Սակայն պէտք է գիտնալ որ այս խօսքը շատ տարբեր իմաստ մ'ունի աւետարանական իմաստէն, ինչպէս կ'տեսնուի Պղատոնի միւս խօսքերէն. այս խօսքը գեղադիրական իմաստով մը ըսուած է. ան կ'ուզէ տեսնել Աստուծոյ մէջ գաղափարական արուեստագէտը. մինչդեռ «Աստուած սէր է» աւետարանական խօսքը բոլորովին տարբեր իմաստով մըն է՝ որով գերագոյն էակին մէջ կ'տեսնուի Ստեղծիչը, Արարիչը, Փրկիչը և Հայրը:

Յիսուս Քրիստոսէ առաջ մարդկութիւնը կ'անգիտանար Աստուծոյ սիրոյն. ճշմարիտ Աստուծմէ հեռու մարդկութիւնը տակաւին

կ'անդիտանայ. երբ Աստուծմէ կ'բաժնուի, կը դառնայ ճակատագրականութեան հին կուռքին, ինչպէս ասիկա կ'երեւի անվիճելիօրէն արդի անհաւատութեան մէջ:

Յիսուս՝ յայտնին եղաւ Աստուծոյ սիրոյն. նա փայլեցուցած է իր վրայ այդ սէրը. յայտնած է ճշմարիտ Սէրը իր քարոզութիւններովն և կեանքովը. մարդկութեան բացայայտ ցոյց տուած է զայն, ոչ միայն իր խօսքերովն, այլ և իր գործերովը. պէտք է գիտնալ որ Յիսուս չէ թէ միայն նազովրեցի Ռաբբին է, չէ թէ միայն խօսող վարդապետ մըն է՝ որ միայն գիտէ քանի մը բարոյական ճշմարտութիւններ, այլ իսկ և իսկ Աստուծոյ մարմնաւորութիւնն է, մարմնացեալ Աստուածն է, անտեսանելի Աստուծոյ տեսանելի պատկերը, և որ կողմէն ալ նայինք՝ տեսած կ'ըլլանք երկնաւոր Հայրը, և ինչ որ անկէ կ'ուսանինք՝ Հօրմէն ուսած կ'ըլլանք. «Որ ետեսն զիս՝ ետես զՀայրն» (Յովհ. ԺԳ. 9):

Պէտք է գիտնալ որ միայն Աստուածաշին վարդապետութիւններ բաւական չէին կրնար ըլլալ՝ մարդուն հոգւոյն մէջ Աստուծոյ սիրոյն հաւատալիքը ներշնչելու: Հոն ուրիշ

բան մը պէտք էր. կարճ, բայց աննման կեանքը Քրիստոսի, որով միայն կրնանք ըսել թէ երկինքը ճշմարտապէս այցելած է երկիր, թէ արդարութիւնը երկինքէն երեւցած է:

Քրիստոսի սիրոյն գլխաւոր յատկութիւններուն ծանօթանալով, պիտի կրնանք նաեւ ճանչնալ Աստուծոյ սիրոյն բնութիւնը:

Ա. Քրիստոսի յայցնած սէրը ԱՆՇԱՀԱԽՆԻԻՍ սէր մըն է: Յիսուս ի՞նչ շահ կրնար սպասել աղքատ, տղէտ և ողորմելի մարդէն, և սակայն սիրեց զանոնք: Յիսուս ի՞նչ խնդրեց մարդոցմէ. ոչ իսկ գլուխը դնելու տեղ մը. և իր սիրոյն փոխարէն ընդհակառակը փառքի տեղ՝ նշաւակութիւն, պաակի տեղ՝ փուշեր, գաւազանի տեղ՝ եղէգ մը, պատիւներու և ծափողջոյններու տեղ՝ հրապարակաւ թշնամանքներ և ատելութիւններ, վարձատրութեան տեղ լքում, յաղթութեան տեղ՝ վերջապէս խաչ մը տրուեցաւ իրեն: Այս բոլոր բաներէն վերջն էր որ մարդ ընդնշմարեց այդ անմեղ զոհը և տեսաւ թէ ինք սիրուած է Աստուծմէ, և այն ատեն գիտցաւ թէ Աստուած սէր է: Ո՛վ հաւատացեալներ, Աստուած մեզի պէտք չունի, մենք չենք կրնար ու է

բան աւելցնել նորա յաւիտենական օծութեան և փառքին վրայ, և սակայն Աստուած սիրեց զմեզ, կ'սիրէ, կ'ուզէ մեր սիրտերը, մեր ապականեալ և թաւամեալ սիրտերը, և երկրնքի մէջ անհուն ուրախութիւն մը կ'ըլլայ, երբ մեղաւոր մը կ'ապաշխարէ և Աստուծոյ կ'գառնայ:

Բ. Քրիստոսի յայտնած սէրը ՃՇՄԱՐԻՏ սէր մըն է: Մեր սրտերուն մէջ արծարծուած սէրը յաճախ կ'շիջանի ու կ'մարի, մեր սրտերու սէրը յաճախ կեղծիքով ու նկատումներով կ'շինուի: Մենք արտաքին ապէս սիրոյ զգացումներ կ'յայտնենք, սակայն ներքնապէս ատելութիւններ կ'անուցանենք: Յիսուս սակայն՝ կ'սիրէ ճշմարիտ սիրով մը, ան շատ լաւ տեսաւ՝ թէ ի՞նչ է մարդկութիւնը իր ստորնութիւններով, իր խեղճութիւններով ու իր տգեղութիւններով: Ան երբեք պէտք չունի որ մարդիկ իրենց սիրտը յայտնեն իրեն. Ան կ'տեսնէ ամէն մարդոց սիրտը. կ'տեսնէ ծածուկ, ետական ու տգեղ զգացումները: Յիսուս գիտէր՝ թէ ի՞նչ զգացումներ կ'կրէին իր աշակերտները, տեսած էր անոնց սխալները, գուշակած և յայտնած

էր՝ թէ ի՞նչ յուսահատական վիճակի մը պիտի մատնուէին իր մահուանէն յետոյ, սակայն զանոնք սիրեց. սիրեց՝ ի՞նչ ապերախտ ընթացքներու մէջ ալ որ գտնուեցան:

Գ. Քրիստոսի յայտնած սէրը ՅԱԻԺՆՆԱԿԱՆ սէր մըն է. Աւետարանին Յովհաննէս կ'ըսէ. « Յիսուս սիրեց իրենները. մինչեւ վերջն ալ սիրեց »: (Յովհ. ԺԳ. 1): Սէր մը որ տեսական է ամէն բանի մէջ: Առաքեալն Պօղոս Յիսուսի սիրոյն յաւիտենականութեան վրայ խօսելով իր Հռովմայեցոց թղթին մէջ՝ կ'ըսէ. « Ո՞վ պիտի բաժնէ զմեզ Քրիստոսի սէրէն, տառապանքը, կամ նեղութիւնը, կամ հալածանքը, կամ սովը, կամ մերկութիւնը, կամ վտանգը, եւ հաստատ գիտեմ՝ թէ ո՛չ մահը և ո՛չ կեանքը ու ո՛չ հրեշտակները, ո՛չ զօրութիւնները, և ո՛չ ներկայ բաները ու ո՛չ գալու բաները, և ո՛չ բարձրութիւնը և ո՛չ խորութիւնը, և ո՛չ ուրիշ արարած մը կրնայ մեզ զատել Աստուծոյ սէրէն՝ որ Քրիստոս Յիսուս մեր Տիրոջմով է » (Բ. 35-39): Սուրբերը մեռան զգալով թէ չեն յաղթուած. Աստուած հովանաւորած էր իր սիրովը զանոնք, անոնց ամէն մէկուն ըսած

էր մարդարէին բերնով . « Ես քեզ սիրած եմ յաւիտենական սիրով » և « այս սէրը մահէն աւելի զօրաւոր է » : Երբ հոս աշխարհի վրայ երկրաւոր միութիւններ կ'հռչակենք, մեր սրբաւորը կ'շարժին և կ'յուզուին քահանային կողմէ ամոններու վրայ սա խօսքը կարդացուելու ատեն . « Խոստացէք իրարու հաւատալ իմ մնալ լաւ կամ գէշ օրերու մէջ , առողջութեան կամ հիւանդութեան մէջ , յաջողութեան կամ անձկութեան մէջ » , և յետոյ երբ սա խօսքն ալ կ'յաւելու . « մինչեւ որ մահը զձեզ բաժնէ » : — Բայց ո՞վ մեծդ Աստուած , երբ կ'բարեհաճիս մարդկային հողւոյն հետ սիրոյ ուխտ մը հաստատել , և ո՞վ սուրբրդ Աստուած , երբ կ'միանաս այս յանցաւոր հողւոյս հետ որ կ'ուզէ քեզի բարձրանալ՝ քու սէրդ մեծարելով , այդ ուխտը , ո՞վ Տէր , քեզի համար յաւիտենական ուխտ մըն է . մահը չբաժնէր մեզ քեզմէ . այլ քեզի կ'միացնէ հողին յաւիտենապէս :

Դ. Բրիսնոսի յայտնած սէրը ՏԻԵՉԵՐԱՆԱՆ սէր մըն է : Կ'զգանք մարդկութեան քահանայապետին սրտին բաբախիլը . ան երբ քեք անձնական նկատում չունի . ամէն մարդ ,

ի՞նչ աստիճանի և ի՞նչ տարիքի մէջ ալ ըլլան , իր սիրոյն , իր համակրութեան առարկաներն են հաւասարապէս : Իր սէրն ամենուրեք է . իր սէրը բոլոր արգելքները կ'խափանէ . որքան օտարը՝ նոյնքան հաւատացեալը , որքան հերետիկոսը՝ նոյնքան ուղղափառը , որքան աղէտը՝ նոյնքան ուսեալ մարդը , որքան աղքատը՝ նոյնքան հարուստը իր սիրոյն , իր համակրութեան առարկաներն են :

Արդ՝ ո՞վ հաւատացեալներ , գիտցէք որ այն որ կ'արհամարէ Աստուծոյ անշափելի սէրը՝ պիտի արհամարուի , այն որ « սէրը ի՞նչ է » կ'ըսէ , ա՛յն որուն համար « սէր » և « մոլութիւն » հոմանիշ բառեր են , այն որ չհաւատարատուածային սիրոյն սրբութեան , այն որ չճանչնար զայն իբր անգնահատելի պարգեւը երկնքի , այնպիսին ինկած մարդ մըն է , փտած , փճացած արարած մըն է աշխարհի վրայ : Այնպիսին անզգամն է որ իր սրտին մէջ կ'ըսէ . « Չկայ Աստուած , չկայ սէր » . այնպիսին անհաւատ , անաստուած է , վասն զի կ'ուրանայ սէրը որ է Աստուած , ինչու որ « Աստուած սէր է » :

Կ'ուզէ՞ք ճանչնալ Աստուծոյ սէրը , ճշգ-

մարիս, յառիստեանական, անշահախնդիր, ճիշդ-
գերական ՍԷՐԸ, կ'ուզէ՞ք ճաշակել սուրբ
սէրը. մաքուր սիրտ մը մշակեցէք, և պիտի
տեսնէք ու ճանչնաք Աստուծոյ սէրը՝ որ սի-
րոյ թռչնակին պէս պիտի դայ հոլովելու և իր
յաւիտենական բոյնը պիտի դնէ ձեր սրտին
ռակի վանդակին մէջ :

Ա Ղ Օ Թ Ք

Ո՞վ Յիսուս, սիրոյ մարմնացում, սիրոյ
անշէջ ճառագայթ, քո սիրոյ սուրբ յուսովդ
մաքիւն մեր սրտին ժանգերը. քո սիրոյ ու-
կեղիկիկ ճառագայթովդ մեր սիրտը - սաճար
մը ըրէ սրբազան. քո սէրդ անշէջ պահէ
մեր մէջ. մեր կեանքին յուսառ կանթեղն
եղիր, որպէս զի յառիստեանական մէջ քո
սիրովդ փառաւած գաւիք եւ զփեղ փառաւո-
րեւիք ընդ Հօր եւ ընդ Ս. Հոգւոյն յառիստեան
յառիստեանից. ամէն :

ԺԴ.

ՍԷՐ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ԱՌ ՄԱՐԴԻԿ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« ԶԱՊՐՈՒՄՆԻ ՊՐՈՒՄ ԵՐԲԵՒ ԴԵՒ ԿԵՆԵԱԼ, ԵՐԵ ԱԵ-
րեացո՛ւ զժԵԼԵԱՆՈՒ, ԱՊՐՈՒՄ Ի ՎԵՂ ԲՆԱԿԷ, Լ ԱԵՐ ՆՈՐԱ
Ի ՎԵՂ ԿԱՊԱՐԵԱԼ Է: ԱՊՐՈՒՄ ԲԵԿԵՐԵՒ, ԵՐԵ ՎԵՒ Ի ՆՈՒՄ ԵՐԵ
ԲՆԱԿԵԱԼ, Լ ՆԱ՛ Ի ՎԵՂ, ԴԵ Ի ՀՈՐԵՆՈՅԻ ԵՐՎԵ ԵՐ ՎԵՂ: Ե-
ՎԵՒ ԿԵՆԱՒ Լ ՎԵՂԵՐԵՒ, ԴԵ ՀԱՅՐ ԱՐԱՒԵԱՅ ՂՈՐԴԵՐՆ ԵՐ
ՓԵՂԵՆ ՆԱԿԱՐԵՐԷ: ՈՐ ՈՐԻ ԽՈՍՏՈՒՄԵՆԵՅԻ ԵՐԵ ՅԻՆՈՒՄ Է
ՈՐԴԵ ԵՐՈՒՄ, ԱՊՐՈՒՄ Ի ՆՈՒՄ ԲՆԱԿԷ Լ ՆԱ՛ յԱՊՐ-
ՈՒՄ: ԵՎ ՎԵՒ ԿԱՊԱՐԱՅԱՒ Լ ԶԱՆԵԱՒ զԵՐՆ ԱՊՐՈՒՄ
ՂՐՐ ՈՒՆԻ ԱՐ ՎԵՂ. ԱՊՐՈՒՄ ԱԵՐ Է. Լ ՈՐ ԿԱՅ Ի ԱԵՐՆ՝
ԲՆԱԿԵԱԼ Է յԱՊՐՈՒՄ, Լ ԱՊՐՈՒՄ Ի ՆՈՒՄ ԲՆԱԿԷ: ԵՐ-
ԿԵՂ ՂՐ ԲՈՅ Ի ԱԵՐ, ԱՅԼ ԱԵՐՆ ԿԱՊԱՐԵԱԼ Ի ԲՈՅ ՎԵՐԺԷ
ՂԵՐԿԵՂՆ. ԴԵ ԵՐԿԵՂՆ ԸՆԴՐ ՊԱՆՎԱՆՈՒՄ Է. ԻՆԿ ՈՐ ԵՐԿԵՂՆ՝
ԴԵ ԿԱՊԱՐԵԱԼ Ի ԱԵՐՆ: ՄԵՒ ԱԵՐԵԱՅՈՒՄ ՂԱՊՐՈՒՄ, ՎԱՆ
ԴԵ ՆԱ ՆԱԽ ԱԵՐԵԱՅ ՂՎԵՂ: ԵՐԵ ՈՒ ԱՆԵՅԷ ԵՐԵ ԱԵՐԵՒ ՂԱՊՐ-
ՈՒՄ Լ ՂԵՂԲԱՅՐ ԵՐ ԱՊԵՅԷ, ՈՐՈՒՄ Է. ՈՐ ՂՐ ԱԵՐԷ ՂԵՂ-
ԲԱՅՐ ԵՐ ՂՐՐ ԿԵՆԱՆԷ, ՂԱՊՐՈՒՄ ՂՐՐ ՈՒՆ ԵՐԵՒ՝ ՂԵՂԲՐ
ԿԱՐԵՅԷ ԱԵՐԵԼ: ԵՎ ՂԱՅՈՒՄ ԿԱՊՐՈՒՄ ՈՒՆԵՐԻՒՄ ԱՐ Ի ՆՈՒՄԷ,
ԴԵ ՈՐ ԱԵՐԷ ՂԱՊՐՈՒՄ. ԱԵՐԷ ՆԱ Լ ՂԵՂԲԱՅՐ ԵՐ: »

[Ա. ՅՈՒՆ. Դ. 12-21]

« ԶԱՅՈՒՄ ԿԱՊՐՈՒՄ ԵՐԵՒ՝ ԴԵ ԱԵՐԵԱՅԻՒ ՂՎԵԼԵԱՆՈՒ: »

[ՅՈՒՆ. ԺԵ. 17]

ՍԵՐ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ԱՌ ՄԱՐԴԻԿ

« ՍԻՐԵԱՅԵԱ ՂՏԵՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ԲՈ յԱՄԵՆԱՅԻՆ
ԱՐՏԷ ԲՈՒՄԷ ԵՒ յԱՄԵՆԱՅԻՆ ԱՆՆՈՒՆԷ
ԲՈՒՄԷ ԵՒ յԱՄԵՆԱՅԻՆ ՄՏԱՅ ԲՈՅ: ԱՅՈՒ
Է ՄԵԾ ԵՒ ԱՌԱՅԻՆ ԱՍՏՈՒՐԱՆ: ԵՒ
ԵՐԿԵՐՈՂՆ՝ ՆԱՄԱՆ ԱՄԻՆ՝ ՍԻՐԵԱՅԵԱ ՂՐՆ-
ԿԵՐ ԲՈ ԻՐԵՒ ԳԱՆՆՈՒՆ ԲՈ: ՅԱՅՈՒ ԵՐԿՈՒՄ
ԱՍՏՈՒՐԱՆ ԱՄԵՆԱՅԻՆ ՕՐԷՆԻՐ ԵՒ ՄԱՐ-
ԳԱՐԷԲ ԿԱԽԵԱԼ ԿԱՆ, »:

(ՄԱՍՔ. ԻՐ. 37-40)

ՅԻՍՏՈՒՄ Հանդիսաւորապէս Երուսաղէմ
մտած և ովսանաներով ընդունուած էր Ժո-
ղովուրդէն: Փարիսեցիներ և Սադուկեցիներ
յաջորդաբար եկան դտան զինքը Տաճարին
մէջ և հարցումներ կ'ընէին իրեն՝ նենդամը-
տութեամբ: Յիսուս այնպիսի խորիմաստ պա-
տասխաններ կուտար՝ որ հպարտ Սադուկեցի-

ներն իսկ կ'հիանային . ժողովուրդը կ'ուրախանար . մինչեւ իսկ դպիրներէն մէկ քանիները երբ իմացան թէ իրենց հակառակորդ Սաղուկեցիները Յիսուսի պատասխաններուն չեն կրցած ու է առարկութիւններ ընել ու պարտուած են , Յիսուսի շնորհակալութիւն յայտնելու եկան . «Վարդապետ , բարւոք ասացեր» : Այս միջոցին երկատասարդ մը , որ կ'ուսումնասիրէր իր Թօրան (օրէնքը) , ուզեց Յիսուսի իմաստութիւնն ու գիտութիւնը փորձել . այնպիսի հարցումով մը դիմեց անոր՝ որ ցոյց տուաւ իր կեղծ ու անձուկ հայեցակէտը . «Վարդապետ , ո՞ր պատուիրան է մեծ յօրէն» :

Ռարբխական ուսումնարաններն Մովսիսական օրէնքի վերաբերութեամբ շատ մանր մունր նրբութիւններ հնարեցին : Եւ շատ անգամ կ'վիճաբանուէր՝ թէ օրէնքի մէջ եղած կանոններուն ո՞րն է մեծն ու առաջինը : Բոլոր կանոնները 613 էին թուով , այսինքն Տաճարանեայ Պատուիրանի տառերու դումարին հաւասար :

Ու երբ օրինականը մօտեցաւ հարցնելու թէ ո՞րն է օրէնքին մէջ մեծ պատուիրանը, Յիս

սուս՝ որ երբեմն առիթ ունեցած էր յայտնելու , այս անգամ եւս կը յայտնէ ըսելով . «Քու Տէր Աստուածդ սիրես քու բոլոր սրտովդ , ու քու բոլոր անձովդ , ու քու բոլոր մտքովդ , այս է մեծ և առաջին պատուիրանը . ու երկրորդը՝ ասոր նման քու ընկերդ սիրես քու անձիդ պէս» :

Յիսուս ասով ի հարկէ չուզեց պատուիրաններու մէջ դասաւորութիւն դնել , մեծ ու փոքր որոշել , մին աւելի , միւսը պակաս խստութեամբ պահելու համար , ինչպէս տարբերութիւն կ'դնէին դպիրներն կամ օրինականներն : Ընդհակառակն , աւելցնելով անմիջապէս սա խօսքը՝ «այս երկու պատուիրանքէն կախուած է բոլոր օրէնքը . . .» , ցոյց կ'ուտայ թէ Աստուծոյ բոլոր պատուէրները մէկ աղբիւրէ կ'բղխին , ընդհանուր սկզբունք մ'ունին , որով առաջնորդուողը կ'կատարէ բոլոր միւս պատուէրներն ինքնաբերաբար : Այս երկու պատուիրանքներն անջատ ըլլալով Հին Կտակարանի մէջ , Տէրը զանոնք կ'միացնէ , ցոյց տալու համար՝ թէ անոնք այն ատեն միայն իրենց իսկական նշանակութիւնը պահած և իրօք կատարուած կ'ըլլան , երբ մէկը միւսը

կ'ըրայնէ, երբ մէկը միւսին հիմը կ'դառնայ և ուղղութիւնը կ'որոշէ. այն ատեն նոր իմաստ մը, նոր բովանդակութիւն մը կ'ստանայ և բարոյական կեանքի համար միակ առաջնորդող գաղափարը, ինչպէս և բոլոր օրէնքներու տեղը բռնող անզուգական պատուիրանը կ'դառնայ:

Քրիստոս յաւէտ կ'ուսուցանէ մեզ թէ մեր պարտականութիւնները առ Աստուած ամենէն աւելի այն ատեն միայն գեղեցիկ կերպով ի գործ դրած կ'ըլլանք, երբ մեր առ ընկերն ունեցած պարտականութիւնները լիովին կ'կատարենք, և թէ հետեւաբար, ճշմարիտ սիրով միայն այն ժամանակ կարող կ'ըլլանք զԱստուած սիրել, երբ անպայման կերպով կ'սիրենք մեր ընկերները: Մեր Փրկիչը՝ առ Աստուած սէրը կ'համարէ ազբիւր և հիմ ամենայն արդարութեան: Նա լերան քարոզին մէջ դէպ ի Աստուծոյ արքայութիւնը տանող արդարութեան ստուերագիծը ներկայացնելէ յետոյ, մեր առջեւ բացարձակ պահանջը կ'դնէ ձգտիլ կատարեալ ըլլալու, ինչպէս մեր երկնաւոր Հայրը կատարեալ է, որպէս զի իրաւունք ունենանք Աստուծոյ որ-

դինքն կոչուելու և անոր արքայութիւնը ժառանգելու: Իսկ կատարեալ ըլլալ, ինչպէս Աստուած, կարելի է այն ժամանակ միայն, երբ մենք կ'ուսանինք սիրել այնպէս, ինչպէս Աստուած զիսէ սիրել. «Յայտմ է սէրն — կը բացատրէ Քրիստոսի սիրելի աշակերտն — ոչ զի մեք սիրեցաք զԱստուած, այլ զի նա նախ սիրեաց զմեզ և առաքեաց զորդին իւր ի քառութիւն մեզաց մերոյ». և յետոյ կ'յաւելու. «Մենք սիրեսցուք զԱստուած, վասն զի նա նախ սիրեաց զմեզ. . .» «Սիրեսցուք զմիմեանս, զի սէր յԱստուծոյ է, և ամենայն որ սիրէ, յԱստուծոյ ծնեալ է» (Ա. Յովհ. Գ. 10. 19. 17):

Ջանանք լաւ եւս պարզել Քրիստոսի սոյն այս պատուէրին կարեւորութիւնն ու առաջնութիւնը, որպէս զի չմնայ մեզ անհասկընալի կողմ մը:

Ա. «Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո, այս է ԱՌԱՋԻՆ պատուիրան»:

ՁԱստուած սիրելու պատուէրը պատուէրներուն առաջինն է. վասն զի Աստուծոյ սէրը ամենէն հնազոյնն է. առաջին մարդն ունեցաւ այդ սէրը և իր երջանկութիւնը կորսընցներէն ետքն ալ պահեց այդ սէրը. սէրը

բնակեցաւ մարդոց մէջ, սէրը ապրեցաւ՝ Աստուծոյ առ մարդն և մարդէն առ Աստուծոյ ելեւէջ մը կատարելով :

ՁԱստուած սիրելու պատուէրը պատուէրներուն առաջինն է . վասն զի բոլոր միւս պատուէրներն իր մէջ կ'ըզանդակէ, ինչպէս հսկայ կաղնին կ'ըզանդակուի իր ամբողջութեամբը կաղնիին սերմին մէջ : Այն որ Աստուած կ'սիրէ, բնականաբար կ'կատարէ անոր կամքը, ջնախանձիր, չատեր, չհայհոյեր, չչարախօսեր, չտրտնջար, չբամբասեր, չհպարտանար : Այն որ զԱստուած կ'սիրէ, ի ձեռին ունեցած կ'ըլլայ բանալին երկնից արքայութեան, և կ'ընթանայ յաւիտենական երջանկութեան ճանապարհին մէջ :

ՁԱստուած սիրելու պատուէրը պատուէրներուն առաջինն է . վասն զի հոգեկան կեանքին համար այն է իսկապէս, ինչ որ աւելը բուսական կեանքին համար : Սիրտ մը որ սէր չունի, կ'նմանի երկնքի մը՝ որ արեւ չունի . այն որ սէր չունի՝ սիրտ չունի . անոր ներսիդին գեւեր կ'ընակին :

Բ. «Սիրեցես զՏէր Աստուած քո, այս է Մեծ պատուիրան» :

ՁԱստուած սիրելու պատուէրը պատուէրներուն մեծն է . վասն զի նա վեհ է, բարձր է . նա կ'բարձրացնէ զմեզ մինչեւ Աստուած, մինչեւ գերագոյն Բարին . և այսպէս անոր մէջ կ'ընակինք և ինքն ալ մեր մէջ, մենք զայն կ'տեսնենք և նա ալ մեզ կ'տեսնէ :

ՁԱստուած սիրելու պատուէրը պատուէրներուն մեծն է . վասն զի անհրաժեշտ պէտք մըն է ամէն ժամանակի մէջ, ամէն տեղոյ և ամէն պարագայի մէջ :

ՁԱստուած սիրելու պատուէրը պատուէրներուն մեծն է . բարեգործ ըլլալ ու առաքինի ըլլալ առանց զԱստուած սիրելու, հաւատք ունենալ առանց զԱստուած սիրելու, արժէք մը պիտի չունենային ու իրենց օծութիւնը ու վսեմութիւնը պիտի կորսնցնէին . մեծ է՝ վասն զի այդ սիրոյն առարկան ինքն Աստուած է, գերագոյն Բարին, Գեղեցիկը, Ճշմարիտը, Ստեղծիչը և Հայրը համայն աշխարհի :

Եւ ի՞նչու պէտք է սիրենք զԱստուած . վասն զի ինքն է սէրը . ինքն է որ մեզ ամէնքն ալ հաւատարմապէս կ'սիրէ, և կ'պահանջէ որ մենք ալ զինքը սիրենք և իր սէրը

մեր սրտին մէջ պահենք : Արդարեւ՝ սիրել բարին , գեղեցիկը , առաքինին , շատ քաղցրը և գիւրին գործ մըն է . կարեւորը և կենսականը այն է՝ որ սիրենք մեր Տէրը , երկնի և երկրի Արարիչը . վասն զի մեր Ստեղծիչն է այն , մեր Հայրը , մեր Փրկիչը , մեր Վարձաարիչը : Պէտք է սիրենք զԱնիկա . վասն զի ինքն է որ կրնայ միայն յագեցնել երջանկութեան մեր անյաղ ծարաւը , որ կ'ծագեցնէ իր արեւը բարիներուն ալ , չարերուն ալ , հարուստներուն ալ , աղքատներուն ալ : Պէտք է սիրենք «Մեր Աստուածը» , «Մեր Հայրը» . Աստուած մը՝ որ ինքզինքը մեզի նուիրած է , մեր քովն է , մեր մէջն է , որ մեզի համար զոհուած է , որ խոնարհած է բարձրերէն , հոս՝ այս անցաւոր կեանքին մէջ . մարդացած է մեզ համար՝ որ մեզ ալ աստուածացնէ . հետեւաբար պէտք է անոր կապուինք սիրոյ ոսկի կապով , քանի որ անկէ ստեղծուած ենք ու անկէ սիրուեցանք :

Մեր առ Աստուած սէրը , ճշմարիտ սէր չկրնար ըլլալ , երբ կ'պակսի մեր մէջ սէր առ ընկեր . ուրիշ խօսքով , երբ չենք սիրեր մեր ընկերը , չենք յարգեր զայն մեր հոգիին , մեր

անձին պէս , սիրած չենք ըլլար զԱստուած . քանի որ գործադրած չենք ըլլար այն՝ զոր Աստուած պատուիրած է մեզ , այսինքն է սիրել ընկերը . «Սիրեսցես ընկեր քո իբրեւ զանձն քո» : Սիրել զԱստուած՝ կ'նշանակէ կատարելապէս և սիրով գործադրել անոր բոլոր պատուէրները . ատել ընկերը և սիրել զԱստուած՝ անկարելի է և փոխադարձաբար : երբ ճշմարտապէս կ'սիրենք զԱստուած , կը սիրենք ճշմարտապէս և մեր ընկերը , և փոխադարձաբար : Ի՞նչպէս կարելի է անկեղծօրէն սիրել զԱստուած՝ երբ չենք սիրեր իրեն սիրելիները . ի՞նչպէս կարելի է սիրել անտեսանելին՝ երբ չենք սիրեր տեսանելին :

Ո՛րչափ դժբաղդ է այն մարդը՝ որուն ներսիդին չկայ սէր առ Աստուած և առ ընկերս . վա՛յ անոր՝ որուն սիրտը ատելութեան բոյն է և ոչ սիրոյ . վա՛յ այն սրտին՝ որ մաքուր չէ , վասն զի պիտի չտեսնէ զԱստուած . վա՛յ այն սրտին՝ որուն ճրագը մարեր է , սիրոյ ճրագը , վասն զի խաւարի մէջ է ու խաւարին մէջ պիտի մնայ :

Եւ երանի՜ անոր՝ որ սրտով մաքուր է , որ կ'սիրէ զԱստուած և իւր ընկերը . քանզի

անիկա պիտի տեսնէ երկնային արքայութիւնը . երանի՛ անոր՝ որ թէեւ օրերը անցուցած, մազերը ճերմկցած, տակաւին չէ կորսնցուցած կատարեալ և ճշմարիտ սէրը : Երանի՛ անոր՝ որ դեռ պատրաստ է անկեղծօրէն հռչակել աշխարհիս՝ թէ մեծագոյնը բարիքներու և լուսագոյնը օրհնութեանց սէրն է : Երանի՛ անոր՝ որ թէեւ կորսնցուցած իր մարմնական կորովը, թէեւ պաղած իր արիւնը երակներուն, թէեւ թուլցած տրոփիւնը կուրծքին, այլ չէ մարած սրտին ճրագը :

Ո՞վ հաւատացեալներ, եթէ ձեր սրտերը ատելութեան մէջ կ'ընանան, արթնցուցէ՛ք զանոնք սիրոյն խթաններով . վառեցէ՛ք սիրոյ ճրագը ձեր սրտին . մաքրեցէ՛ք ձեր մաշկ սրտերը . լեցուցէ՛ք զայն սիրոյ և բարութեան արդիւնքներով՝ որ կարենա՞ք ժառանգել երկնային արքայութիւնն և վայելել Աստուծոյ փառքը ու փառաւորել զՆա ընդ Որդւոյ և ընդ Ս. Հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ԺԵ.

ՅԻՍՈՒՍԻ

ՓՐԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Յառաջագոյն սահմանեաց զմեզ յորդեֆրոնիւն է յեւն Յիսուսի Քրիստոսի, է նոյն . . . որով ունիմք զգլխէն է յեւն արեան նորա, զլեռնոնիւն մեզաց ըստ մեծոնիւն շնորհաց իւրոց : »

(Եփես. Ա. 5-7)

« Զի ոչ էմէ մեզն ինչ համարեմք զԱւետարանն, քանզի զքրոնիւն Աստուծոյ է ի գրչոնիւն մեզնայն հաւատարեւոյ : Զի արդարոնիւն Աստուծոյ նովա յայտնի հաւատոյ է հաւատ . որպէս և գրեալ է ի Արդարն է հաւատոյ կեցցէ : »

(Հռովմ. Ա. 16-17)

« Յնշապոյտ և ուրախ եղիցուք ի գրչոնիւն մերոս : »

(Եսայ. Ին. 9)

ՅԻՍՈՒՄԻ ՓՐԿԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

« Զի ոչ ես գտեց Աստուած ի բարկութիւն, այլ ի փրկութիւն կենդանութեան ի ձեռն Տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, : »

(Ա. Թես. Ե. 9)

ԱՍՏՈՒԱԾ սահմանած չէ բարկութեան առարկաներ ընել զմեզ, այլ փրկութեան : Հին կտակարանի պատմութեան մէջ՝ ուր Աստուծոյ գործքերը կ'պատմուին աշխարհն հրաշալի և մեծաւքանչ տեսարաններով, հոն Աստուած կ'ներկայանայ պաշտպան Իսրայէլի, իր սիրեցեալ ժողովրդեան. և իւր զօրաւոր աջովը ամեն ատեն կ'հսկէ, զայն ի կատարելութիւն հասցնելու համար : Հո'ն՝ Աստուած կ'ներկայանայ վրէժխնդիր ոգւով՝ բառին լիակատար իմաստովը՝ կայծակներ, շանթեր թշնամի ազգաց վրայ՝ իր ժողովուրդին ի պաշտպանութեան :

թիւն : Այսպէս՝ Աստուծոյ բարկութիւնը կ'երեւի Կայէնի թափառազնաց թարթափումներու և խեղացնորութեանց մէջ . Աստուծոյ բարկութիւնը կ'երեւի Ղովտի կնոջ քարացած արձանի մէջ . Աստուծոյ բարկութիւնը կ'երեւի Գովտի կնոջ քարացած արձանի մէջ . Աստուծոյ բարկութիւնը կ'երեւի այն կրակին մէջ՝ որ կ'ջնջէ ամէն ինչ : Ի՞նչպէս կարելի էր որ արեւը մարդը կարենար ապրիլ այդ հարուածներուն և վրէժխնդրութեանց ներքեւ , և ի՞նչպէս խոնարհ հաւատացեալը պաշտէր այդ Աստուածը որ իր ոխերիմ հարուածներուն ներքեւ կ'տառապեցնէր :

Բայց անհրաժեշտ էր այդ վրէժխնդրութիւնն ու բարկութիւնը . առանց որոյ չէր կարելի ուղղութեան բերել ու սրբութեան մէջ պահել մարդը . պէտք էր այդ վրէժխնդրութիւնը՝ անօրէնութեանց և ապերախտութեանց հանդէպ , մինչեւ որ ժամանակը գար լրանար , մինչեւ որ իր Որդին զրկեր՝ զմեզ փրկութեան զաւակներ ընելու համար : Երբ Յիսուս Փրկիչն մեր կուգայ՝ կ'աւետէ թողութիւն , խաղաղութիւն , փրկութիւն , նա կ'ըսէ երկրիս վշտացեալներուն , « Եկէ՛ք ինձի ,

ես հեզ ու խոնարհ եմ սրտով » . Թշնամեաց համար աղօթք միայն կ'ունենայ . իսկ չարչարողներու և անիծողներու համար օրհնութիւն : Գողգոթայի վրայ ուր մարդկութիւնը իր անիրաւութեամբ ու ոճրագործութեամբ ներկայացաւ , ուր՝ մարդը մտամոլար , չկրցաւ ճանչնալ սրբութիւնն ու արեւարութիւնը , ուր՝ իր Աստուածը խաչեց ու չարչարեց , նախատեց ու արհամարեց , պէտք չէ՛ր որ նոյն վրէժխնդիր հուրով այրեր ու լափեր ոճրագործ պիղծ մարդիկները , պէտք չէ՛ր որ շանթով ու կայծակներով վայրկենաբար մահացներ զանոնք . և սակայն հո՛ն սէր ու խաղաղութիւն կ'երեւի , հո՛ն կ'ցուցուի հեզութիւնն ու համբերութիւն , հո՛ն կ'շնորհուի թողութիւն :

Երկիւղածներու ու սուրբ սրտերու մէջ տարրացած էր սա համոզումը՝ թէ այն ատեն միայն Աստուած պիտի դադրէր իր զօրութեամբը՝ երբ թշնամին չ'չախչախուէր , կամ երբ թշնամին յաղթանակ տանէր , կամ երբ երկինքը իր վրէժխնդրութեամբը աստուածային բարկութիւնը չճայթեր : Այս գաղափարն ունեցաւ նաեւ Եղիայի ոգւով սնած

Յովհաննէս Մկրտիչն . «Ո՞ եղոյց ձեզ փախչիլ ի բարկութենէն որ գալոյն է» . այս խօսքը կ'ըսէր անոնց՝ որոնք զինքը չէին յարգեր և չէին ուղեր լսել իր խօսքերը :

Սակայն Յովհաննէս Մկրտիչ այս խօսքը բարեպաշտ Հրէի ոգւով ըսուած խօսք մըն էր . չունէր ինքն ըստ ինքեան ճշմարտութիւն մը . մաքուր ու սուրբ սրտերու բնական մէկ հակումն ու գիտակցութիւնն էր՝ թէ Աստուած պիտի վրիժառու ըլլար անպատուողներէն . բայց այդ եկողը , «Գալոյցը» , որով կ'ականարկուի Յիսուս , բարկութիւն մը պիտի չըլլար , այլ փրկութիւն , ոչ միայն Իսրայէլի , այլ համայն մարդկութեան . Յովհաննէս Մկրտիչ գեռ չէր կրցած բնորոշել Անոր փրկադործ յատկութիւնն , և նոյն այդ գաղափարին ծառայելովն էր որ զրկեց տարակոյսով ըլլած իր աշակերտները Քրիստոսի մօտ , խմանալու համար՝ թէ արդարեւ Մեսիան էր նա :

Ո՞վ հաւատացեալներ , անշուշտ բարկութիւնն չէր որ պիտի գար , այլ խաղաղութիւնն , օծութիւնն , հեղութիւնն , խոնարհութիւնն . Քրիստոս չլիշեցներ պատժող Աստուածոյն սպառնալից բարկութիւնը : Հրեայք

որ Մեսիայի համար արքայական գաւազան կ'երազէին , անոր փոխարէն նա ի ձեռին ունէր եղէզն , յաղթական փառաշուք պսակի տեղ փչեայ պսակ մը , ծափողջոյններու տեղ՝ հրապարակաւ թշնամութիւն ու ատելութիւն . բայց նորա ձայնը չսպառնար փոթորիկի և որոտման ձայներուն պէս , այլ՝ ներողամտութիւն , թողութիւն կ'ընորհէ , ու խաղաղութիւն և փրկութիւն կ'աւետէ :

Բայց ի՞նչու մեզ այսօր բարկացած խօսեցաւ (Մատթ. ԻԳ. 1-39) , ի՞նչու այսօր զինքը տեսանք բարկացած . ի՞նչու իր խօսքերն այնքան բարկութեամբ կ'արտասանէր : Նա՞ որ այնքան ներողամիտ , հեղահամբոյր և խոնարհ էր , ի՞նչու վրէժխնդրական ոգւով , բարկութեամբ կ'խօսի անոնց դէմ՝ որոնք օրէնքը գէթ կէտ առ կէտ կ'կատարէին . ի՞նչ այնքան վաճեր կ'արձակէ բարկութեամբ . ի՞նչ զարհուրելի վաճեր՝ որոնք փայլակի ու որոտումի նման եօթն անգամներ թնդացին . ինքն որ երբեմն եօթն երանութեամբ սկսաւ իր հրապարակախօսութիւնը , ի՞նչու հիմա այսպէս «վա՛յ» երով , «վա՛յ» երով կ'վերջացնէ : ի՛նչ , միթէ սիրոյ ոգին փոխուեցաւ վրէժ

խընդրութեան ոգիի մը: Բացայայտ է, ո՞վ հաւատացեալներ. այնպիսի մարդոց առջեւ կը խօսէր՝ որոնք կեղծաւորութեամբ կ'ուզէին ծածկել իրենց անսուրբ զգացումները և ժանդոտած սիրտը. որոնք արտաքինապէս սուրբ կ'երեւէին և սակայն ներքնապէս պիղծ էին, որոնք այրիին տունն ու ինչքերն իրենց մէջը կ'ըստէնէին, որոնք ի վեր կ'զնէին ոսկին քան զտաճարն, կ'խեղաթիւրէին ինչ որ ճշմարիտ է, կ'պղծէին կրօնը իր կուսութեան մէջ:

Եւ ի՞նչու, ու ի՞նչպէս չյանդիմաներ յանցաւորները. ի՞նչպէս չնախատեր կեղծաւորութիւնը. միթէ նա՞ որ ազնիւ հոգի ունի, պէտք չէ՞ բարկանայ երբ կ'տեսնէ որ բարոյական օրէնքները ոտքի տակ առնուած են. ի՞նչպէս չզայրանայ անոնց դէմ՝ որք իր աստուածային գործին արգելք կ'ըլլային, որք կը հեզնէին իր գործը, որք կ'անպատուէին զինքը. արդա՞ր զայրոյթ մը անոնց դէմ՝ ուրոնք պիտի չկրնային յաւէտ ընդգրկել իր սկզբունքները, որոնք կ'ուզէին խաբել զԱստուած ամէն եղանակներով:

Բայց բոլոր այս պարագաներով դեռ Փրկիչը վրէժխնդիր մը չէ. վասն զի այդ բար-

կութիւնն վրէժխնդրութիւն չէ երբեք. վասն զի ո՞ր փարիսեցիին ճակտին զարկաւ, անոր դանկին մէջ եղած աղտոտ գաղափարներն դուրս պոռթկացներու համար. ո՞ր դժպիտին գլխուն չանթեր տեղացուց, որուն աչքերն կ'վառէին ամէն աղտոյի կիրքերով. ո՞ր փարիսեցիին լայն վերարկուն պատռեց, յոյց տալու համար անոր նենգամտութիւնը:

Ի՞նչ հրաշալի տեսութիւններ ունի Յիսուս իր խօսքերուն մէջ: Տեսէ՛ք աւաղակը՝ որ իր ապիրատ գործերովն ամենուն ալ առջեւ նշաւակ և ստորին գազան մը նկատուած էր, իր անկեղծ խօսքին համար, իր վսեմ հաւատքին մէջ՝ փրկութեան արժանացաւ. և ի՞նչ մեծ հաւատք արդարեւ՝ երբ կ'ըսէր. «Տէ՛ր յիշէ զիս, երբ քու թագաւորութեամբդ գաս». և այդ աւաղակին էր որ Յիսուս ըսաւ. «Այսօր դուն ինձի հետ ես դրախտին մէջ». ի լուր այդ խօսքին՝ ո՞ր փարիսեցի՞ն իր ականջները պիտի չխցեր, ո՞ր քահանան իր պատմութեանը պիտի չպատուեր, ո՞ր դպիրը իր ականները պիտի չկրճտեր:

Յիսուս վրէժ չառնեւ երբեք. վրիժուց լուծումն իր անձին չարչարանքին մէջ կ'գտնէ

և այդ չարչարանքով փրկութիւն կ'բաշխէ ընդհանուր մարդկութեան, և մահուամբը կ'շնորհէ փրկութիւն և կեանք:

Զէ՛ր կրնար միթէ վրէժ առնուլ անոնցմէ որք եկան զինք Գեթսեմանիի պարտէզէն տանելու. չէ՛ր կրնար միթէ զինքն Գողգոթայի բարձունքը հանողները տասներկու դունդ հրեշտակներով զգետնել. միթէ չէ՛ր կրնար խաչը հանողներն երկնային շանթերով ողնչացնել. բայց ո՛չ. իր բնութեան մէջ չկայ վրէժխնդրութիւն. իր բնութիւնն է ներողամտութիւն, փրկութիւն. վրէժ կ'առնու միայն իր չարչարանքովը և մահուամբը որ փրկութիւն և խաղաղութիւն է:

Խաչով փրկեց զմեզ, հանեց այն խաւարէն՝ որուն մէջ կորսուած էր մարդը ու դրաւ զայն լուսոյն մէջ, փրկեց զմեզ մահուան կապանքներէն՝ որուն ենթարկուեր էինք. փրկեց այն վտանգներէն որոնք կրնային զմեզ անդունդներու մէջ գլորել. այս փրկութիւնը, բարկութեան մը հետեւանքով եղաւ: Եթէ չտեսներ այն պղծութիւններն, այն խաբեբայութիւններն, եթէ նայած չըլլար մարդուն ներսիդին, չքններ փարիսեցիին եսը, ի՞նչպէս

պիտի փրկեր մարդը իր անկեալ ու անորին վիճակէն:

Ո՞վ հաւատացեալներ, գիտնանք սթափիլ, և զերծ մնալ այն բարկութենէն որ մեր վրայ կուգայ. մեր գործոց և խորհուրդներուն մէջ գնենք ուղղութիւն, ճշմարտութիւն. Անոր պէս հեղ ու խոնարհ ըլլանք. կրենք մեր վրայ իր դրած լուծը, որպէս զի փրկուինք ու արժանանանք յաւիտենական կեանքին, օրհնելու և գովելու զերեքսրբեան Տէրութիւնն, զՀայր և զՈրդի և զՍ. Հոգին յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԺԶ.

ԽՈՆԱՐ ՀՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Բարի է մարդոյ առնուլ զլոժ խոնարհութեան
է մանկութենէ իւրօք : »

(Ողբ. Գ. 27)

« Լաւ է մարդոյ լինել խոնարհ և առնել ծառայ,
քան ըստ երեսլ և հաց մարանայցի : »

(Առաք. ԺԲ. 9)

« Ամենքն ընդ միմեան զխոնարհութեան առնիցիք .
զի Աստուծոյ մարգարտանից հաւատակ էայ, որայ շնորհս
խոնարհաց : Խոնարհեցարո՛ք ընդ հզօր յեռաճին Աստուծոյ,
զի շինչ Բարձրացո՞ւցի է ժամանակի : »

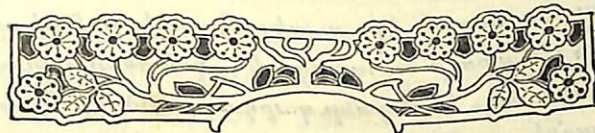
(Ա. Պետր. Ե. 5-6)

« Զբեցարո՛ք այսոսնիքն ի բրեւ ընդբեւեւ Աստուծոյ,
սորքէ և սիրեցեալք, զգոմի, զպարտութեան, զպապ-
րութեան, զխոնարհութեան, զհեղձութեան, զբեկայնարհու-
թեան : »

(Կող. Գ. 12)

« Որ խոնարհեցո՞ցանէ զանձն՝ Բարձրացի : »

(Ղուկ. ԺԳ. 11)

ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԻՒՆ

« Եթէ ոչ լուացից զբեզ, ո՛չ
ունիս բնդ իս մասն, : »

(Զովն. ԺԳ. 8)

ՅԻՄՈՒՄ զգալով՝ որ իր մահուան վայր-
կեանք մօտեցած է, յանձնարարեց իր աշա-
կերտներէն երկուքին, Պետրոսի և Յովհան-
նու, որպէս զի Երուսաղէմ երթան և պատ-
րաստեն Զատիկի սեղանը. ըսաւ անոնց. « Գացէք
քաղաք ու պիտի տեսնէք մարդ մը սափորը
ուսին վրայ, ըսէք անոր. Վարդապետը կ'ը-
սէ. « Ժամանակս մօտեցած է, աշակերտներուս
հետ քու տունդ պիտի ընեմ Զատիկը » : Ա-
շակերտները կատարեցին սիրով ինչպէս որ
Յիսուս պատուիրեց : »

Ու երբոր երեկոյ եղաւ, արդէն ամեն-
քըն ալ խմբուած էին այն վերնատունը՝ ուր

Քրիստոս ուղած էր ուտել Զատիկի ընթրիքը : Սրահը մաքուր ու պարզուկ , կանոնաւորուած ու շտկուած , և սեղանը զարդարուած էր Զատկի տօնի առթիւ ուտելիքներով : Յիսուս՝ այն ինչ պիտի նստէր ճաշելու աշակերտներով , տեսաւ որ կ'վիճաբանին՝ թէ ո՞վ պիտի նստի պատուաւոր տեղը , կամ ո՞վ պիտի բազմի Քրիստոսի քով երկնից արքայութեան մէջ : Իսկ Յիսուս զանոնք կերպով մը յանդիմանա՞ծ ըլլալու և միւս կողմանէ ցոյց տուած ըլլալու համար թէ իրենցմէ մեծը պէտք է փոքրին ծառայէ և անձը խոնարհեցնէ , ծառայի մը պէս կոնքի մէջ ջուր լեցնելով ու ղենջակ մըն ալ կապած , սկսաւ իր աշակերտաց աղտոտ ու փոշոտ ոտքերը լուալ :

Ի՞նչ տարօրինակ իրողութիւն . աշակերտներն ապուշ կտրած՝ իրարու երես կ'նայէին իրենց Տիրոջ և Աստուծոյն ամենախոնարհ ծառայի մը պաշտօնը կատարելուն համար , և անոնցմէ մէկը չկրնալով զսպել իր վրդովմունքը , ըսաւ . « Ոչ լուսացես զոտս իմ յաւիտեան » :

Քրիստոսի սրտին անչափելի սէրն էր որ այդ տարօրինակ գործը ընել կուտար իրեն . խոնարհութեան ու հեզութեան զգայմամբ

էր որ տէրերու Տէրը , Աստուած , իր աշակերտներուն ոտքերը կ'լուար . հակառակ անոնց ցոյց տուած անտարբեր վարմունքին և թեթեւամտութեան , հակառակ անոնց եսապաշտական սին դաղափարներուն և նախապաշարումին , հակառակ կանխաւ դիտցած ըլլալուն անոնց ուրացումն ու հիացումը , սիրեց զանոնք , սիրեց իսպառ . « Սիրեաց զիւրսն , իսպառ սիրեաց զնոսա » . մինչեւ իր վերջին չարչարանաց վայրկեանը , մինչեւ մահուան տաղնապալից վայրկեանը սիրեց զանոնք և անկեց վերջն ալ իսպառ :

Աւետարանին Յովնանէս ի՞նչպէս կարենար հաշտեցնել Քրիստոսի մեծութիւնը՝ Նորա ցոյց տուած այս անսահման խոնարհութեան հետ . նա՞ որ Աստուած մըն էր , նա՞ որ Տէրն ու Փրկիչն էր աշխարհի , նա՞ որուն հովերն ու ծովերը կ'հնազանդէին , հիմա ունայնացուցած իր անձը կ'խոնարհեցնէր՝ մինչեւ անգամ զինքը մատնող մեղաւորին ոտքերը լուալու : Այս ի՞նչ խոնարհութիւն , այս ի՞նչ սէր , այս ի՞նչ հեզութիւն . Ինքը սուրբ մըն էր և ծառայի պէս անսուրբ ու անմաքուր ոտքեր կ'լուար , ամբարտաւանու

Թեան ու հպարտութեան քայլերը կ'ուղղէր : Այո՛, այսպէս պէտք է ըլլայ . որքան խակապէս բարձր է մարդկային հոգին, նոյնքան և աւելի ընդունակ է խոնարհութեան . բայց այս բանն, առաջին անգամ՝ Քրիստոս ցոյց տուաւ իր անձին վրայ . Քրիստոս աշխարհի ցոյց տուաւ բան մը՝ որ հին աշխարհ երբեք չէր տեսած, որ իր լեզուներէն ոչ մէկով կըրցած էր արտայայտել. «խոնարհութիւն»ը : Յիսուս խոնարհեցնելով իւր անձը, բարձրացոյց ուրիշները . այն օրէն երբ Յիսուս վերնատան մէջ իջաւ ծառայի պաշտօնը կատարելու համար, ծառան բարձրացաւ, ծառան հաւասարեցաւ Տիրոջը ու «եղբայր» հռչակուեցաւ :

Յուդան ալ վերնատունն էր — Մատանի՛չը — և գիտէ՞ք, Քրիստոս անոր ալ առջեւ ծունր եկաւ և անոր ոտքերն ալ լուաց : Դուք հիմա թերեւս չափազանցութիւն կարծէք . բայց ո՛չ . իրականութիւն է այն . մենք անընդունակ ենք Աստուծոյ ողորմութեան չափը հասկնալու . Յիսուս խոնարհեցաւ զինքը մատնողին ոտներուն առջեւ և իր անմեղ ու սուրբ ձեռքերով լուաց անզգամին ոտքերը :

Մենք կ'ընե՞նք այսպիսի բան . կ'խոնարհե՞նք մեր թշնամոյն առջեւ . բայց Քրիստոս ըրաւ, ինչ որ մենք չենք ուղեր ընել և պատիւ չենք համարիր :

Քրիստոսի այդ օր վերնատան մէջ ցոյց տուած խոնարհութիւնն ու սէրը ա՛յնքան անսահման եղաւ՝ որ Պետրոս չկրնալով դապել իր խառվբը, ըսաւ . «Տէ՛ր, դո՞ւ զիմ զոտս լուանաս» . և յետոյ չկրնալով լուռ հանդիսատես ըլլալ այս յուզիչ և տարօրինակ տեսարանին, կ'աղաղակէ . «Ո՛չ լուսացես զոտս իմ՝ յաւիտեան» : Խոստովանինք՝ որ մենք ալ նոյնը պիտի ըսէինք ինչ որ Պետրոս առաքեալ ըսաւ, զգալով մեր ո՛չնչութիւնը : Պետրոս ստորնութիւն համարեց, երբ տեսաւ թէ իր Տէրը, Վարպետը՝ որ հանդերձեալ թագաւորութեան Տէրն ու Իշխանն էր, ծառայի, ստրուկի նման պիտի լուար իր փոշոտ ոտքերը . Պետրոս նուաստութիւն համարեց Յիսուսի համար, երբ տեսաւ որ իր Տէրը՝ որուն ոտքերը արեւելքի մոզերն անուշ իւղերով պէտք է օծեն ու զոյցացող մեղաւոր կանայք իրենց արցունքներով պէտք է թրջեն, հիմա կ'տեսնէր որ աշակերտաց ոտքերը կ'ուղէր

լուալ . մինչդեռ ինքը՝ կոպիտ Գալիլեացի ձկնորսը , բացազանչած էր Յիսուսի ներկայութեանը . « Ի բաց գնա յինէն , Տէ՛ր , զի այլ մեղաւոր եմ ես » :

Պետրոս չկրցաւ թափանցել Աստուծոյ անհուն ողորմութեանը . չկրցաւ ըմբռնել թէ ի՞նչ իմաստ ունէր այն . ինք ստորնութիւն , տկարութիւն համարեց աշակերտներու ոտներն լուալը , և անոր համար բացարձակապէս մերժեց . « Ոչ լուացես զոտս իմ յաւիտեան » : Ստորնութիւն համարել խոնարհութիւնը , տկարութիւն ու նուաստութիւն համարել հեղութիւնը , կ'նշանակէ չճանչնալ քրիստոնէութիւնը , չճանչնալ սէրը :

Յիսուս տեսնելով՝ որ Պետրոս չճանչնար իր հեղ ու խոնարհ օրինակելի վարմունքը , ստորնութիւն և տկարութիւն համարելով զայն , ըսաւ անոր . « Եթէ ոչ լուացից զքեզ , ոչ ոնիս ընդ իս մասն » . այսինքն է , եթէ խոնարհութիւնը ու հեղութիւնը , իմ այս րրած ծառայական պաշտօնս ստորնութիւն և տկարութիւն կ'համարես , ինծի հետ բաժին չունիս , չես կրնար այդ գաղափարովդ միանալ ինծի և իմիններուս :

Այս օր նոյն այդ ազդու խօսքը մեզի ալ կ'ուզուի՝ երբ հեղութիւնը , խոնարհութիւնը կ'համարենք նուաստութիւն , ապշութիւն , տկարութիւն և ստորնութիւն . ասով՝ հաստատած կ'ըլլանք թէ չենք գիտեր քրիստոնէական կրօնի արժէքը , թէ զուրկ ենք աստուածային այն սէրէն՝ որ յայտնուեցաւ Յիսուս Քրիստոսով :

Խոնարհութիւն , խոնարհութիւն . ե՞րբ պիտի սորվինք արդեօք միմեանց խոնարհիլ . ե՞րբ արդեօք պիտի վարժուինք սիրել զմեզ ատողները , օրհնել զմեզ անիծողներն . ե՞րբ արդեօք մեր աչքերը թշուառ աղքատներուն վրայ պիտի դարձնենք , ու օգնութեան ձեռք պիտի կարկառենք անոնց :

Հեղութիւն , հեղութիւն . և ո՞րքան հեռու ենք մենք հեղ ըլլալէ . ամբարտաւանութիւնը ի՞նչ մեծ ոճիրներ կ'գործէ մեր մէջ . ամբարտաւանութիւնը , հպարտութիւնը ընկերներն են . ամբարտաւան և հպարտ մարդիկներն են որ խոնարհութիւնը և հեղութիւնը ստորնութիւն և տկարութիւն կ'համարին . այնպիսիներն ո՛չ կ'ուզեն սորվիլ և ո՛չ ալ կ'ուզեն սորվեցնել . ամբարտաւանը մար-

դատեաց կ'ըլլայ, արհամարհող՝ ընկերական պարտականութիւններուն, մէկը՝ որ ամէն ինչ կ'ուզէ ըլլալ և ունենալ և սակայն ոչինչ ունի, ոչինչ՝ բոլորովին, և չունի մասն ընդ Քրիստոսի. «Ոչ ունիս ընդ իս մասն»:

Հայ Ս. Եկեղեցին, որպէս զի խոնարհութեան և հեղութեան ու սիրոյ սկզբունքը լաւ մը տպաւորէ իր հաւատացեալ ժողովրդեան մտքին ու սրտին մէջ, Ոսկուայի արարողութիւնը կ'կատարէ, տառական իմաստով առնելով Քրիստոսի խօսքը. «Զի որպէս ես ձեզ արարի, նոյնպէս և դուք առնի՛ջիք» . այդ հանդէսը նպատակաւ մը կ'ընենք անշուշտ. խոնարհութեան, եղբայրսիրութեան դաս մը յաւերժացնելու համար. բաւական չէ դալ գիտել թէ ի՞նչպէս մեծը պզտիկին ոտքերը կ'ըլլայ, այլ պէտք է նայինք խոնարհութեան դասը առնելու համար. եթէ հանդէսը աննպատակ է, ի՞նչու համար կատարենք. բայց քանի որ այն իր մէջ խորհուրդ մը ունի, ուսանինք ու այնպէս մեկնինք այդ հանդէսէն:

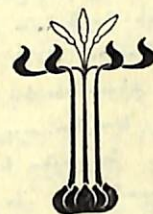
Արդ, ո՛վ հաւատացեալներ, մի՛ ըլլաք նախանձոտ, ամբարտաւան, հպարտ, դռուղ. ամբարտաւանութիւնը և ասոր նման զգա-

յումները կ'նուստացնեն մարդը. բարիով յաղթեցէք չարին. ձեր հեղութեամբ ջանացէք յաղթել ամբարտաւանին, թշնամիին. մի՛ ըսէք թէ դժուար է այդ. ո՛չ, հոգին կրնայ խոնարհիլ նոյն իսկ թշնամուոյն առջեւ՝ երբ կամք, յօժարութիւն և, ի լրումն ամենայնի, սէր ըլլայ, ինչպէս Յիսուսի հոգին խոնարհեցաւ զինքը մատնող Յուդայի ոտքերուն անդամ: Խոնարհի՛նք և սիրե՛նք, գիտնալով որ առանց ասոր չունինք մասն Քրիստոսի փառաց, ո՛չ աստ և ո՛չ ի հանդերձելումն:

ԺԷ.

ՔԱԶԱՐԻ ՀՈՎԻԻԸ

ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ

«Սա է՛մ հոգեւան տալ. հոգեւ տալ զանոն է՛ր դնել է Վերայ ուխտարաց: Իսկ վարչկանն որ ոչ է հոգեւ, որոյ ոչ է՛ր են ուխտարէն, էբբէն տեսանէ զգայն զէ գայ, Բողոք- զուխտարն և գախէ. և գայն յախշտակէ զնոսա և ցրուէ. տանդէ վարչկան է, և զէ գայն նմա վան ուխտարացն: Սա է՛մ հոգեւան տալ, և ճանաչէ՛մ զեման և ճանաչէ՛մ յեմոցն: Որպէս գիտէ զեմ Հայր, գիտեմ և ես զՀայրն. և զանոն է՛մ դնել է Վերայ ուխտարաց: Սա եւ այլ եւս ուխտարէն է՛մ, որ ոչ են յայտ գաւել, և զայնս եւս պարտ է ինչ ածել այսր, և յայնէ իմոս լսեցեն, և եղեցին մի հօտ և մի հոգեւ»:

(Յովհ. Ժ. 11 16)

ՔԱԶԱՐԻ ՀՈՎԻԻԸ

«Ահա եկեաց ժամ, եւ եկեալ իսկ է, զի ցրուեսցիք յիւրա- քանչիւր տեղիս, եւ զիս միայն քողուցուք, եւ չեմ միայն, զի Հայր ընդ իս է»:

(Յովհ. Ժ. 2. 32)

ԵՐբ մարդ կ'վճռէ նուիրել իր անձը ճշմարտութեան կամ՝ արդարութեան, երբ աշխարհային փառքերն ի բաց թօթափելով՝ կ'ընթանայ նոր ուղիէ մը որ յաւիտենականին կ'տանի, ուշ կամ կանուխ միայնակ կ'մնայ աշխարհի վրայ: Ամէն ճշմարտութիւն, ամէն նորութիւն ի սկզբան չընդունուիր, այլ ատե- լութեան և հայհոյանքի առարկայ կ'դառնայ: Համաշխարհային փորձով ապացուցուած այս գրութիւնը աւելի կ'արդարանայ կրօնական ճշմարտութեան վերաբերութեամբ: Կրօնա- կան ճշմարտութիւնն է որ իր սրբութեան համե-

մաս՝ մեր մեղանշական ձգտումներուն կ'հակառակի, մեր ոչնչութիւնը մասնանիշ կ'ընէ, մեր սրտի զագրութիւնը ու յանցանքը կ'մերկացնէ, մեր գոռոզութիւնը կ'պարսաւէ ու ասոր համար իր դէմ վաղ կամ անագան մարդկային բոլոր կիրքերը կ'զինուին:

Յաւիտենական ճշմարտութեան և արդարութեան քարոզիչ և վկայ եղող բոլոր անձնաւորութեանց պատմութիւնները թերթերով, կ'տեսնենք՝ որ ամէնքն ալ միայնակ մնացած են: Միայնակ էր Մովսէս՝ երբ Եփրատի մէջ 40 տարիներ շարունակ կ'տանջուէր իր ժողովուրդին համար: Ան միայնակ էր նաեւ երբ կ'առաջնորդէր այդ ժողովուրդը անապատին մէջ, անոր փառաւոր ապագան պատրաստելու համար: Միայնակ էր Նդիա, Աքաբի և Յեղաբելի ժամանակ՝ երբ տխուր ձայնով մը կ'աղաղակէր Աստուծոյ. «Իսրայէլի որդիքը քու ուխտդ թողուցին, քու սեղաններդ փլցուցին, ու մինակ ես մնացեր եմ. և իմ անձս ալ կ'փնտռեն որ զանիկա վերցնեն»: (Գ. Թագ. ԺԺ. 10): Միայնակ էր Նսայի՝ երբ վշտաբեկ ձայնով կ'աղաղակէր. «Ո՛ հաւատաց լրոյ մերում»: Միայնակ էր Պօղոս

բանտին մէջ, երբ կ'գրէր իր թուղթին մէջ. «Ամէնքը զիս թողուցին»: Ժամանակ անցնելէ յետոյ ճշմարտութեան այս մեծ քարոզիչները ստացան և՛ փառք և՛ պատիւ, և իրենց յիշատակը յաւերժացաւ ու պաշտելի անուններ դարձան. սակայն անոնք իրենց փրկութեան օրերուն միայնակ էին:

Նկատի առնենք այժմ՝ ոչ թէ այն մեծ անձնաւորութիւնները, որպիսիք էին Մովսէս, Նդիա կամ Պօղոս, այլ Ամենասուրբը, Ամենաարդարը որ ճշմարտիւ կ'կոչուի «Բարի ու քաջ Հովիւ», և պիտի տեսնէք որ Նա իր անձը դնելով իր ոչխարներուն, իր սիրելիներուն վրայ, դարձեալ միայնակ մնացած է մարդոց մէջ:

Նա, իբրեւ «Քաջարի Հովիւ», ի՛նչ ազնիւ գիւցազնութիւններ ըրաւ Դաւիթին պէս՝ որ անոր հովուութեան նախերգանքը տուած ու նշանակն եղած էր (Ա. Թագ. ԺԶ. 11): Նա, իբրեւ «Բարի Հովիւ», սիրեց մարդկութիւնը այնչափ որ վերջապէս զոհեց ինքզինքը անոր փրկութեան համար: Նա, իբրեւ «Քաջ Հովիւ», կատարեալ գիտութիւն ունեցաւ և ունի մեր բարուց և բնութեանց, մեր նեղութեանց և

փորձութեանց, մեր տկարութեանց և կարիքներու մասին, և ըստ այնմ, ինչ որ արժան է, ըրաւ և դեռ կ'իննամէ: Նա գիտցաւ մարդոց վէրքերը պատել ու հոգւոյ հիւանդութիւնները բուժել, որոնք թագուն էին մարդոցմէ: Նա չեղաւ վարձկանի մը պէս որ իր սեփականութիւնը չհամարեր իր արածած ոչխարները, որ վտանգի ժամանակ աչխարներու գլուխէն կ'փախչի՝ ինքզինքը ազատելու համար:

Իսրայէլ ո՛ւր պիտի կրնար գտնել այնպիսի քաջարի ու բարի հովիւ մը: Անոր հովիւները ո՛րքան հեռու էին՝ անձնուէր, բարի ու քաջարի հովիւներ ըլլալէ: Անոր հովիւները իրենց անխնայութեամբը պատճառ կ'ըլլային որ բոլոր հօտը ցրուի և կորսուի. անոր հովիւները՝ փոխանակ հօտը արածելու՝ ինքզինքնին կ'արածէին: Եղեկիէլ անոնց ուղղելով իր խօսքերը, կ'ըսէ. «Վա՛յ Իսրայէլի հովիւներուն՝ որոնք ինքզինքնին կ'արածեն. հովիւները հօտը արածելու չե՞ն: Դուք ճարպը կ'ուտէք ու բուրդը կ'հագնէք և գէրը կը մորթէք, բայց հօտը չէք արածեր: Տկարները չուժովցուցիք, ու հիւանդները չբժշկե-

ցիք, և կոտրածը չվաթթեցիք, և մոլորածը չգարցուցիք և կորսուածը չվնասեցիք: Անոնք հովիւ չունենալնուն համար ցրուեցան. և ցրուելով դաշտի բոլոր գաղաններուն կերակուր եղան: Իմ ոչխարներս ամէն լեռներու վրայ ու ամէն բարձր լեռներու բլուրներու վրայ մոլորեցան ու խնդրող չկայ ու փրկարուող չկայ» (ԼԳ. 2-6):

Եսայի, Երեմիա և Եղեկիէլ մարգարէները շատ կանուխէն նկարագրեցին Իսրայէլի կեանքն ու վիճակը, որ առանց հովիւի էր ու կ'մատնուէր յաճախ թշնամիներու ճիրաններուն, նման գառնուկներու, որոնք գաղաններէն կ'յօջօտուին ու կ'օձտին,

Յիսուս պիտի ըլլար ճշմարիտ հովիւը, Հովուապետը, ինչպէս որ առաջուց ալ ըսուած էր (Ծնն. ԽԹ. 24, Եսայի Խ. 11, Եղեկ. ԼԳ. 23. ԼԵ. 24). Հովիւ մը՝ որ պատրաստ պիտի ըլլար իր անձը զոհելու իր հօտին փրկութեան համար, որ պիտի կանչէր իր հեռացած ու ցրուած հօտը, պիտի ժողվէր, պիտի առաջնորդէր, պիտի գրկէր ու պիտի պահպանէր:

Իսրայէլի հովիւները՝ որ իրենց շահը կը

փնտռելին, իրենց ձեռքով ոչխարները ցիրուցան ըրին, որոնք կեր եղան դազաններու, և հովիւներն ալ կորսուեցան իրենց գործած մեղքերուն ու անխուժութեանց համար: Բայց Յիսուս ճշմարիտ հովիւը, ի՞նչ յանցանք ունէր որ զարնուեցաւ և իր հօտը ցրուեցաւ. փոխարէ՞նն էր արդեօք այն բարիքներուն՝ զորս նա գործեց ամենուն հաւասարապէս, այն գգուանքին՝ որով ժողովուրդները, մարդիկները ժողվեց. փոխարէ՞նն էր արդեօք այն դուրդուրանքին՝ որով վիրաւորեալները բժշկուեցան, կաղերը քալեցին, բորոտները սրբուեցան. փոխարէ՞նն էր արդեօք այն գործած բարիքներուն՝ զորս վայելեց առ հասարակ ամէն ոք:

Ինք իբրեւ բարի ու քաջ հովիւ, ի՞նչքան դժուարութիւններով կրցած էր իր աշակերտներուն և ժողովուրդին սորվեցնել Աստուծոյ կամքը, դերազանց արդարութիւնը յայանել խուժանին: Յիսուս իր սէրը կ'թաղէր իր մըշակած արտերուն, իր վարդապետութեանց և յայտնած ճշմարտութեանց խորքը. նա ամէն զոհողութիւն ըրաւ, պաշտպան կանգնեցաւ, խօսեցաւ, գործեց իր ժողովուրդին օգտին ու յառաջդիմութեան համար:

Եւ սովայն նախատեցին, անարգեցին, զարկին, չարչարեցին, տանջեցին և վերջապէս իրենց կիրքը յադեցնելու համար Խաչեցին զանկրտ: Նա՞ որ իր աշակերտներուն համար ալ մասնաւորապէս աշխատած էր, այնքան սիրած, խնամքներ տարած, խօսած, խրատած, համոզած էր, հիմա իր տաղնապալի ու վշտալի վայրկեաններուն, իր ցաւերուն ու նեղութիւններուն մէջ լքուած էր անսնցմէ: Նա միայնակ մնաց Գեթսեմանիի մէջ՝ երբ իր աշակերտները խորունկ քունով կ'քնանային. նա միայնակ մնաց այն խորհրդաւոր ժամուն՝ երբ իր մարմինը դողաց և իր սիրտը արիւնով լեցուեցաւ. նա միայնակ մնաց Խաչին վրայ. նա իր աշակերտներէն սրտապնտիչ կամ քաջալերիչ խօսքեր չը լսեց, երբ Խաչին վրայ կ'մնար սարսուղդեցիք: շատ փնտռեց Խաչին վրայէն իր աշակերտները և սակայն անոնք ցրուած էին ամբոխին մէջ, այն ամբոխին՝ որ մինչեւ վերջը ծիծաղի և հայհոյութեան սարսափելի ազդակներ արձակեց: Այլ սակայն նա միայնակ չէր խոկապէս, վասն զի իր Հայրն իրեն հետ էր. «Նա չեմ միայն, զի Հայր ընդ իս է»:

Ահա թէ ի՞նչ բանի մէջ կ'կայանայ Քրիստոսի ուժն ու զօրութիւնը տառապանքի ու վշտի վայրկեաններուն : Ի՞նչ նշանակութիւն կրնան յին ունենալ երկրային բոլոր միայնութիւնները, երբ Հայրն իր հետն էր : Նա մարդոց մէ կ'առուի, բայց յաւետ կ'ըսէ այն հրաշալի ու հիանալի խօսքերը. «Դուն իմ սիրելի Որդիս ես, ես քեզի հաւնեցայ» :

Ի՞նչ նշանակութիւն ունէր իրեն համար, թէ իսկ ամէնքն ալ իրմէն հեռացած ըլլային, թէ իսկ չըլլար մէկը գէթ հեռուէն իրեն նայող ու իրեն սպասող : Ի՞նչ նշանակութիւն ունէր իրեն համար, թէ իսկ զինքը միայնակ թողուին Զիթենեաց լեռան վրայ, թէ իսկ թշնամեաց ձեռքը մատնուէր ու ծեծուէր, նախատուէր ու անարգուէր, քանի որ Հայրն իրեն հետն էր : Ի՞նչ նշանակութիւն կրնային ունենալ, թէ իսկ զինքը Խաչին վրայ միայնակ թողուին և ոչ մէկն իրեն քաջալերելու խօսք մ'ուղղէր : Ինքն միայնակ չէր, Աստուծոյ հետ էր և այս աստուածային հաւատքն էր որ վեր բռնեց զինքն իր տկարութեան մէջ, իր չարչարանքներուն մէջ : Յիսուսի հաւատքը մեծ էր, իր տկարութեանց մէջ իսկ պի-

տի բարձրանար, ինչպէս ամպը որ կ'բարձրանայ դէպի կապուտակ երկինք ու կ'խառնուի անոր հետ :

Մեր Առաջնորդն ու Հովիւը ինքն Քրիստոսն է, մեր Փրկիչը, որուն ձայնը յաւիտենապէս կ'հնչէ մեր ականջներուն և սրտերուն, որուն վերքը մեր սրտին մէջ կ'արիւնի, որուն քարոզած փարդապետութիւնը մեր հոգիներուն սնունդն է : Ի՞նչու մինակ մնար, ի՞նչու չըլլար մէկը՝ որ զինքը միսիթարէր ու քաջալերէր, ու թերեւս այս բանին համար է որ մարդոց տեղ բնութիւնը պիտի ողբար, բնութիւնը վշտակիւր պիտի ըլլար անոր և իր ցաւը ու ողբը պիտի յայանէր, արեգակը իր խաւարմամբը, երկինք իր սգովն ու տխրութեամբը, շիրիմներն ու վէմերն իրենց սասանմամբը, ու ինք Յիսուս պիտի ըսէր այս տեսարաններուն մէջ. «Ես Հովիւս վիրաւորուած եմ ու միայնակ մնացած եմ այնպիսիներէ՝ որոնք իմ հօտս ըրի, որոնց վրայ խնամք տալի, անձա նուիրեցի, բայց չեմ մինակ, Հայրս ինծի հետ է ու ես Անոր հետ » :

Ա Ղ Օ Թ Ք

Ո՛վ Տէր Յիսուս, հիմակ աշ' մի՛ ըսեր թէ
«Ես միմակ պիտի մնամ ու հայրս հետս պի-
պիտի ըլլայ». մենք քու հաւատացեալներդ,
զից միմակ յենք քողար. քանզի քու ճշմա-
րիտ ոյխարներդ ենք ու պիտի ըլլանք: Ո՛վ
Տէր, այդ ճայնդ դեռ կ'ենչե՞ մեր տկարեցե-
րուն. քու վերջդ ամէն օր կ'արիւնի մեր
արիւն մէջ. քու վարդապետութիւնդ մեր հոգ-
ւոյն սնունդն է. մենք կ'աղօթենք միշտ քեզի
հետ. մենք Յորդանանու ափունքին առջեւ
քաջուած երկնքին տակ ունինք մեծ յափշտա-
կութիւն մը. քու պատահներուդ համար խռնկ
ունինք. քու խաչիդ քով հիստու՛մ ու արցունք:
Կ'հաւատանք թէ դո՛ւն ես միայն եւ եղար
ճշմարիտ Հովիւր: Ո՛վ Հովիւ յափստեալսան,
չսէ մեր ճայնը որ Աստուծոյ սիրոյ քարճոռ-
քեան մէջ ընդ աջմէ՛ Հօր նստած՝ կ'հոյսուես
այն ժողովուրդները որոնք քեզի հետ են եւ
պիտի ըլլան միշտ քեզի հետ: Ո՛վ քարի Հո-
ւիւ, քեզի հետ ենք միշտ, արժանի ըրէ՛ մեզ
որ վայելենք քու արքայութեանդ, քու փառքդ,
եւ կարենանք փառաւորել զՔեզ ընդ Հօր եւ ընդ
արքայ Հոգւոյն յափստանս յափստեանց. Ամէն:

ԺԸ.

ԽԱԶԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Զէ իւելեդ և խաւցաւ ի մերմէ պարտաւելնէ, այլ
կենդանի է շքոթեամբն Աստուծոյ. և մէք իւելեդ և
պարանայեմք ընդ նմա, այլ կենդանի լեցոմք ընդ նմա
շքոթեամբն Աստուծոյ: »

(Բ. Կորնթ. ԺԳ. 4)

« Արար խաղաղութիւն արեամբ խաչին իւրոյ, որ ինչ
յերկբէ և որ ինչյերկբն: »

(Կրդ. Ա. 20)

« Զի ճառ խաչին կորսեալն յեմարտութիւն է, այլ
գրկեալն մեզ՝ շքոթութիւն Աստուծոյ: »

(Ա. Կորնթ. Ա. 18)

« Որ շմբէ մեզ իւրով մարմնովն վերայոյց է խաւ-
քայան, զի լեցոմք շքեմութիւն մեզայ անոր, և իցեմք ար-
դարութեանն կենսակեց. որոյ վերմէ բռնկեցայ: »

(Ա. Պետր. Բ. 24)

ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

“ Էլի, Էլի, լամա սաբաբանի,, .
այսինքն է, “ Ասուած իմ, Աս-
ուած իմ, ընդհէր բողբեր զիս: ”

(Մատթ. ԻԷ. 46)

ՅԻՍՈՒՍԻ թշնամիներ ըրենց նպատա-
կին այլ եւս հասած էին. կառավարման տեղւոյն
վրայ խոշոր Խաչի մը վրայ դամած էին անոր
անմեղ մարմինը՝ իր երկու սուրբ ձեռքերէն
ու անբիծ ոտքերէն: Անոր երկու կողմերը,
Բարաբբա աւաղակին երկու ընկերներն ալ
Խաչը հանած էին:

Յիսուսի վերջին վայրկեաններն էին. որ-
հասական էր. բայց աւանդ, չկար Յիսուսի քով
բարի մարդ մը որ անոր երեսէն հոսող քրո-
տինքը մաքրէր, և սիրտէր սիրտը: Հոն ո՛չ
ոք յայտնեց ո՛չ բարեկամութիւն և ո՛չ սէր:
Ընդհակառակը հայհոյութեան և չարութեան

ձայներ կ'ըսուէին իր շուրջը : Քահանայապետները՝ դպիրներուն և ծերերուն հետ մէկտեղ եղած , իրենց պաշտօնէն և դիրքէն առանց քաշուելու , առանց ամէնալու նոյն խակ իրենց արեւոր մագերէն ու ծերութեան խորշումներէն , ժողովուրդին հետ կ'ըսէին . « Զայլս ապրեցուց , զինքն ոչ կարէ ապրեցուցանել . եթէ թագաւոր է Խորայէլի , իջէ այժմ ի խաչէդ և հաւատացուք դմա » . բնական էր որ եթէ մեծամեծները այս ընթացքը բռնած էին , ինչեր չէին ըներ և ըսեր անզուսպ և լկտի և սինլիքոր ստորադաւեալները :

Քրիստոս այս ծաղրածութեանց ժամանակ լուռ մնաց բոլորովին , միայն կը հեւար ու կը հեկեկար . արիւնը արագաբար կը հոսէր իր ձեռքերէն և ոտքերէն , սոսկալի կակճանքներ և ջղային սրկումներ յառաջ կը բերէր : Այս սոսկալի վայրկեանին նա կրնար անէծքներ տեղացնել , կրնար երկինքէն հուր իջնցնել թշնամիներուն վրայ ու իր հրեշտակներովը զանոնք սատակեցնել . բայց Յիսուս՝ բաց ի օրհնութենէն՝ ուրիշ բան չըսաւ ու չըրաւ :

Ժամը վեցն էր . երեք ժամ էր եղած

խաչը հանուիլը . յանկարծ արեւը խաւարեցաւ և խաւարը երկրի վրայ տիրապետեց ու երեք ժամ շարունակ դիչերուան պէս մութ եղաւ . կարծես սեւ քօղով մը այս ահռելի ու սրտաճմլիկ տեսարանը կ'ծածկուէր . սուրբ արիւնով ներկուած Գողգոթայի վրայ խոր լըռութիւն մը տիրեց այս յանկարծական մութին հետեւանքով . սեւ սեւ ամպեր եկան ծածկեցին կապուտակ երկինքի երեսը . կատաղի ամբոխը սարսափով և լըռութեամբ կը նայէր այս անժամանակ դիչերին . քահանայները , դպիրները կարկամեցան մնացին ու զինուորները սոսկումով լեցուեցան :

Հեռուն արհաւիրալից տեսարան մը կ'սլարդուէր . երուսաղէմ սեւ մութին մէջ թաղուած էր , անոր հսկայ պարիսպները , բարձր աշտարակները և խրոխտ ժայռերը սպառնալից երեւոյթ մը առած էին մթութեան մէջ . երեք ահագին խաչերը հորիզոնին վրայ զարհուրելի տեսարան մը կ'սլարդէին այս մթութեան մէջ և ուրուականներու պէս վեր կ'բարձրանային մռայլ ամպերու տակ :

Այս ընդհանուր խոր լըռութեան և մթութեան մէջ յանկարծ Յիսուս կակճալի

և վիրալից կուրծքէն յուզիչ և խորունկ սա հառաչանքը արձակեց . «Էլի, էլի, լամա սաբաքթանի», այսինքն է, «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս» :

Ո՛վ Տէ՛ր իմ, այս քու ձա՛յնդ է . ո՛վ իմ Փրկիչս, միթէ Դու իրաւունք չունի՞ս ըսելու . «Նս և հայր իմ մի եմք» . Դու որ հոգին ու ծովին հրամայեցիր, Դու որ զօրութեամբ ու փառքով երեւցար, ի՞նչպէս կրնայիր ըսել . «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս» :

Իրողութիւն է սակայն, ո՛չ բանդագուշանք . բուն իսկ Յիսուսի ձայնն է այն և Անորը պետք է ըլլայ : Ան ո՛չ վարէն, իր աշակերտներէն, լսեց սրտապնդող խօսք մը, և ո՛չ ալ վերէն, երկինքէն, լսեց ու տեսաւ զինքը զօրացնող ու քաջալերող բան մը . չտեսաւ հրեշտակ մը որ գար՝ Գեթսեմանիի տաղնապին մէջ եղածին պէս՝ հոս ալ այդ անտանելի կացութեան մէջ զինքը մխիթարէր . Նա ամէն կողմէ լքուած էր, և իր ցաւն ու կսկիծը, վիշտն ու վէրքը անտանելի էին : Աստուածաւմարդը կ'չարչարուէր ու կ'խաչուէր, թէեւ իր աստուած ային բնութիւնը չարչարուելու բնու-

թիւնը չունէր . այս վիճակին մէջ էր որ աղաղակեց՝ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս» :

Աստուած լքած էր զայն այդ վայրկեանին . և ի՛նչու . ահա՛ հոս է խորհուրդը . և ասիկա միայն սա կերպով կրնանք հասկնալ, լուսարանել : Յիսուս մեր ամենուն անօրէնութիւնը իր վրայ առաւ և մեր մեղքերը սեփականեց իրեն, ու այդ անօրէնութիւնն ու մահաօխթ մեղքերը իր վրայ առած՝ զոհեց ու զոհուեցաւ : Ան՝ խաչին վրայ իբր մեղաւոր և իբր անօրէն դամուեցաւ, խաչուեցաւ . դամեց ու մեռցուց մեղքը, և ինչպէս որ անզգամ, անօրէն և մեղաւոր մարդ մահուան ժամուն հաշտ է երկնաւոր հօրը հետ, այսպէս և Քրիստոս մեղաց բեռան տակ ճնշուած՝ իբր մեղաւոր, հոն կը զոհուէր մեղաւորաց տեղը . կ'զգար թէ Աստուծմէ լքուած և ստիպուած էր միայնակ տանիլ այդ ծանր և դժուար բեռը :

Յիրաւի թէեւ մեղաւորի մը պէս մինակ թողուեցաւ, լքուեցաւ երկինքէն, և յուսահատ ու անմխիթար մնաց, բայց չհետեց ուրիշ մեղաւորներու պէս և չզանդատեցաւ,

այլ դարձեալ իր Աստուածը կ'անուանէր .
«Աստուած իմ, Աստուած իմ» :

Ա Ղ Օ Թ Ք

Ո՛վ Տէր Յիսուս, մենք մեղաւորներս,
քո սրտաշարուն եւ փրկարար Խաչի առջեւ
եկած ենք այս մոռիկ մէջ խարխալելով .
նայե՛, ո՛վ Տէր, մեր զղջման արժանութե-
րուն . նե՛րե՛ մեզ, նե՛րե՛ մեր մեղաց եւ բա-
զուն յանցանաց . նե՛րե՛ մեր քո դէմ ունե-
ցած անարքերութեանց . ընդո՛ւնէ՛ մեր ա-
ղաչանքները, քեզի եւս ապախնած մեր ան-
ձերը . քո Սուրբ Խաչովի պահե՛ զմեզ ամեն
փորձանքների եւ սասանայի որոգայքներէն,
եւ արժանի ըրե՛ մեզ երկնքի մէջ փառաւո-
րելու եւ օրհնաբանելու զքեզ ընդ Հօր եւ ընդ
Ս. Հոգոյն յաւիտեանս յաւիտեանից . ամեն :

ԺԲ.

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Զի գիտեմ ելի փրկելն իմ կենդանին է և ի վախճանի յարեցե ի հող. և յեփ եղծանելոյ մարմնոյ իմոյ այսպէս, առանց մարմնոյ որեւից զԱստուած: »

(Յով. ԺԹ. 25-26)

« Եւ կենդանի եմ, և դուք կենդանի լինելոց եք: »

(Յով. ԺԴ. 19)

« Որ հաւատայ յՈրդի՝ ընդունի զկեանս յաւիտեանս: »

(Յով. Գ. 36)

« Եւ ինչ եմ յարոյնելու և կեանք, որ հաւատայ յիս, լինելու իմաստն, կեցցե: Եւ ամենայն որ կենդանի է և հաւատայ յիս՝ մե՛ իմացի է յաւիտեանս: »

(Յով. ԺԱ. 25-26)

« Զի լուսին միայն մահ է, այլ ընդհանր Աստուծոյ կեանք յաւիտեանից ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր: »

(Հռովմ. Զ. 23)

« Զի զոր ինչ սերմանէ մարդ՝ ընդն և հնչեացե. որ սերմանէ ի մարմն իմ՝ ի մարմնոյ անոր հնչեացե զապականութիւն. և որ սերմանէ ի Հոգին՝ ի Հոգոյ անոր հնչեացե զկեանս յաւիտեանից: »

(Գաղ. Զ. 9)

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

“ Յիսուս Քրիստոս խափանեաց զմահ եւ լուսաւոր աւար զկեանքս եւ զանեղծութիւն ի ձեռն Աւետարանին,, : (Բ. Տիմ. Ա. 10)

ՍԿԵՓՏԻԱ մարդուն կեանքին ամենէն աւելի սոսկում ազդող, իր սրտին թելերը պրկող ու իր ջիւղերը թունդ հանող եթէ կայ բան մը՝ այն ալ մահն է: Մահը ներկայ է ամէն կողմ. անոր մէջ ու անոր հետ կ'ապրինք. բոլորովին ազատ կ'մտնէ նա ամէն տեղ իր սոսկալի երեւոյթովը. աղքատին անշուք ու փրկած խրճիթէն սկսեալ՝ մինչեւ հոյակապ յարկերու խաղաղ մթնոլորտը կը վրդովէ: Նա սրբան կ'կիզէ ու կ'առջորէ մեր սրտերը, երբ կուգայ խել իր ահաբեկիչ ու մռայլ ներկայութեամբ մեր ընտանեկան յար-

կին անդամներէն կամ մեր սիրելիներէն մին . այդ կորուստին վրայ ի զո՛ւր կուլանք , ի զո՛ւր կ'խօսինք , ի զո՛ւր կ'մտածենք , և պիտի ըսէին՝ այդ կորուստէն յետոյ ի զո՛ւր կ'ապրինք :

Կ'ըսեն թէ մահուան մշտական երկիւղը աւելի տիրապետած է վայրենի սղագաց մէջ , ինչպէս և անհաւատ մարդոց մէջ : Իրենց կենաց մէջ անոնք գլխաւորաբար ուս կ'մտածեն՝ թէ ի՞նչ կերպով կարելի է փախուստ տալ մահէն . մահը իբրեւ ահարկու ճիւղ , միշտ կեցած կ'տեսնեն իրենց աչաց առջեւ : Անոնք կ'փախնան ոչ թէ ճգնաժամի տանջանքներէն , այլ մահուան գաղտնիքէն՝ որ Աստուծոյ յետոյ ամենէն աւելի անթափանցելի գաղտնիքն է անոնց համար : Այսքան մահէն փախնա՛լ , բնական է . վասն զի չունին նոքա հանգերձեալ կեանքի մասին հաւատք կամ ուէ ազօտ գաղափար : Ո՛հ , ի՞նչ է կեանքն ալ արդէն՝ առանց այդպիսի հաւատքի . ո՞րչափ չնչին և անօգուտ է այդպիսի կեանքը , ո՞րչափ ձանձրալի և անյոյս :

Վա՛յ անոր՝ որ չգիտեր թէ ի՞նչ ըսել է հանգերձեալ կեանք , յաւիտենական ու երկնային կեանք : Արդեօք ի՞նչքան կ'խանդար-

ուի , կ'խեղացնորի , երբ կ'տեսնէ և կ'զգայ՝ թէ իր կեանքը հո՛ս կ'սահմանափակուի , երբ համոզում ունի թէ իր գոյութեան ամբողջ շրջանը՝ հոս է որ պիտի կատարէ :

Ի՞նչ աղետալի բան կ'ըլլար մահը , երբ չըլլար յարութիւն մեռելոյ , երբ անանկ գիտնայինք , ու հաւատայինք՝ թէ մահումբ կ'հողանանք , երբ անանկ գիտնայինք՝ թէ մեր մարմինն ու հոգին պիտի մնան նեխած և փտած ու յաւիտենապէս խառնուած՝ կոշտ ու կարծր հողին հետ . այսպիսի գաղափար մը մեղի համար սոսկալի բան մը պիտի ըլլար :

Բայց , փա՛ռք Աստուծոյ . երանի՛ , հաղար երանի՛ հաւատացեալներուս , ա՛լ մենք չունինք այսպիսի երկիւղ մը , սոսկում մը . գիտենք ու կ'հաւատանք՝ թէ մահումբ չէ որ կ'անէանանք , այլ՝ թէ կ'անցնինք միջոցէ մը , ծնաներու համար նոր կեանքի մը մէջ յաւիտենապէս : Մեղի համար մահը քուն մի՞ն է և ոչ այլ ինչ . թո՛ղ մահը նեխէ , փտեցընէ մարմինը և գաղբեցնէ կենդանութենէ , թո՛ղ գերեզմանը ընկղուղէ զայն իր մութ ծոցին խորը , մենք գեռ կ'հաւատանք և պիտի հաւատանք՝ թէ այդ սոսկալի քայքայումէն յե-

տոյ ունինք նոր կեանք մը, այդ խաւարին արհաւիրքներէն յետոյ խաղաղիկ առաւօտեան մը արշալոյսը. թո՛ղ դեռ մահը ձայնէ ու գոռայ գոչէ իր յաղթութիւնը, մենք շաղփաղփութիւն պիտի համարենք. թո՛ղ ձայնէ թէ ինքն անէացում մըն է. դարձեալ քուն մը, երկար, խորին ու անձայն քուն մը պիտի համարենք զան: Թո՛ղ հաւատադէտները հաբիւրաւորներով, հազարաւորներով զոհուին մահուան մանգաղին տակ, դեռ մենք կ'հաւատանք թէ անոնք կ'ծնանին նոր կեանքի մը արշալոյսին առջեւ:

Այս մեր հաւատքը իրեն սեփական թուականը ունի, այս համալումը իր սկիզբը ունի: Քրիստոս է որ այս հաւատքը ներշնչեց իր վարդապետութեամբ, և հաստատեց իր յարութեամբը: Մահը խափանեցաւ Յիսուս Քրիստոսով, անոր միակ զօրութեամբը՝ յարութեամբը. մահը իր կապանքներով լուծուեցաւ, իր սպառնալիքներով ականջաւ, ու Յիսուսով յաւիտենական կեանքը իր գեղածիծաղ ավուրնքով երեւցաւ: Յիսուսով՝ նոր օրուան մը արշալոյսին տակ, նոր ոգի մը, նոր ակնկալիկ մը երեւան եկաւ մարդ-

կային սրտին մէջ. առանց որոյ մարդը մարդ ըլլալէ պիտի դադրէր, առանց որոյ անբան մը միայն պիտի ըլլար:

Միթէ մահուան խափանումը բանական արարածը կարո՞ղ էր ընել. ո՛չ երբէք: Միայն Քրիստոս, Աստուծոյ Որդին, պիտի կարենա՞ր մահուան կապանքները լուծել ամենատոկալի ձեւին տակ. Քրիստոս չարչարանքներով մահուան կապանքները լուծեց, խափանեց զայն իր զօրութեամբը և խաղաղութեամբը. փարատեց գերեզմանի վրայ ծանրացած մշուշը, ցուցնելու համար անկէ անդին եղած յաւիտենական կեանքը: Յաղթութիւն առաւ առանց ձայնի, առանց շշուկի, առանց յուզումի: Ոչ ոք օգնեց, ոչ զոք օգնութեան կանչեց. վերջապէս Յիսուս կատարեալապէս յաղթեց մահուան, վասն զի մահը ոչինչ կրցաւ իրմէ յափշտակել. ոչինչ ալ սքանչելի կարողութիւններէն զօրս զգեցած էր Յիսուս, ո՛չ իր իմաստութենէն, ո՛չ իր փառքէն, ո՛չ իր բարութենէն. ամէն ինչ որ երկրի վրայ թողած էր յարութենէն առաջ, գտաւ զայն և վերահաստատեց իր յարութենէն յետոյ. միայն եթէ կարելի է այսպէս

ըսել, նոր պսակ մը կ'կրէ իր փշէ պսակին տեղ: լուսապսակ մըն է այն, յաւիտենական փառաց նշանը:

Ահա՛ այսպէս յաղթեց Յիսուս մահուան. տիրացաւ կեանքին ու անոր պահապանը եղաւ. նա կեանքի իշխանն եղաւ, նոյն իսկ կեանքը, ինչպէս ըսաւ. «Ես իսկ եմ յարութիւն և կեանք»: Աւետարանի յայտարարած այս կեանքը պէտք չէ շփոթել այժմեան կեանքին հետ. Աւետարանը չհաճիր կեանքի առնուն տալ այս անստոյգ օրերուն մէջ անցուած յաճախ խղճալի կեանքին, որ ճնշուած է օրօրոցի մը և դերեզմանին միջեւ, ուր ամէն ինչ մաշում է ու փտութիւն: Ուրիշ կեանք մը կայ զոր Յիսուս ցոյց կուտայ՝ իր բացուած դերեզմանին առջեւ կեցած. յաւիտենական կեանքն է ան, ճշմարիտ ու երկնային կեանքը: Աւետարանն է որ կ'ուսուցանէ թէ մարդ ըսուածը աշխարհի համար ծնած չէ, թէ բարձր կոչում մ'ունի ան, որ է կատարելութիւն, և այդ կատարելութեան կրնայ հասնիլ միայն հոգին: Վստահաբար ուրեմն Պօղոս առաքեալին հետ ըսենք այժմ. «Յիսուս Քրիստոս խափանեաց զմահ և լուսաւոր արար

զկեանս և զանեղծութիւն ի ձեռն Աւետարանին»: մենք հիմա ալ կարող ենք վերանալ այս աշխարհի աղմուկներէն, և ի խորոց սրտէ սքանչացմամբ գոչել. «ո՛ւր է, մահ, յաղթութիւն քո, ո՛ւր է, դժո՛խք, խայթոց քո:» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 35):

Յաւիտենական կեանքն ու Յարութիւնը աղօտ կերպով յայտնուած են Հին Կտակարանի մէջ: Քրիստոսով էր որ բացայայտ հռչակուեցան և հաստատուեցան: Հին ազգաց մէջ ալ անմահութեան մասին ընդ աղօտ գուշակութիւններ եղած են. բայց չկար մշտական ազնուացուցիչ համոզում, ճշմարիտ լոյս: Հեթանոս փիլիսոփայք անմահութիւնը համարելով բոլորովին անստոյգ, մերժեցին զայն առ հաւարակ. ոչ մէկ հեթանոս ընդունած էր մարմնոյ յարութեան վարդապետութիւնը, մինչեւ այն ատեն՝ երբ հռչակուեցաւ Աւետարանի վարդապետութիւնը: Քրիստոս խափանեց մահը ո՛չ միայն իրեն համար, այլ և անոնց համար որոնք իրեն կ'հաւատան, իրենն են (Եբր. Բ. 14.15): Ո՛վ որ հաւատայ Քրիստոսի, չմեռնիր, այլ կ'ենջէ միայն, և այդքունին պիտի յաջորդէ օրհնեալ և փառաւոր զարթնում մը:

Յաւիտենական կեանքն անհատական ընտրութեան խնդիր է. կախառոր հաւատք կ'պահանջուի՝ զայն մերն ընելու համար : Պէտք է Աւետարանի կեանքը, Քրիստոսի կեանքը մեր վրայ ցոլացնել՝ անմահանալու համար . պէտք է Աւետարանի ոգւոյն համաձայն բաւրութեամբ նորոգել մեր սրտերը, սիրել մեր հաւատացեալները իբրեւ անկեղծ եղբայրներ, քանի որ միակ Հայր մը տնինք երկնքի մէջ . մեր քայլերը դէպի կատարելութիւն ուղղել, ունենալ ձգտում մը բարձրագոյն կատարելութեան, Աստուծոյ : Ահա՛ այն ատեն ճշմարիտ քրիստոնեաներ կ'ըլլանք, և մահուան կապանքներէն ազատած՝ յաւիտենական կեանքի սեմէն ներս մտնելու ամենալաւ միջոցը ընտրած կ'ըլլանք :

Ո՛վ հաւատացեալներ, Քրիստոս իր յաւրութենէն առաջ ու յարութենէն վերջ, շատ լաւ ներկայացուցած է անմահութիւնը, դնելով հաւատք մը, ակնկալիք մը մարդկային սրբտիւն խորը : Հաւատք մը՝ որ քրիստոնէին սրբտիւն ամենէն նուիրական, ամենէն սուրբ գանձն է . հանեցէ՛ք այդ հաւատքը քրիստոնէին սրտին խորէն, հանեցէ՛ք յարու-

թեան հաւատքը, ոչինչ կ'մնայ այլ եւս, և Աւետարանի բովանդակ վարդապետութիւնը կ'ցնդի . ա՛լ ամէն ինչ յուսահատութիւն, յուռետեսութիւն և կեանքի քայքայում ու յաւիտենական մահ է : Ա՛ն՝ որ հաւատք չունի Քրիստոսի յարութեան, չկրնար հաւատալ Աւետարանի ո՛ր և է մասին, այնպիսին քրիստոնեայ ըլլալէ կ'դադրի . այնպիսին մեռեալ մըն է, և չկրնար վերակենդանանալ Քրիստոսով . « Զի թէ ոչ հաւատացէք թէ ես եմ, մեռանիցիք ի մեղս ձեր » : Հաւատքին տեղ չէ կարելի համարժէք բան մը դնել . ո՛չ յոյսը, ո՛չ բարոյականը, ո՛չ փիլիսոփայութիւնը :

Եթէ Քրիստոս դեռ գերեզմանի մէջ է իբրեւ մահկանացու հասարակ մարդ մը, փրկիչ մ"ըլլալէ դադրած է . եթէ Քրիստոս չէ յարուցեալ, հովին տուէք քրիստոնէութիւնն ալ, Քրիստոսի անունն ալ, գործն ալ, հաւատքն ալ : Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ . « Եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն են հաւատքն ձեր, ընդունայն են քարոզութիւնքն մեր » . բայց ո՛չ . « Նա յարուցեալ է և է առաջին պտուղն ննջեցելոց » : Անհաւատ Հրեայք նոյն իսկ չկրցան սուտ հանել Քրիս-

տոսի յարութիւնը, թէեւ ամէն բան ըրին
ճշմարտութիւնը կործանելու համար :

Ուրեմն իւր աշխարհի հռչակենք թէ
« Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց » . հաստա-
տապէս համոզուած ըլլանք թէ Յիսուս Քրիս-
տոս ջախջախած ու անէպոյցած է մահուան
շղթայները, խափանած է զայն, փարատած
է գերեզմանի վրայ թանձրացած մշուշն՝ իր
խաղաղիկ յարութեամբը, ու բարձրացած է
գէշ պիտիկինս, լուսաւորելով կեանքն ու անմա-
հովութիւնը : Օրհնեալ ըլլայ իւր յարութիւն .
ամէն :

Ի.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Ծափ» հարէ՛ք, ամենայն հեղինակ, աղաղակեցէ՛ք առ Ասորոսած ի յայն ցեծութեան : Տէր Բարձեալ և հարկո՛ւ, Թափափոր մեծ ի վերայ ամենայն երկրի : Հնազանդաբար զժողովուրդս ընդ մեզ, և զհեղինակս ի ներքոյ ոտից մերոց : Բնորեաց զմեզ իւր ի ժառանգութեան, քեզեցեցեցութեանցն Յակոբայ զոր և սիրեաց : Հաճարձաւ Ասորոսած օրհնութեամբ և Տէր մեր յայնիս փողոյ : Սաղմոս ասացէ՛ք Ասորոսած, սաղմոս ասացէ՛ք Թափափորին մերոս, սաղմոս ասացէ՛ք : Թափափոր մեծ ի վերայ ամենայն երկրի Ասորոսած է, սաղմոս ասացէ՛ք նմա իմաստութեամբ : Թափափորեաց Ասորոսած ի վերայ հեղինակաց, Ասորոսած Նշարաւ յաշտոս սրբութեան իւրոյ : Իշխան՝ ժողովրդոց ժողովեցան առ Ասորոսած Աբրահամոս, զի Ասորոսած զօրութեան՝ յերկրէ յոյժ հաճարձան : »

(Սաղմ. 109. 1-10)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

« Եւ մինչ հայեին նոցա, վերացաւ ,
եւ ամպն կալաւ զնա յաչաց
նոցա : ,,
(Փորձ. ու. 9)

ՀԱՅ. Առաքելական Ս. Եկեղեցին ցըն՝ ծովածեան ու ուրախութեան երգերով, նուիրական երաժշտութեան հնչիւններով ու եղանակներով, ծնծղաներու ծախողջոյններով սրբաւորանդն կ'երգէ ու կ'յնծաւետէ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յերկինս համբաւնալը :

Եկեղեցին զխմով հաւատացեալներ այս առնին առթիւ արդեօք երգեցիկ մանուկներու քաղցրահնչիւն երգերէն ու ներդաշնակ նուագէն աւելի ուրիշ բան մը կ'լսեն : Արդեօք կ'լսեն այն աւետիսը կեանքի՝ որ կուտայ մեզ այս գերբնական իրողութիւնը :

Արդեօք կ'տեսնեն Տիրոջ համբարձման չնորհիւ՝ թէ անկեալ մարդկութիւնը Քրիստոսով մինչեւ ո՛ւր կրնայ բարձրանալ : Արդեօք դաս մը կ'առնեն և քրիստոնէութեան կենդանի մասը կ'նկատեն Համբարձման գաղափարը :

Համբարձման գէպքի պատկերը մեր ամէնուս մտքին ու սրտին մէջ բեւեռուած է այնպէս, ինչպէս աւանդած է մեզ նախնական եկեղեցին, և ինչպէս սրբազան արուեստագէտ ձեռքեր մեզ ներկայացուցած են հիանալի բառերով, զմայլելի գոյներով ու ներդաշնակ ձայներով : Յիսուս՝ իրեններուն մէջ կեցած է Զիթենեաց բարձունքին վրայ . վարը կ'երեւի Նրուսաղէմը . լեռներէն ու ձորերէն հեռի՝ գէպի անծայրածիր հորիզոնը կը յածի աշակերտաց ակնարկը, և մշուշային քօղ մը կարծես կ'ծածկէ յանալնկարս այս աշխարհի մեծավայելութիւնը : Իրենց վերեւ կը բարձրանայ երկնից լուսափառ գմբէթը իրենց ակնարկներուն այնքան մօտ, քան երբ ձորէն ու հրապարակներէն ու Ս. քաղաքի փողոցներէն անոնք կ'նայէին :

Ի՛նչ մեծ հաճոյք՝ կանգնիլ լեռան մը բարձունքին վրայ . ո՛րչափ փոքր կ'երեւի

վարը գտնուած երկինն իր անձկութիւններով ու վիշտերով . հո՛ն, լեռան վրայ, մարդոց արտունչներէն և ուրախութիւններէն ձայն մ'իսկ չլուիր բնաւ . հո՛ն, մէկ նայուածքով գիւրինէ ընդգրկել տիեզերքն ու իր փառքը և յափշտակուիլ, կոսպոյտ երկնքէն ուրիշ բան չունենալով զլիսուն վերեւ : Ո՛վ կ'վարանի այդ մասին յայտարարել թէ յանկուցիչ ու հմայիչ վայրկեան մըն է այն :

Յիսուս կանգնած է լեռան կատարը . և ինչպէս երբեմն անդ կ'պարզուէին Իր աչացը առջեւ երկրի բոլոր մեծութիւնները և ճոխութիւնները, երբ սատանան ուղեց փորձել զինքը, հիմա նոյն բարձունքէն կ'տեսնէ երկնքի թագաւորութիւնը իր բոլոր ճոխութեամբ, երբ կեցած է իր աշակերտներով : Պէտք է ականատես ըլլային անոնք իրենց Տիրոջ և Աստուծոյն երկինք համբառնալուն : Անոնք չտեսան անոր յարութիւն առնելը, վասն զի այդ գէպքին ապացոյցը աւելի զօրաւոր և անհերքելի պիտի ըլլար, երբ զայն քանիցս տեսնէին յետ յարութեան : Գալով Համբարձման հրաշալի ու մեծափառ իրողութեան, չէր կարելի այդ կերպով հաստատել .

քանզի Յիսուս ա'լ մարմնաւորապէս պիտի չերեւեր անոնց, պէտք էր անոնց իսկ ներկայութեանը համբաւուար:

Աշակերտները տեսնելով անոր գերբնական համբարձումը, աւելի պիտի զօրանային իրենց հաւատքին մէջ: Պիտի հաւատային հաստատապէս թէ նա Հօրմէն եկած է ու նորէն Հօրը կ'երթայ, պիտի հաւատային արդապէս թէ նա երկնային թագաւորն է ու Փրկիչն աշխարհի:

Յիսուս, աշակերտներով շրջապատուած, կ'կենայ լերան սուրբ բարձունքին վրայ և անոնց կ'նայի վերջին անգամ մըն ալ, և իր քաղցրիկ ակնարկներով անոնց սրտերուն կը ներշնչէ նոր զօրութիւն մը. կ'նայի ամէն մէկուն առանձինն, զգայնելով իր մօտալուս բաժանումը: Իր խրատներէն ու պատուէրներէն այնպէս կ'հասկցուի թէ վերջին մնաքբարովի ու հրաժեշտի բնութիւնն ունին. և ա'լ կ'մնայ միայն օրհնել զանոնք, ու ձեռքերը կ'տարածէ անոնց գլուխներուն վրայ, անոնց գլուխներէն վեր, զանոնք սփոփելու համար առտուածային օրհնութեամբ: Ո՛հ, ի՛նչ յուզիչ վայրկեան. օրհնութեան ու օծու-

թեան վայրկեան, բայց և վայրկեան մեկնումի: Թեւերը տարածեր է անոնց վրայ, թըռչելու թեւեր են անոնք, բայց դեռ օրհնելու համար կ'կենան: Ի՛նչ անպատմելի սէր և ի՛նչ շնորհալի զեղում. երբ կ'օրհնէր զանոնք, ու երբ առաքեալները անոր օրհնութեան շունչով կ'ողեւորուէին, նա յանկարծ անոնցմէ հանդարտօրէն զատուիլ սկսաւ, վեր ելնել, երկինք, դէպի կապուտակ ջինջ կամարն. կարծես երկնային ձգողութիւն մը զայն վեր կ'քաշէր ու ա'լ երկրի ձգողական զօրութիւնը իր ուժը կորսնցուցած էր անոր զօրութեան առջեւ. համբաւուարով կ'օրհնէր և օրհնելով կ'համբաւուար. արդեօք ի՛նչ զգացին աշակերտները. իրենց դէմքին երեւոյթէն կ'հասկցուի թէ անոնք միայն սքանչացած ու զարմացած էին. անոնք չզաղբեցան դէպի երկինք, անոր նայելէ, մինչեւ որ լուսաւոր ամպ մը ծածկեց զայն անոնց աչքերէն:

«Եւ ամպն կալաւ զնա յաչաց նոցա» և ա'լ աչքեր չեն զօրեր ամպերուն, և Յիսուս հողիներու աշխարհը անցաւ. ի՛նչ մեծաշուք բնդունելութիւն եղաւ արդեօք ամպերէն անդին. արդեօք ի՛նչ շողջողուն լոյսերու մէջէն

անցաւ ու ի՞նչ քաղցրահնչիւն երգերու ականջալուր եղաւ : Արդեօք քա՛նի գունդադունդ սերովբէներ և քերովբէներ իրենց լուսափայլ գէմքով ու երեւոյթով երկրպագեցին անոր՝ երկինք մտած ատեն, ամպերէն անդին՝ ուր ա՛լ մենք չենք տեսներ :

« Եւ ամպն կալաւ զնա յաչաց նոցա » . այդ ամպը որ ծածկեց Յիսուսը աշակերտներուն աչքերէն, այդ ամպը կ'մնայ մինչեւ ցայսօր . այն աչքերուն համար որոնք անձամբ տեսան այդ ամպը, մեղմ և պայծառ էր, ինչպէս են մայրամուտին արեգական ճառագայթները՝ մօտէն դիտողի մը համար . իսկ այն աշխարհին համար՝ որ մեղքով կ'ապրի, հեռու իր Տիրոջմէն ու Փրկչէն, այն կ'երեւի ահագին, թուխ ու թանձր ամպ մը : Անոր մթու թիւնը կ'տարածուի համայն կապոյտ երկրների վրայ . կ'մթնցնէ ցերեկուան լոյսը . վա՛յ անոր որ իր մեղքերով ու լպիրշ կեանքովը թանձր ամպերով ծածկեր է իր աչքերէն՝ երկինքն ու Յիսուսը : Մեղքերը ամպերու պէս են, որոնք կ'ծածկեն մեր աչքերէն երկինքի փառքը ու յաւիտենական մեծ վայելչութիւնը : Մեղքերը մեր աչքերէն կ'հեռացնեն Յի-

սուսը, նման այն ամպերուն, որոնք կ'ծածկեն լուսաշող Արեւը : Չկարծէք որ ժամերն ու ժամանակները կրնան հեռացնել կամ ծածկել մեզմէ « արդարութեան Արեգակը », Բրիստոսը . Ո՛չ, այլ այն սեւ մառախուղը որ թշուառ թերահաւատութեան պատճառով բարձրացեր է մնլութեանց անդունդէն, այդ մեղքի մառախուղն է որ կ'ծածկէ մեզմէ անոր սիրելի ու զմայլելի գէմքը : Ամբարիշտ հպարտութիւնը, անաստուած քննադատութիւնը և անել յուսահատութիւնը, իբրեւ մթնշաղ ամպեր կ'ծածկեն կ'վարագուրեն մեր Աստուածը, որ կ'տխրի մեր մեղքերուն, մեր անօրէնութեանց ու երկրաքարշ կեանքին համար :

Սակայն երբ հողին հաւատքով ու ժաւորուած է, կարող է այդ ամպի միջոցէն անցնիլ՝ երբ ճշմարիտ աղօթքի խունկն է որ կ'բուրէ . նա կրնայ բարձրանալ այդ ամպերէն ալ վեր և ստանալ Աստուծոյ օրհնութեան ցօղը : Յիսուս հեռանալով մեզմէ, մեզ տուաւ Ս. Հոգւոյն շնորհն, որով սիրոյ կապերը աւելի ամրապնդուեցան . երբ Անոր հետ նաղարէթի տանմէջ միասին ապրած ըլլայինք, կամ թէ

անոր հետ Տիբերիական ծովուն կապուտակ ջուրերուն վրայ սուրացող նաւուն մէջ միատին գտնուէինք ա'յնքան իրեն չպիտի կապուէինք, որքան հիմա : Մենք միշտ կրնանք, մանաւանդ աղօթքի միջոցաւ, անոր հետ ըլլալ, մինչեւ անգամ անոր սիրելի աշակերտներէն աւելի ոտ : Անոր գողարիկ ձայնը դեռ մեր սրտին մէջ կ'արձագանգէ . ի՞նչ փոյթ թէ հայհոյանքի ազմկալի աղաղակներ թնդացնեն աշխարհը, թէ ազահութեան կամ հաճոյքի ձայնը « եկ զկնի իմ » գոչելով՝ մեր ականջները ուզէ խուցընել, դարձեալ մենք անոր օրհնութիւնը պիտի վայելենք, ինչպէս վայելեցին աշակերտներն անոր համբառնալու ատեն, դարձեալ մենք անոր շուքովը պիտի շքաւորուինք . նա մեզի հետ պիտի ըլլայ և մենք անոր հետ . « ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի » :

Ի՞նչ կ'ուսանինք համբարձման այս հրաշալի իրողութեամբ : Յիսուսի համբարձմամբ կ'ուսանինք թէ երկնքի մարգարտեայ փակ դուռներն, երկնային գրախտի դուռներն, որոց առջեւ սերովբէներ և քերովբէներ ի-

րենց հրեղէն սուրերով կանդնած էին և կը պահպանէին, այլ եւս յաւիտենապէս բացուած են բոլոր հաւատացեալներուն : Յիսուս երկնքի դուռները բացաւ ոչ միայն իրեն համար, այլ ապաշխարող մարդկութեան համար : Քրիստոսի համբարձման ատեն հրեշտակներ գունդագունդ խումբերով երգեցին « Համբարձէք իշխանք զգրունս ձեր ի վեր, համբարձին դրունք յաւիտենից և մոցէ թագաւոր փառաց » դեղեցիկ երգը : Անոնք հիմակ ալ, այն օրէն մինչեւ ցայսօր, ամէն հաւատացեալներու ընդունելութեան համար կ'երգեն ու կ'ձայնեն երկրնքի յաւիտենական դուռներուն առջեւ :

Յիսուսի համբարձմամբ կ'ուսանինք նաեւ թէ մարդը երկրի համար չէ ստեղծուած, թէ անոր վախճանը վիշտ ու տառապանք չէ, այլ թէ երկնքի համար ստեղծուած է ու վախճանը երկնային փառք է : Մենք մեղաց մէջ ստորնացած, պղծուած, ապականուածներս, ուրեմն, կրնանք բարձրանալ Յիսուսով, և Անով սրբանալ և փառաւորուիլ : Ի՞նչ յաւիտենական երջանկութիւն, և ի՞նչ հոգեւոր ուրախութիւն Յիսուս Քրիստոսով :

ԻԱ.

ՀՈԳԻՈՎ ՃԱՆԱԶՈՒՄ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Զի որ ըստ մարմնոյ են՝ զմարմնոյն խորհին , և որտ
ըստ հոգւոյն՝ զհոգւոյն : Զի խորհուրդ մարմնոյ մահ է և
խորհուրդ հոգւոյն՝ կեանք և խաղաղութիւն : Քանզի խոր-
հուրդ մարմնոյ լինամութիւնն է յԱստուած , զի օրինացն
Աստուծոյ ոչ հնազանդի . նա և կարէ իսկ ոչ : Զի որ
մարմնովն են Աստուծոյ հաճոյ լինել ոչ կարեն : Բայց դու-
ռնէր մարմնով , այլ հոգւով , ելիւ էցէ հոգին Աստուծոյ
է յեղ Բնակեալ . ապա ելիւ ոք զհոգին Քրիստոսի ոչ ունի ,
առ զէ նորա . իսկ ելիւ Քրիստոս է յեղ է , ապա մարմն
ձեռեալ է զանն յեղաց , և հոգին կենդանի է զանն ար-
դարութեան » :

(Հաովմ. Ը. 5.10)

« Այսուհետեւ , եղբարք , պարտական եմք ոչ ըստ
մարմնոյ կեալ , Զի լիւ ըստ մարմնոյ կեցէր , ձեռանելոյ էր .
իսկ ելիւ հոգւով զգործա մարմնոյ ապանանդէր , կեցլիւ :
Զի որ Հոգւովն Աստուծոյ վարեն , նոքա են որդիք Ա-
ստուծոյ : Զի ոչ արեւ զհոգին ծառայութեան մասանգամ
յերկիւղ , այլ արեւ զհոգին որդեգրութեան , որով աղաղա-
կեմք Աբբա Հայր : Նոյն ինքն Հոգին վկայէ հոգւոյն մե-
քոս , ելիւ էմք որդիք Աստուծոյ : Եւ ելիւ որդիք , ապա
և ծառանք . ծառանք Աստուծոյ , և ծառանգակցիք
Քրիստոսի » :

(Հաովմ. Ը. 12.17)

ՀՈԳԻՈՎ ՃԱՆԱԶՈՒՄ

« Այսուհետեւ ոչ զոք զիսեմք
մարմնով . զի քեպէս եւ
զիսեմք մարմնով զՔրիս-
տոս , այլ արդ ոչ եւս նոյն-
պէս զիսեմք : ,

(Ք. Կորնթ. Ե. 16)

ՔՐԻՍՏՈՍ այս խօսքերը զճեղ զարմա-
յընեն , ինչպէս զիս ալ կ'զարմացնէին , մին-
չեւ որ անոնց բուն իմաստը ըմբռնեցի . վա-
սըն զի առաջին առթիւ այնպէս կ'կարծուի որ
Առաքեալին այս խօսքը հոգեպաշտական ար-
տայայտութիւն մ'է , չըսեմ հերետիկոսական
վարդապետութեան ծնունդ տուող խօսք մը :
Եթէ իրաւ Առաքեալը չուզեր ճանչ-
նալ զՔրիստոս ըստ մարմնոյ , ասիկա Գնոս-
տիկեանց և Մանիքեականաց նման ուրանալ է
Փրկչի մարդկութիւնը , մարդեղութիւնը , ու-

րանալ է անոր մարմնոյն իրականութիւնը, անոր չարչարանքը, վերջապէս Փրկչին կեանքին այն ամէն պարագաները՝ որ զմեզ կ'զրաւեն ու մեր սիրտերը կ'շարժեն ու կ'մխիթարեն. առաջին առթիւ այնպէս կ'կարծուի թէ այն կեանքը զոր Յիսուս երկրի վրայ ապրեցաւ՝ առ աչօք երեւցած կեանք մըն էր։ Կ'ըսէի ես ինծի. Պօղոս Առաքեալի այս խօսքերը ուրիշ բան չնշանակեր, բայց եթէ զԲրիտանոս տեսնել միայն փառաց մէջ, իր բոլոր կատարելութեանը մէջ, երկնային մեծութեանը մէջ, որ զմեզ աւելի կ'շլացնէ քան կ'զրաւէ։

Բայց ի վերջոյ Լոյսն իր ներդրածութիւնը ըրաւ. հասկցայ թէ Պօղոս Առաքեալ երբեք չէ ուզած Փրկչի մարդկային բնութիւնը ուրանալ, և այս բնաբանիս խօսքերը որք երբեմն զիս տարակուսի մէջ ձգած էին, այժմ՝ անոնց միտքը ըմբռնած ըլլալով, կ'մխիթարուիմ։

Հարկաւ, մեզմէ ո՞վ չնախանձիր անոնց վրայ որոնք առաւելութիւն ունեցան զՅիսուս տեսնելու իր մարմնաւոր կեանքին մէջ. մեզմէ ո՞վ չնախանձիր Յիսուսի աշակերտներուն վրայ որոնք բախտ ունեցան լսելու անոր վար-

դապետութիւնները, կամ ո՞վ չնախանձիր Մարիամին ու Ղազարոսին վրայ որոնք իրենց տան մէջ հիւրընկալեցին զայն. մենք այնպէս կ'կարծենք թէ աւելի հաւատացեալ պիտի ըլլայինք, եթէ մեր խոկ ականջով լսած ըլլայինք մեր Փրկչին խօսքերը. այնպէս կ'կարծենք թէ երբեք պիտի չերկբայէինք, եթէ մենք ականատես եղած ըլլայինք իր հրաշքներուն։

Բայց ո՞վ կարող է մեզ վստահացնել որ իրօք կ'հաւատայինք. ո՞վ գիտէ, արդեօք ներգործիչ պիտի ըլլա՞ր Անոր ձայնը մեր հոգւոյն մէջ։ Արդարեւ առաքեալները աւականատես ըլլալով իր հրաշքներուն, կ'հիանային ու կ'յափշտակուէին. և սակայն իրենց հաւատքը չեղաւ յուսացուածին չափ, իրենց յափշտակութեան համեմատ զօրաւոր. վասն զի, ինչպէս օրինակներն ալ ցոյց կուտան, Բրիտանոսի թշնամեաց ընդդէմէն յաղթանակեալ պատճառ եղաւ որ ուրանային Փրկչը և երկչոտութեամբ ցրուէին Անոր քովէն։

Ասոր հակառակ, ի՞նչ զարմանալի երեւոյթ մըն է՝ Պէնտէկոստէի օրէն սկսեալ՝ անոնց աներկիւղ և անվեհեր հրապարակային կեան-

քը . ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այդ Գալիլեացի խեղճուկ ձկնորսները այն օրէն յետոյ չեն վախճար վիճաբանելու Երուսաղէմի ճարտար իմաստուններուն հետ . ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ատեններու վրայ կ'ողջացնեն Փետտոսներն և Ագրիպպասներն , ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ նեղութիւններու , անարգանքներու և չարչարաքներու մէջ անոնց երեսները լուսաւոր ու ուրախ են . որովհետեւ անոնք միայնակ չեն . անոնց հետ է Յիսուս Քրիստոս , յայտնուած Սուրբ Հոգւով : Անոնք ա՛յնքան լաւ չէին ճանչցած զՔրիստոս երբ շօշափեցին զայն իւրեանց ձեռքերով , որքան երբ յետ Պէնտէկոստէին սկսան տեսնել Հոգեւոր աչքերով :

Շատերնիդ կ'ցանկաք զՅիսուս տեսնել . կ'նախանձիք անոնց որք ականատես եղան և հաղորդակցութիւն ունեցան անոր հետ : Դուք երանի կուտաք այն առաքեալին՝ որ գլուխը Յիսուսի կուրծքին դրաւ , երանի կուտաք այն Սամարացի կնոջ՝ որ Յիսուսի համար ջրհորէն ջուր հանեց . երանի կուտաք Սիմոն Ալսրենացիին որ Յիսուսի խաչը կրեց . բայց սիրելիք , վստա՞հ էք որ երբ տեսնէիք Յիսուսը աղքատ անկեալ վիճակի մը մէջ , պիտի

հաւատայիք անոր իբր Որդի Աստուծոյ . վստա՞հ էք որ երբ լսէիք այն անէծքներն ու նշովքները իրեն եղած՝ պիտի չխուլէիք . վստա՞հ էք որ երբ տեսնէիք Յիսուսը անապաստան և անարգուած , պիտի չերկմտէիք . վստա՞հ էք որ երբ տեսնէիք Յիսուսը խաչին վրայ դամուած , պիտի չհեռանայիք անկէ . միթէ դուք անոր աշակերտներէն ալ աւելի եռա՞նդ ունիք . միթէ Յովհաննէսի չափ աւրիութիւն ունիք . դուք ի՞նչ կ'ընէիք , ո՞ր գիտէ , եթէ գիտնայիք զՔրիստոս , ըստ մարմնոյ . դուցէ կարեւորութիւն իսկ չտայիք . թերեւս ուրանայիք ալ . և նոյն իսկ կ'տեսնուի այսօր ձեր մէջ Յիսուսի հրաշալի յաղթանակէն յետոյ դեռ ուրացողներ :

Պահ մը համարենք որ հաւատարիմ մընայիք Անոր , բայց կ'հասկնայի՞ք արդեօք այն գործն որոյ համար նա եկաւ . արդեօք պիտի չկապուէի՞ք աւելի անոր երկրաւոր կեանքին հետ քան անոր աստուածային անձին հետ . արդեօք պիտի սիրէի՞ք զայն այնպէս ինչպէս կ'ուզէ ինքն սիրուիլ , սիրուիլ հոգւով . համոզուած եմ թէ դուք աւելի Պետրոսի նման երկրաւոր երջանկութիւնը պիտի փրն-

տըռէիք, որուն համար նա խիստ կերպով յանդիմանուեցաւ, երբ կ'ուզէր Փրկչին փռշալից ճանապարհէն խոյս տալ, այն ճանապարհէն որ խաչի մահուանն էր: Ո՛չ եղբարք, հաւատացէք Յիսուսի որ ըսաւ առաքելոց. «Լաւ է ձեզ, եթէ ես երթամ»: Պէտք էր երթար, այո՛, և զօրեղ թռիչքով վեր բարձրանար, վե՛ր, որպէս զի մարդ անոր մէջը տեսնէր ու ճանչնար Աստուծոյ Որդին, որպէս զի առաքեալները վերածնէին հոգւով, գիտնային հաւատալ յաւիտենական անտեսանելի իրականութեան, յաւիտենական կեանքի, որպէս զի Քրիստոսի թագաւորութիւնը չմնտռէին երուսաղէմի մէջ, այլ հոգեւոր թագաւորութեան մէջ որ հիմնուած է Խաչին վրայ. Առաքելոց հարկաւոր էր զրկուիլ անկէց, չը տեսնել Անոր երեսը, չլսել Անոր ձայնը, որպէս զի աճէր անոնց հաւատքը և յաղթական դառնար, ինչպէս դիեցիկ մանուկը կ'քեցեն իր մօր կաթէն, որպէս զի աւելի աճի և զօրանայ հաստատուն անունդով:

Այժմ ամիսներէ թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէ Պօլոս առաքեալ. նա երբ կ'ըսէ թէ այլ եւս չեմ ճանչնար զՔրիստոս մարմնով, այս ջնշակեր

թէ նա կ'ուրանար Քրիստոսի մարդկային բնութիւնը, խաչին մահը. ընդհակառակը այս կ'ընչանակէր թէ Յիսուսի մարդկութիւնը պէտք է տեսնուի հոգւոյ աչքերով և ճանչցուի հաւատքով, առանց որոյ, իրա՛ւ, թէեւ կ'ներկայանայ մի զգալի տեսարան, բայց անպտուղ կ'ըլլայ բոլորովին:

«Այսուհետեւ մեք ոչ զոք գիտեմք մարմնով, զի թէպէտեւ գիտեաք մարմնով զՔրիստոս, այլ արդ ոչ եւս նոյնպէս գիտեմք»: Սոյն խօսքին մէջ կ'ըրվանդակուի ուրիշ ընդհանուր խրատ մը եւս. Առաքեալքն կ'ըսէ թէ ոչ միայն զՔրիստոս, այլ և բոլոր մարդիկները կ'ուզէ այսուհետեւ ճանչնալ ոչ թէ մարմնով, այլ ըստ հոգւոյ. ահա առաքեալի այս միտքը, այս գաղափարը կը ցանկայի դրոշմել ձեր հոգիներուն մէջ. «Այսուհետեւ մեք ոչ զոք գիտեմք մարմնով»: Այս խօսքին միտքը շատ պարզ է. ամէն մարդու մէջ երկու բնութիւն կայ, տեսանելի՝ այսինքն արտաքինն, և անտեսանելի՝ այսինքն ներքինն: Մարմնոյն մարդը, տեսանելի մարդն է, և հոգւոյ մարդը, անմահ հոգին է: Մարմնոյ տեսակէտէն, կրնաս հա-

ըուստ ըլլալ կամ աղքատ, մատենագիր կամ պաշտօնեայ, վաճառական կամ մշակ, իսկ հոգւոյ տեսակէտէն Աստուծոյ որդի եւ միայն : Պօղոս Առաքեալ ըսել կ'ուզէ թէ այսուհետեւ կ'ուզէ տեսնել ու ճանչնալ մարդը իր հոգեւոր ու անմահ բնութեան տեսակէտէն և ոչ մարմնոյ տեսակէտէն : Քրիստոնէական կրօնն է որ կրնար ուսուցանել իւրաքանչիւր մարդու՝ թէ անմահ է իր հոգին . և յիրաւի, մինչեւ Յիսուս Քրիստոսի ժամանակ՝ ի՞նչ նշանակութիւն ունէր աղքատը կամ ձկնորսը կամ մաքսաւորը : Բայց Յիսուսի հայեցակէտով ամենայետին մեղաւոր կնոջ հոգին ալ գթութեան, ողորմութեան կշռին մէջ տեղ ունի . ի՞նչ նշանակութիւն ունին Յիսուսի համար այս աշխարհիս հնարած պիտակ դիրքի տարբերութիւնները . նա ամէնուրեք կ'տեսնէ մեղաւորներ որոնք կարօտ են փրկութեան . ամէնուն հետ միեւնոյն լեզուով կ'խօսի, ամէնուն իր սէրը կ'պարգեւէ, և ոչ մէկը իր ուշադրութեան անարժան կ'համարի, և յաճախ, ստորնագոյն դիրք ունեցողներուն իր ընտիր խրատները չղնար :

Այսպէս ալ Առաքեալն իր Փրկէն ու

սաւ դատել զմարդիկ ոչ ըստ արտաքին երեւոյթին, այլ ըստ ներքին կեանքին . նա անկէ ուսաւ Փեստոսներու և Ագրիպպաներու մէջ միայն անկեալ հոգիներ տեսնել . նա Քրիստոսէ ուսաւ քարոզել անոնց՝ փրկութեան խօսքեր, առանց նկատի առնելու անոնց իշխանական մեծ վայելչութիւնը . նա Յիսուսէն ուսաւ քարոզելու Աւետարանը Ահիւզասին և Լիւդիային, նոյն սիրով և եռանդով, ինչպէս և Սերգիոս փոխ հիւպատոսին և Պոպղիոս կառավարչին : Յիսուս Քրիստոսէն ուսաւ՝ հասկնալով թէ «այլ եւս չկայ ո՛չ յոյն, ո՛չ հրեայ, ո՛չ ստրուկ և ո՛չ ազատ», որովհետեւ Աստուծոյ առջեւ ամէնքն ալ հաւասար են :

Ասանկ պէտք է ճանչնալ մարդը . ասանկ պէտք է սիրել : Աշխարհս կ'ճանչնայ և կ'ընդունի դիրքի, կրթութեան և կարողութեան որոշ զանազանութիւններ : Ըստ ինքեան ընդունուած ձեւ մըն են ատօնք, որովհետեւ անհրաժեշտ են . եթէ ջնջենք այսօր, վաղը կրկին երեւան կուգան, կախում ունենալով մեր կենցաղի նոյն իսկ հիմնական պայմաններէն : Եւ ըսել չենք ուզեր որ աշխարհիկ

բարձր դիրք ունեցողներուն հանդէպ անտարբեր գտնուիք . ո՛չ, այլ ըսել կ'ուզենք՝ յանուն Աստուծոյ աշխարհիկ մարդը ճանձնալ հոգւով, ոչ թէ մարմնով . հոգւոյն նայինք, մեր հոգւոյն պէս հոն ալ հոգի մը պիտի տեսնենք, եթէ նոյն իսկ աղքատ, ստրուկ կամ ծառայ մ'ըլլայ :

Ի՞նչ մեծութիւններ կ'երեւէին կեանքի մէջ, եթէ մենք գիտնայինք մարդկութեան վրայ նայելու ա՛յնպէս ինչպէս կ'նայէր Յիսուս . երբ գիտնայինք ճանձնալ մարդը ոչ ըստ արտաքին երեւոյթին, այլ ըստ ներքին բնութեան : Հետեւինք ուրեմն Քրիստոսի օրինակին . ըսենք Պօղոս Առաքեալին հետ միասին. «Այսուհետեւ ոչ զոք գիտեմք մարմնով : »

Այս դաղափարին համեմատ վարուեցէք որքան կարելի է, ձեր բոլոր յարաբերութեանց մէջ : Դուք քրիստոնեաներ էք . մէկը երբ կ'սիրէք, սիրեցէք աւելի անոր հոգին, վարժեցուցէք տեսնել ամէն մարդու մէջ այն՝ ինչ որ Տէրը կ'տեսնէր . այն ժամանակ ձեր մէջ բոյն չդնել, ո՛չ ստորնաքարչ մարդահաճութիւնը անոնց վերաբերմամբ՝ որոնք

ձեզմէ աւելի բարձր են, և ո՛չ ալ զղուելի արհամարհանք մը անոնց հանդէպ՝ որոնք ստորադաս են ձեզմէ . այն ժամանակ դուք յարգած կ'ըլլաք ամէն մարդ, որովհետեւ անոնց ամէն մէկուն մէջ կ'տեսնէք հոգի մը, այսինքն կենդանի Աստուծոյ սրբութիւնը, կանգուն կամ աւերեալ սրբարան մը, բայց վերջապէս սրբարան մը, որուն անհնար է մօտենալ քրիստոնէի մը առանց յարգանքի :

hf.

Խ Ա Չ Ը Կ Ր Ե Լ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Զի հաւ խաչին իտրուսելոցն յիմարութեան է , ալ
 քրիստոս յիշ զբոսութեան Ասորո-ծոյ » :

(Ա. Կորնթ. Ա. 18)

« Այլ էն իսկ Կառ լեցի պարծել . Բայց յիշն է խաչ
 Տեառն յիշն Յիսուսի Քրիստոսի , որով էն իշխարհ է խաչ
 ելեալ է և ես՝ աշխարհի » :

(Գաղ. 2. 14)

« Դարչեալ է նաւն ելեալ ո՛ր ընդ ափնի ալիս իսկիցի
 ճանապարհորդել , առ Գալիլէ . որ Գալիլէն զնաւագայտն որի-
 բաժնի է , աղաղակէ : Զի զայն լեւոյեք և ցանկութեան
 շահեցն հաւրեցաւ , և ճարտարապետ իմաստութեամբ իսկ
 յիշն : Սակայն Գալիլէ զարե տեսչութեան . զի երոստ և
 ի ծովո- ճանապարհ , և ի միջ ալիս շաւիղ զգո-շաւոր :
 Յայտ արարեալ լի է ափնայնի իտրուս և քրիստոս լի է
 առանց ճարտարութեան ո՛ր ելանիցի է վերայ : Բայց իսկ ,
 զի յիշն Գալիլէն Գալիլէն ճարտիկ զանչին իտրուս , և
 շրջեալ ընդ ալիս Գալիլէն լսողութեան աղբեցան » :

(Իսաւս. ԺԴ. 1-5)

ԽԱՉԸ ԿՐԵԼ

“ Եթէ ոք կամի զկնի իմ գալ ,
 ուրացի զանձն և առցի
 զխաչ իւր և եկեաց զկնի
 իմ : , ,

(Մատթ. ԺԶ. 24)

ԱՅՍ սուրբ կամարին տակ հաւաք-
 ուելով այսօր , ջերմաջերմ ըղձանքներով կը
 փութանք երկրպագութիւն ընելու բարձրա-
 ցուած և փառաւորուած ու քրիստոնէութեան
 պարծանքն ու փառքն եղող Ս. Նշանին , Խա-
 չին առջեւ : Անոր երեւոյթը ի՞նչեր չներշն-
 չեր . կենանք անդամ մը Անոր սուրբ պատ-
 ուանդանին առջեւ , մտածենք անոր վրայ .
 նա պիտի խօսի մեզի հետ , պիտի խօսի սիրոյ
 և անձնազոհութեան վսեմ սկզբունքներուն
 վրայ , եթէ մօտեցած ենք լսելու անկէ ու
 հասկնալու ո և է բան : Էն առաջ սա խօսքը

պիտի լսենք, ա՛յնքան քաղցր ձայնով մը .
« Ո՛վ որ կ'ուզէ իմ ետեւէս գալ, թո՛ղ ուրանայ
իւր անձը, առնէ իւր խաչը ու ետեւէս գայ » :

Այս խօսքը անշուշտ Ս. Եկեղեցւոյն մէջ
չառ անդամներ լսած էք . թերեւս կար-
գացած էք Զեր ընտանեկան յարկին մէջ .
և այսօր որ մասնաւորապէս եկած էք եր-
կրպագելու Խաչին, անգամ մը եւս կ'ընչ-
տուի այս խօսքին կարեւորութիւնը :

Երբ Տէրն մեր կ'պատուիրէ մեզ երթալ
իր ետեւէն, այդ լռելեայն կ'նշանակէ թէ
մենք կ'երթանք ուրիշ բանի մը ետեւէն :
Ի՞նչ բանի ետեւէն կ'երթանք, և ո՞ւր . մենք
ունինք երեք գլխաւոր ճանապարհներ . մէ-
կով կ'երթանք դէպ ի զգայական զուարճու-
թիւններն ու վայելչութիւնները, միւսով
դէպ ի երկրաւոր դանձն ու հարստութիւնը,
երրորդով դէպ ի պատիւն ու փառքը . ճամ-
բաները միատեսակ են, այլ զատ զատ տե-
ղեր կ'տանին մեզ . բայց գլխաւոր տեղն, ուր
ճամբան կ'բաժնուի, նո՛յն է . այն է անձնա-
սիրութիւն . և ուր տեղ որ ճամբաները կը
միանան, այն ալ հոգւոյ կորստեան անդուն-
դն է : Մեծ վիշտ չէ՞ արդեօք մեր Փրկչին

համար, երբ կ'տեսնէ որ կ'երթանք մարմնոյ
և աշխարհի ճանապարհներով դէպ ի մեր կո-
րուստը : Յաւով զգացուած ըլլալով մեր կու-
րութեան վրայ, նա իբր Արարիչ, Առաջ-
նորդ ու Թագաւոր արարածներու, չուզեր որ
բռնի իշխէ որ և է կամքի վրայ, այլ կ'հրա-
ւիրէ զմեզ երթալ իւր ետեւէն, առանց ու է
ստիպման . և ահա՛ ասոր համար կ'ըսէ նա .
« Որ ոք կամի », ո՛վ որ կ'ուզէ : Իբրեւ խա-
ղաղութեան և սիրոյ թագաւորութեան հիմ-
նող և հաստատող, նա չուզեր որ մարդ իր
թագաւորութեան մէջ մտնէ պատիժէ վախ-
նալով . Փրկիչն մեր՝ ամէն բան կամքի կ'թո-
ղու :

Փրկիչն մեր, հրաւիրելով զմեզ երթալ իւր
ետեւէն, կ'պահանջէ մեզմէ նախ անձնուրա-
ցութիւն . « Որ ոք կամի զկնի եմ գալ, ու-
րացի զանձն » . այս պատուէրը կուտայ, որ-
պէս զի պաշտելու չափ չհետեւինք մեր խել-
քին, մեր հպարտութեան, մեր իմաստու-
թեան, մեր արժանաւորութեան, մեր բա-
րիքին, մեր վայելչութիւններուն . վասն զի
այս բաները մեղաց կ'առաջնորդեն, կ'սայ-
թաքեն ու կ'հեռացնեն զմեզ Ատուծմէ : Անձ-

նուրաց ըլլալու համար անհրաժեշտ է սրտով հեղ ու խոնարհ ըլլալ, արհամարհել մեր իմաստութիւնն որ մեր աչքին մեծ բան կ'երեւի և մեզ կ'հպարտացնէ. չնայիլ մեր փառքին ու վայելչութիւններուն, սառն աչքով նայիլ մեր բարիքներուն վրայ:

Թերեւս ըսեն ոմանք թէ ամենէն դժուար բանը կ'պահանջուի մեզմէ. անձնուրացութիւնը գրեթէ անկարելի է այս աշխարհին մէջ. բայց շատ կ'սխալին այսպէս ըսողները. ուրիշ կերպով միթէ չե՞նք ուրանար մեր անձը. զոր օրինակ՝ երբ գերի կ'ըլլանք աշխարհի և մարմնոյ, երբ կ'զոհենք մեր խելքն ու խղճմտանքը դարչելի ցանկութեանց, երբ պատուի և փառքի համար ամէն բան կ'ուրանանք և կ'մոռնանք. անձնուրացութիւն չե՞ստիկայ. թէեւ բոլորովին տարբեր անձնուրացութիւն մը Յիսուսի պահանջածէն: Անձնուրացութիւն չե՞, զոր օրինակ, երբ շատեր կ'մոռնան իրենց պատիւն, ընտանիքն, ունեցածը, չունեցածը և մինչեւ անգամ կեանքը, երբ կ'նետուին՝ կ'խոյանան լաիկեղոյ հուրին բոցերուն մէջ՝ իրենց ընկերն ազատելու համար, կամ ծովու փոթորկայոյզ ալիքներու

մէջ՝ խեղդուելէ ազատելու համար իրենց սիրելին, և կ'աշատեն. չկարծէք որ ազատարարներն իրենց անձը կ'ուրանան՝ շահաւորական ակնկալութիւններէ և նպատակներէ ներշնչուած. ո՛չ. յուզումն ու զգացումն է, աւելի ճիշդ սէրն է՝ որ կ'ստիպէ անձը մոռնալ և դործել արիաբար: Հետեւաբար չկարծենք որ անձնուրացութիւնը անկարելի բան է. փափաք, կամք, սրտի յօժարութիւն պէտք է անձնուրաց ըլլալու համար:

Միւս պայմանն է. «Խաչ ա՛ռ, իմ ետեւէս եկուր». բայց ինչո՞ւ Յիսուսի խաչը չէ այն՝ այլ նոյն իսկ մերը. անոր համար որ Յիսուսի Խաչը ոչ ոք կարող է տանիլ բացի Յիսուսէն. ամէն մարդ իր խաչն ունի: Ո՛վ որ կ'ուրանայ իր անձը, նա տէր կ'դառնայ նոր մտքերու, նոր զգացումներու, նոր դործերու, բոլորովին տարբեր այնպիսի մտքերէ, զգացումներէ և դործերէ զոր ունէր նա դեռ անձնուրաց մը չեղած. և բոլորովին փոխուիլն է ահա՝ իր խաչը առնելը: Երբ աշխարհի հրապոյրներուն համեմատ չես զգար և չես ապրիր, աշխարհային մարդոց մտածածին համեմատ չես զգար և դործեր, այն ատեն

խաչդ է որ կ'առնես, կ'կրես. երբ մարմինդ զերծ կ'ուզես պահել կիրքերէ, ոտնակոխ կ'ընես շահդ, և ողջախոհութեամբ կ'ապրիս, խաչ մըն է որ կ'տանիս աշխարհի վրայ. երբ չես ապրիր մարմնոյդ, արիւնիդ, ոսկորներուդ թելադրածին համեմատ, այլ կ'ապրիս աւետարանական սուրբ կեանքով, երկրի վերայ երկնային կեանքով, խաչդ առած՝ Անոր ետեւէն է որ կ'երթաս, Անոր ետեւէն, որ կ'տանի զքեզ դէպի վեր. եթէ առաքինութիւն մը կ'շահիս՝ մոլութեան մը դէմ մաքառելով, խաչ մըն է որ կ'բարձրացնես, կ'առնես. ինչու որ շատ դժուար է խոնարհ, հեղ, համբերող, անշահախնդիր, ողջախոհ ու համբերող ըլլալ: Ասոնք ընելու համար մեծ աշխատութիւն ու շատ ճիգ թափել պէտք է, շատ ու շատ զոհողութիւններ ընել: Կիրքերը թոյլտուութիւն պիտի ուզեն, բայց պէտք է մերժել. ամէն կողմէ իմ ետեւէս եկուր կ'ըսեն, ամէնքն ալ իրենց պերճախօս լեզուն ունին, հրապուրիչ կողմերը, շողշողուն շքեղութիւնները, որոնք կ'ուզեն մարդուն աչքերը շլացնել. բայց պէտք է այդ հրապուրչներուն չանսալ: Շատերուն համար այս ա-

մէնը շատ դժուար կուգայ, վասն զի չեն ուզեր զոհել իրենց գիրքն, հանգիստը, շահերը: Պէտք է հետեւիլ Յիսուսի՝ մեր խաչը առած, մոռնալով մեր պիղծ խորհուրդները, անսուրբ զգացումները, մոլի կիրքերը:

Գիտցի՛ր, ո՛վ հաւատացեալ, կենաց և սրտի ճշմարիտ խաղաղութեան ուրիշ ճամբայ չկայ, բայց միայն Ս. Խաչին և անընդհատ անձնուրացութեան ճամբան. ո՛ւր որ կ'ուզես՝ դնա՛, ինչ որ կ'ուզես՝ փնտռէ՛, բնապիտի չգտնես, ո՛չ վերը հանգիստ, ո՛չ վաւրը ապահով ճամբայ, Ս. Խաչի ճամբէն զատ:

Եթէ դուն զուարթութեամբ կրես խաչդ, խաչն զքեզ պիտի զօրացնէ և առաջնորդէ փափաքելի վախճանին, այսինքն հոն՝ ուր նեղութիւնը պիտի վերջանայ, թէեւ այս աշխարհիս մէջ ո՛չ երբեք: Եթէ խաչդ ակամայ կրես, դուն քեզի նոր բեռ մը կ'աւելցնես և կ'ծանրացնես, այսու ամենայնիւ կամայ ակամայ կրելու ստիպուած ես: Եթէ խաչերուդ մին ուզես նետել, անտարակոյս ուրիշ մը պիտի գտնես, թերեւս աւելի ծանր մը իբր տանջանաքի գործիք:

Խաչին առջեւ փառաբանական երգեր

երգելը բաւական չէ Յիսուսի հետեւող ըլլալու համար, այլ Խաչը պէտք է կրել. ո՛հ, ո՛րչափ վամաւ մարմինը և արիւնը կ'իտասափին Քրիստոսի Խաչէն. Եփրեմի պէս կ'սիրենք ցորեն ծեծել, և լսել այն հաճելի երաժշտութիւնները՝ որ աւետարանական քարոզները կ'պատճառեն, երբ միայն չնորհք կ'քարոզուի և ոչ թէ մեր պարտուց և անձնաւորութեան դործերը:

Խաչը միշտ պատրաստ է, և ամէն տեղ մեղի կ'ապասէ. ուր որ երթանք, անկէ չենք կրնար փախչիլ. թէ՛ վեր, թէ՛ վար, ներս ու դուրս, ո՛ր կողմ որ դառնանք, ամենայն ուրեք խաչը կ'դանենք, և ի հարկէ միշտ համբերութեամբ ամուր բռնելու ենք զայն, եթէ կ'ուզենք որ հոգեները խաղաղութիւն ունենան և յաւիտենական կեանքը ժառանգեն:

Ո՛րչափ շատեր ընտանեբար կ'խօսին Խաչին վրայ, անոր պայմաններուն, զոհերուն, անձնուրացութիւններուն և անձր խաչելուն վրայ. մինչդեռ իրենք դործնակա՜նապէս բնաւ չեն գիտեր այդ բաներուն նշանակութիւնը: Յիսուսի հետեւիլ չէ՛ երբ Խաչը հոյակապ եկեղեցեաց դադաթները կ'պճնէ, երբ բերաններ կ'դուլեն և հռչակաւոր ատե-

նաբաններ անոր սրբութիւնը կ'հռչակեն. ո՛րքան հաճելի պիտի ըլլար Յիսուսի՛ երբ մենք ճշմարիտ խաչակիրներ ըլլայինք, անձնուրաց քրիստոնեաներ ըլլայինք:

Ինչո՞ւ խաչ կրենք ու ամէն մէկս խաչակիրներ ըլլանք. մէթէ չէ՞ կարելի առանց խաչի փրկութիւն գտնել. — չէ կարելի. վառըն զի առանց խաչի, այսինքն անձնազոհութեան և տառապանքի, մեր հոգին աւելի պիտի մեղկանար, պիտի թուլնար և երկրաքարշ վիճակի մը պիտի մատնուէր. այսպէս, օրինակի համար, շարունակական բախտաւորութիւնը կ'ծնուցանէ մեր մէջ մեղի ոգի մը. հանգիստն ու հաճոյքն, վայելչութիւնն ու փառքը կ'փոխեն մարդուն նկարագիրը ու կ'ընեն մեծամիտ ու անմերձենալի, քարասիրտ ու ժլատ. եթէ տեւական հանգստութիւն ու հաճոյք ըլլար, յառաջ պիտի դար մարդուն ներսիդին մոռացում Ստուծոյ մասին և արհամարհանք դէպի մեր մերձաւորը կամ ընկերը: Վերջապէս պիտի կորսուէինք, եթէ երբեք մշտական ու անփոփոխ բախտաւորութիւն մ'ունենայինք. այն ատեն ո՞ւր պիտի գտնէիք բարեպաշտներ, ո՞ւր պիտի գրտ-

նէիք հաւատացեալ առաքինի մարդիկները : Ահա անոր համար Յիսուս զմեզ իրեն մօտեցնելու միակ միջոց ԽԱՁն ընտրած է . փրկութեան ճամբան՝ խաչին ճամբան է . Յիսուսի մօտեցնող ճամբան՝ խաչին ճամբան է : Յիսուս մեր փրկութեան համար պատրաստած է դառն վիշտերու և չարչարանքներու խաչը , որ կ'նորոգէ մեր մէջ այն ամէնը՝ որ հինցած են ու խանգարուած . կ'բժշկէ այն ամէնը՝ որ ախտացած են : Այսպէս հպարտ մարդը՝ թշուառութեան խաչին ճնշման տակ խոնարհութեան և հեղութեան զգացման կուգայ . խոտասիրտը՝ կ'ամռքուի , հեշտասէրն՝ կ'անխիժէ իւր անփոյթ և անհոգ կեանքն և կ'սոստանայ ապրիլ ժուժկալութեամբ , անսանձ և անկարգ մտածմանց և լեզուի տէր մարդը՝ կը խոստովանի իր մոլութիւնները և կ'ծնրադրէ Խաչեալին առջեւ ու զղջման արտասուքներ կ'թափէ և երկնային թագաւորութեան լուսոյ ճառագայթներով կ'լուսաւորուի :

Արդ ի՞նչու կ'երկմտիք ո՞վ քրիստոնեայք այն խաչը վերցնել որ ձեզ արքայութեան մը կ'առաջնորդէ : Խաչով է մեր փրկութիւնը , խաչով է կեանք , խաչով է պաշտ-

պանութիւն ընդդէմ թշնամեաց , խաչէն կը բղխի երկնային քաղցրութեան հոսանք , խաչով է մտաւոր զօրութիւն , խաչէն է հոգւոյն ուրախութիւնը , խաչն է սրբութեան կատարելութիւնը . հոգւոյ փրկութիւն չկայ , և ոչ իսկ յաւիտենական կենաց յոյս , բայց միայն խաչով :

Վերցուցէ՛ք ուրեմն ամէն մէկերնիդ ձեր խաչը , և հետեւեցէք Յիսուսի , և յայնժամ՝ յաւիտենական կենաց պիտի առաջնորդուիք : Նա ձեզմէ առաջ գնաց իւր Խաչը կրելով . ձեզի համար Խաչին վրայ մեռաւ , որպէս զի դուք եւս խաչերնիդ կրէք և փափաքիք խաչին վրայ մեռցնել ձեր աղտոտ կիրքերը , որպէս զի անոր հետ մեռնիք ու անոր հետ ապրիք , և եթէ անոր ընկեր լինիք , փառաց մէջ եւս անոր բաժանորդ լինիք :

Գրիստոս մեր Տէրն է Առաջնորդ Խաչի կեանքին . Անոր խօսքին և օրինակին հետեւելու ենք որչափ և ծանրագնի ըլլայ մեզ . ուրեմն յառաջ քան զամենայն մեր անձը խաչելու ենք : Տեսէք Պօղոս Առաքեալն ամէն բան զոհեց Խաչին համար , ու խաչ առաւ իր վրայ . Նա ի՞նչ յաջողութեանց պայծառ

յոյսեր ունէր, ի՜նչքան մեծ էր անոր գիրքն ընկերութեան մէջ, իր ժամանակին մէջ. բայց հարկաւոր դատեց զամենքն զոհել քանի որ կ'հետեւէր Անոր՝ որ «չարչարանքով կատարեալ եղաւ» :

Չձանձրանանք երբեք խաչէն : Այն որ սիրով կ'կրէ խաչը, թէեւ կ'վշտակրի՝ բայց նեղը չիյնար. թէեւ կարօտ կ'մնայ՝ բայց երբեք չյուսահատիր. թէեւ կ'հալածուի՝ բայց երեսէ չձգուիր. թէեւ կ'իյնայ՝ բայց չկորսուիր. «Ամէն ատեն Յիսուսի մահը իր մարմնոյն մէջ կ'կրէ՝ որ Յիսուսի կեանքն ալ իր մարմնոյն մէջ յայտնուի» : Խաչին տակ կրնանք յողնիլ բայց երբեք խաչէն յողնելու չենք :

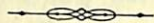

ԻԳ.

ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՉ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Տէր, ո՞վ կայցե է խորանի տոմ, կամ ո՞վ բնակեաց է լեռան Սորբի տ. որ քնայց անբիծ, գործէ զարդաբոյնիւն, խօսի ճշմարտութիւն է սրտի իւրոմ. որ ոչ նենգաորեաց լեզուսն իւրով, և զար ընկերի իւրոմ ոչ արար, նախադին է մերշտաորաց նա ոչ առնու. արհամարհեալ է առաջի նորա զարագործն, զերկեղածն Տեառն փառաւոր առնէ որ երդնու է զնա իւր և ոչ սրէ. զարծախ իւր է վարձոմ ոչ արայ, կաշար է վերայ անմեղին ոչ առնու. որ զայս արացե, նա մի՛ սասանեացի յաւիտեան» :

(Սաղմ. ԺԴ. 1-5)

«Ե՛ւ է վերայ լերինդ բարձր, աւերարանելոյ Սեռնի, բարձրացո՛ւ զբոնիւմդ զբարբառ տ, աւերարանելոյ Նրոսաղէօ. բարձրացո՛ւ, մի՛ երկնայէր. ասա՛ ջրաղափայ Յոդայ, ահա-ասիկ Ասորոսծ յեր, ահա-ասիկ Տէր Տէր Ժայ զբոնիւմդ իւրով» :

(Եսայ. Խ. 9-10)

«Քո՛ են երկնիւ և տ է երկիր, զաշխարհս լին իւրով դոմ հասարակեցեր. զհեռիւս և զհաւառ դոմ արաբեր. Թաբոր և Հեբօն յանուն տ ցնծասցեն» :

[Սաղմ. ԶԸ. 12-13]

ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՂ

«Համբարձի զաչս իմ ի լերինս,
ուսի եկեացի ինձ օգնութիւն» :

(Սաղմ. ձե. 1)

ԼԵՌՆԵՐԷ մարդկային կեանքի սրտամոթեան մէջ ուշագրաւ նեղ մը կ'գրաւեն. լեռներն են որոյ վրայ ամենէն մեծ տեսարանները պարզուեցան. լեռները մեծ գերունին բարուց, սովորութեան և քաղաքակրթութեան մէջ. հոն այդ բարձանց վերելկամ ստորոտը կազմակերպուած են կրօնքներ և ազգեր : Առաջին առթիւ Արարատ լեռը, հոն՝ այդ բարձունքին վրայ էր որ Տապանն իր հանգիստն առաւ ու արդար մարդն Նոյ իր ոտքը կոխեց : Արագ անցներով պատմութեան ճամբէն կ'անանք բարձունքն Քութերայ՝ որուն վրայ Աստուած խօսեցաւ Մով-

մէսին զայն հրաւիրելով Իսրայելի փըրկութեան պաշտօնին : Սինան՝ որուն վրայ Տասնաբանեայ պատուէրներն պատրաստեցան . դարձեալ Քորեբ լեռան վրայ էր՝ որ Աստուած մեղմիկ հողմով իր ներկայութիւնը զգացուց Նղիային և խօսեցաւ անոր հետ . Աստուած բարձունքներու վրայ կ'յայտնուի : Քրիստոսով լեռները փրկութեան , օգնութեան և մխիթարութեան վայրեր եղան . ո՞ր մէկը ըսեմ ձեզ . Երանութեան լեռը՝ ուրիշ չքնաղ քարոցը խօսեցաւ . Զիթենեայ լեռը , որուն վրայ աղօթք ընել սորվեցուց . Թաբո՞րը՝ այն սուրբ լեռը , որուն վրայ Աստուծոյ փառքը փայլեցուց . Գողգոթա՞ն , որուն վրայ փրկութիւն շնորհեց համայն մարդկութեան , այսպէս լեռները եղան հանգիստավայր Աստուծոյ յայտնութեան և հրաշալի տեսարաններ պարզուեցան անոնց վրայ . աստուածային կարողութիւնը ցուցուեցաւ . և ուրախութեանց ու մխիթարութեանց թատրեղուն :

Սուրբ ու հռչակաւոր լեռներու կարգէն են , Արարատը , Սեպուհը , Վարազը . երեք լեռներ՝ որք երբեք չպիտի մոռցուին պատ-

մութեան մէջ : Վարազը աւելի մեծ հանդիսաւորութիւն մը առաւ այն դէպքով որով Խաչը բոցանիշ փայլմամբ երեւցաւ Ներսէս Շինող կաթողիկոսի օրով . Վասպուրական աշխարհի այդ շնորհալի լեռը եղաւ Հայ եկեղեցւոյն օգնութեան և մխիթարութեան վայրը :

Հայ եկեղեցին այս առաւօտ իր մասնաւոր հանդիսաւորութիւնը ունի . Խաչին հրաշափառ և լուսափայլ երեւումը մեծ նշանակութիւն ունի մեր եկեղեցւոյն համար և այս առթիւ Վարազ լեռն ալ նոր հանդիսաւորութիւն մը կ'առնէ : Խաչը իր երեւումով ընդհանուր Հայ . եկեղեցւոյն մխիթարութեան նշան եղաւ , անանկ ժամանակի մը մէջ՝ որ եկեղեցին վտանգ կ'զգար կրօնական տեսակէտով . այդ աղէտալի ժամանակին մէջ Նախկուպտապեան Ներսէս կրցաւ իր գործունէութեամբ և ջանիւք Շինող անունը առնել :

Ժամանակն որուն վրայ կ'խօսինք , եօթերորդ դարն է . Հայ եկեղեցւոյն կրօնական մեծ ճգնաժամին ատենն էր . յունական կրօնական ատելութեան ջալին անցած էր . բայց այս ամէնուն մէջ Ս. Հայրապետն չդադրեցաւ գործելէ յօգուտ եկեղեցւոյն , այնքան

տառապանքներ և տաղանապներ չկրցան ու և է ազգեցութիւն ընել ժողովուրդին հաւատքին և եռանդին վրայ : Ժողովուրդը աւանդաբար գիտէր թէ Կենաց փայտէն մաս մը Հրեօխփսիմեանց ձեռամբ կ'մնայ հո'ն Վարազին վրայ . բոլոր սրտով անոր կապուած էր , և ուսկից կ'սպասէր իր օգնութիւնը Սաղմուսերգութիւն պէս . « Համբարձի զաչս իմ ի լերինս , ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն » :

Այս ակնկալութեան և վշտի ատենն էր որ Վարազի լերան վրայէն լուսափայլ ճաճանչներով երեւցաւ խաչը իրր նշան մխթարութեան , փրկութեան՝ որ օգնութիւն էր ժողովրդեան . ժողովուրդը աչերը յառած էր լերան Խաչին համար , և այդ հաւատքն ալ կ'սպասուի Խաչին լուսափայլ երեւմամբ . ալ իր վէրքերուն սպեղանին գտնուեցաւ , վշտաբեկ սիրտն մխթարուեցաւ , արցունքները՝ ինդութեան փոխուեցան , տկարութիւնը՝ զօրութեան , խռովեալ սրտեր և մտքեր հանգարտեցան . Իսրայէլի պէս աչեր լեռներուն յառած կ'մնային և ահա օգնութիւնն ալ երեւցաւ լուսափայլ խաչով . « Համբարձի զաչս իմ ի լերինս , ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն » :

Անկէ յետոյ Վարազայ լեռը իրրեւ մը խիթարութեան և օգնութեան վայր նկատուեցաւ ու մինչեւ ցայժմ հոն կանգուն կը կենան առաքելոց թուին համեմատ 12 եկեղեցիներ , վանքեր : Իրաւ է որ Հայ եկեղեցիին համար խաչերու հանդիսաւորութեան օրեր պակաս չէին , սակայն այս խաչի տօներ աւելի իրեն մխթարութեան վայրկեան մըն էր : Խաչը Վարազայ լերան վրայ երեւնալէն յետոյ ա'լ աւելի հանդիսաւորութեամբ փայլեցաւ Հայոց մէջ :

Ամէն անգամ որ կ'յիշենք այս երեք գիւրերով կերտուած բառը , որ անհուն տարածութիւն մ'ունի իր մէջ , որ կ'հովանաւորէ բոլոր ազգաց վրայ , արդեօք ի՞նչ կ'զգանք մեր մէջ . թէ այդ Խաչը վառի Վարազի վրայ , թէ անշուք գերեզմաններու վրայ ոգայ , ի՞նչ կ'յիշեցնէ . չէ՞ մի որ մխթարութիւն և սփոփանք ու պահպանութիւն . խաչը զոր կանգուն կ'գտնենք իւրաքանչիւր հողակոյսնէրու վրայ՝ մխթարութեան վկայութիւն մըն է մեզի համար :

Եթէ Խաչի երեւումը , խաչի տեսարանը տրոմմութիւն ազդէր , լաւ պիտի չըլար անոր

ազդեցութիւնը հոգւոյ վրայ . վասն զի տըրտում պիտի ըլլար մարդկութեան վիճակը և տրտմութիւնն ալ ամէն բան քայքայող է . վտանգը պիտի ըլլար հոգիներուն , աղէտքն բոլոր մարդոց կեանքին . Պօղոս Առաքեալ կ'ըսէ . «Տրտմութիւն աշխարհի զմահ գործէ» : Խաչը այն ատեն մահուան արհաւիրքը պիտի ըլլար : Եթէ ինք ծնունդ տար անոր , վտանգաւոր պիտի ըլլար կեանքը . մենք առանց խաչի կրնանք տրտմիլ . ո՞վ չտրտմեցաւ առանց խաչի , ո՞վ չտառապեցաւ առանց խաչի . խաչը խորհրդանշան չէ երբեք տրտմութեան :

Տրտմութիւն . . . : Տրտմութեան ժամանակ էր որ մարգարէն իր բոլոր տարակոյսներով զինուեցաւ ընդդէմ Աստուծոյ , Մովսէս գայթակղեցաւ , Յոր անիծեց իր ծնած օրը : Գիտնանք և համոզուինք թէ Խաչը ուրիշ նշանակութիւն ունի , Խաչը ուրիշ ազդեցութիւն մ'ունի մեր վրայ . Խաչը մեր փրկչութիւնն է , մեր օգնութիւնն է , մեր պահպան հրեշտակն է որ իր երկու բաղուններով կ'հովանաւորէ մեր վրայ : Խաչն է որով մենք կրնանք յաղթանակ տանիլ ընդդէմ երեւելի և աներեւոյթ թշնամւոյն :

Կոստանդիանոս և իր զինուորները տեսան խաչը պատերազմի դաշտին վրայ երկընչքին երեսը . անով միայն կրցան յաղթել և փրկուիլ . Կիւրեղ Երուսաղէմացիի օրով յետոսաղէմ երեւցաւ խաչը լուսափայլ երեւումով , որ յայտարար նշանն էր Երուսաղէմի պահպանութեան . Վարազայ լերան վրայ երեւցող խաչն ալ տրտմութեան յաւելումած մը բերելու սահմանուած չէր . բոլոր ժողովրդեան ցնծութիւնը եղաւ այն . և Շիշող Կաթողիկոսին համար Կենդանի մխիթարութիւն :

Խաչէն շատ առաջ կ'չարչարուէր մարդկութիւնը . Խաչէն շատ ետքն ալ դեռ պիտի չարչարուի . սակայն ինչ որ իսկապէս Խաչին պաշտօնն ու ազդեցութիւնն է՝ մխիթարութիւնն է այն և ոչ թէ վիշտը , սփոփանքն է այն և ոչ թէ տառապանքը . պսակէս պէտք է նկատել Խաչը , լուսեղէն թեւերով տաքածուած ուրախութեան և փրկութեան զօրութիւն մը և ոչ թէ ցաւագին և տրտում կեանքի մը ստուերամած կարկառում : Այդ ուրախութեան և փրկութեան զօրութիւնը երեւցաւ լերան բարձրութեն Վարագի , և

և մխիթարութիւն և օգնութիւն հասաւ այդ լեռնէն :

Մասնաւորապէս մենք ա'յնքան պարծած ենք այդ խաչով, որով ոչ մի ժողովուրդ կրօնացած է պարծիլ. և իրաւունք ունինք այսօր զինուիլ Խաչով միայն. մենք մեր ցաւերուն, մեր տրտմութեանց մէջ՝ բարձրացուցած ենք խաչը, մեր վշտերուն՝ փարած ենք անոր իբրեւ զօրութեան միակ նշան, սպասելով անկէ մեր օգնութիւնը : Մեր նախնեաց պէս մենք ալ նայինք բարձունքներու վրայ կանգնած Քրիստոսի խաչին՝ անկէ սպասելով մեր օգնութիւնը, մեր մխիթարութիւնը, ու Խաչը բոցանիչ փայլմամբ իր թեւերովն հովանի պիտի լինի մեզ ամէնուս վրայ :

Ի՞նչ.

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

« Եւ ապա երեւեացի նշան Որդւոյ ճարդոյ յերկնս ,
 և յայնժամ կոծեացին ամենայն ազգք երկրի , և տեսցեն զՈր-
 դի ճարդոյ եկեալ ի վերայ ամպոց երկնից զՏրոսեամբ և
 փառք բաղձն » :

(Մատթ. 13. 30)

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

“ Ամբարձին զաչս իւրեանց եւ
 ոչ զոք տեսին՝ բայց միայն
 զՅիսուս , , :

(Մատթ. ԺԷ. 8)

Աւելած էր ժամանակը որ Յիսուս
 ցոյց տար աշակերտաց իր աստուածային փառ-
 քին մեծ վայելչութիւնը ու իր երկնային լոյ-
 սին գեղեցկութիւնը : Այս բանին համար ընտ-
 ընց աշակերտներէն ամենէն վստահելիներն
 որոց վկայութիւնը կրնար մեծ արժէք ունե-
 նալ , և որոց սրտի ու մտքի տրամադրու-
 թիւնը կրնար մեծ ազդեցութիւն գործել ի-
 ընեց ընկերներուն վրայ : Պետրոսը՝ իբրեւ հա-
 շատոյ մարդ , Յակոբոսն՝ իբրեւ աննուաճ յռ-
 աղ մարմնացումն , Յովհաննէսը՝ իբրեւ սիրոյ
 աշակերտը , յարմարագոյն ընտրելիներն էին ,

որոնք յետոյ պիտի ըլլային նաեւ վկաներ Զի-
թենեաց պարտէզին մէջ իրենց Տիրոջ տաղ-
նապին և տառապանքին : Հիմա՝ շնորհաց
մխիթարութիւնը պիտի ճաշակէին լերան բար-
ձունքին վրայ , պատրաստուելու համար տա-
ռապանքի և փորձութեանց հարուածներուն :
Այո , պէտք է Յիսուսի հետ տառապիլ , Ա-
նոր հետ փառաւորուելու համար :

Իրիկուան անոյշ զեփիւռին փշումներուն
տուած իրենց ճակատն ու կուրծքը , դէպ ի
որոշուած լեռը ելան , դէպ ի այն սուրբ լե-
ռը , ուր Յիսուս աղօթք ընել մտադրած էր
գիշերային խաղաղութեան և լռութեան մէջ :
Բարձունքները ինչքան վսեմութիւն և սրբու-
թիւն կ'ազդեն մարդուն հոգւոյն վրայ . մարդ
կ'կարծէ թէ երկնից կամարին մէջ է որ կ'շրջի :

Յիսուս իր աշակերտներովն ելած էր այլ
եւս լերան բարձունքը ու գիշերը վրայ հասած
էր . գիշերուան աստեղազարդ կամարը իր
լուսինին գեղնագոյն լոյսով լեռը մեծապայ-
ծառ կ'լուսաւորէր , ու քիչ յետոյ գերազանց
փառքի լոյսը աւելի եւս պիտի լուսաւորէր և
շողացնէր ամբողջ լեռը :

Յիսուսի սովորութիւնն էր լերանց վրայ

միայնակ աղօթել . Յիսուս կ'ուզէր ուսուցա-
նել թէ աստուածային շնորհներն ու հաղոր-
դակցութիւնները ընդունելու համար պէտք է
հեռանալ աշխարհի ժխորէն , բարձրանալ հոգ-
ւով յերկինս , միանալ Աստուծոյ հետ աղօթ-
քով : Աղօթքը հոգին փոխակերպելու միակ
զօրութիւնն ունի . աղօթքն է որ սիրոյ աս-
տուածային կրակով կ'տաքցնէ սիրտը և կը
միացնէ Ամենազօրին և Ամենաբարիին . մե-
զի ճաշակել կուտայ երկնային դրախտի ու-
րախութիւնները , և ինչպէս հոգին , նոյնպէս
և մարմինը կ'պայծառակերպէ :

Մինչ Յիսուս կ'աղօթէր գիշերային խոր
լռութեան մէջ , և մինչ իր աշակերտներն օր-
ուան յոգնութիւններէն ու աշխատութիւննե-
րէն պարտասած կ'քնանային , յանկարծ Յի-
սուսի երեսին տեսքը արեւու լոյսին պէս փայ-
լեցաւ , և իր հանդեմները ճերմկցան ձիւնի
պէս . և ահա Մովսէս և Եղիա կեցած էին
իր երկու կողմերը ու կ'խօսէին Անոր հետ իր
չարչարանքներուն վրայ որք պիտի կատարուէին
երուսաղէմի մէջ : Յիսուսի փառքն ու լոյսն
այնքան զօրաւոր կերպով կ'փայլէր լերան վրայ
որ աշակերտներն արթնցան իրենց խոր քունէն

ու երբ արթնցան և սթափեցան՝ տեսան Յիսուսի լուսալիր փառքը և այն երկու մարդիկը որք անոր քով կեցեր էին ու կ'իստէին :

Պետրոս յափշտակուած ու չմտած այս տեսարանէն, ըսաւ Յիսուսի՝ հիացմամբ առլըցուն . « Վարդապետ բարւոք է մեզ աստ լինիլ, և արասցուք երիս տաղաւարս՝ մի քեզ, և մի Մովսէսի և մի Եղիայի » :

Պետրոսի բաղձանքը լուադոյնն ու բարին էր . աղէկ է Յիսուսի հետ ըլլալ, և այն որ Անոր մօտ է, անիկա ճշմարտապէս երջանիկ է . Անոր մօտն է որ մարդ իր բոլոր տարակոյսներուն պատասխանը կ'դոնէ, ոյժ մը կ'ունենայ, ընդդէմ ամէն փորձութեանց, մխիթարութիւն մը վշտաց հանդէպ . շատեր Պետրոսի պէս կ'ուզեն ճաշակել երկնային մխիթարութիւնները, երկինքը երկրի վրայ իրականացած տեսնել, յաղթել առանց մարտի, բայց այս անկարելի է : Յիսուսի աշակերտեղուն նախ պէտք է Անոր պէս տառապանքի ենթարկուի, երկնային փառքին արժանանալու համար . սորվիլ պէտք է նախ տառապիլ՝ վայելելու համար փառքն ու վարձատրութիւնը :

Այն պահուն որ Պետրոս կ'համարձակի տաղաւարներու առաջարկութիւնն ընել, լուսաւոր ամպ մը յանկարծ կ'ծածկէ զինքն իր ընկերներով ու երկնային ձայնէն սարսափած՝ դետին կ'իյնան :

Լուսաւոր ամպին ներկայութիւնը Աստուծոյ մերձաւորութիւնը ցոյց կուտայ . ինչպէս որ անապատին մէջ երբեմն Իսրայէլացւոց առջեւէն կ'ընթանար այդ լուսաւոր ամպը, ինչպէս որ երեւցաւ նաեւ Սինայի բարձունքին վրայ, որպէս և նաւակատեաց օրը լեցուեցաւ տաճարը, այնպէս ալ հիմա կ'երեւէր Աստուած լուսաւոր ամպով և կ'ձայնէր ամպին մէջէն, այն ձայնով՝ որով խօսեցաւ Յորդանանու ափերուն մօտ, որով զօրավիգ եղաւ Յիսուսի ճշմարտութիւնը վկայելու համար : Այդ ձայնը դեռ կ'հնչէ ու Աստուած կ'իստի իր սուրբերով, խղճի ձայնով և բնութեան տեսարաններով : Ունի՞նք արդեօք ականջներ լսելու Անոր խօսքը, ունի՞նք արդեօք սիրտ մը սիրով պահելու դայն, յօժարութիւն մը կատարելու :

Աստուածային ձայնն ու լոյսի ցուրերն դրախտի վերածած էին սուրբ լեռը, ու ա-

շակերտներու արհաւիրքը փարատած էր Յիսուսի կաղզուրիչ խօսքովն . « Ուր ելէ՛ք , մի՛ վախճա՛ք » : Ու անոնք որպիսի մեծ ուրախութիւն զգացին երբ իրենց աչքերնին վեր վերցուցին միայն Յիսուսը տեսան , խաղաղութեան և սրբութեան այդ բարձունքին վրայ :

« Ու երբ աչքերնին վեր վերցուցին , մէկն ալ չտեսան բայց միայն Յիսուսը » : Ահա ոսկեղէն համարն այս հրաշափառ պատմութեան : Ո՛րքան մեծ յուսահատութիւն և դժբաղդութիւն պիտի ըլլար աշակերտաց համար երբ աչքերնին վեր վերցունէին՝ ոչ զոք տեսնէին , ո՛չ Մովսէսը , ո՛չ Նդիան , և ո՛չ Յիսուսը : Ո՛չ Մովսէսը , որ օրէնքներով զգացնէր մեղքին մեծութիւնը ու դատապարտութիւնը : Ո՛չ Նդիան , որ մարդարէութեամբ պատրաստէր զիրենք Փրկչի յաւիտենական փրկագործութեան : Ո՛չ Յիսուսը որ փրկչական շնորհովն զօրացնէր զանոնք : Ի՞նչ մեծ ահուգողով պիտի իջնէին արդեօք լեռնէն երբ մէկն ալ չտեսնէին : Բայց ի՞նչ մեծ ուրախութիւն իրենց համար՝ որ ալ կ'տեսնէին Փրկչիչը , « Միայն Փրկիչը » . « Եւ ոչ զոք տեսին՝ բայց միայն զՅիսուս » : Մովսէս և Նդիա ա-

ներեւոյթ եղած էին , միայն Յիսուս մնացած էր , շնորհաց մարմնացումը : Մենք ալ հիմակ ո՛չ Մովսէսով օրէնքի տակ ենք՝ որ պահանջուած զոհերը ու ծիսական արարողութիւնները կատարենք , ո՛չ Նդիայով մարդարէութեան տակն ենք՝ որ փրկչի մը կամ շնորհաց ու նոր Աւետարանի մը քարոզութեան սպասենք . այլ Յիսուսի , « Միայն Յիսուսի » շնորհաց հովանոյն տակն ենք՝ որ իր առատ գթութեամբ կ'հեղու ի մեզ իւր բազմապիսի շնորհներն ու առատ պարգեւները ,

Եթէ աշակերտները աչքերնին վեր վերցուցած ատեն Մովսէսը տեսնէին , « Միայն Մովսէսը » , այն երեւոյթով ինչպէս ներկայացաւ նա Փառաւոնի , կամ այն երեւոյթով որով առաջնորդեց անվհերցութեամբ առապատին մէջ Իսրայէլացիները , կամ այն երեւոյթով որով Սինայէն իջած ատեն ներկայացաւ Ժողովուրդին , ո՛րքան մեծ պիտի ըլլար իրենց երկիւղն ու արհաւիրքը : Ան ի՞նչ ցաւիտ և անհամբեր բնութիւն , որ մեղքերդ միայն ճակտիդ զարնել գիտէ օրէնքներովն՝ առանց ներելու : Եւ միթէ մինչեւ հիմակ ալ « Միայն Մովսէսը » տեսնողներ չկա՞ն

քրիստոնէից մէջ . ասոնք անոնք են որք շնորհաց Աւետարանին տակ ապրելով, անուանական քրիստոնեայ են միայն, որք չեն ապրիր Աւետարանի ոգւոյն համաձայն, այլ ծիսապաշտ ոգւով միայն, որք ծէսերու և օրէնքներու տրամադրածէն նշանախեցի մը չափ նոյն իսկ չեն ուղեր շեղիլ, բայց երբեք քրիստոնէավայել սիրտ չեն կրեր : Աւարդ, այնպիսիք թէեւ Քրիստոսի խօսքերը կ'լսեն, բայց Մովսէսը, «Միայն Մովսէսը» կ'տեսնեն : Այնպիսիներ ապերժանիկ են, վասն զի յոյս չունին փրկութեան, վասն զի միայն մեղքերնին կ'տեսնեն, առանց յաւիտենական փրկութեան շնորհը վայելելու : Բայց օրհնեալ ըլլայ մեր Աստուածը . մենք ոչ միայն կ'լսենք Յիսուսի խօսքերը, այլ կ'տեսնենք զինքը մեր կեանքի աւմէն պարագաներու մէջ, մեր տառապանքին, մեր վշտին ու մեր ցաւոյ վայրկեաններուն, որ կ'ըլլայ մեզի օխոփանք և մխիթարութիւն, համբերութիւն և զօրութիւն :

Եթէ աշակերտները աչքերնին վեր վերցուցած ատեն Եղիան տեսնէին, «Միայն Եղիան», փոխանակ աշխարհի հեղահամբոյր Փրկիչը տեսնելու, սուրբ խոթուադէմ ու ա-

նորդք աստուածազգեցիկ մարդը, «Միայն Եղիան» տեսնէին, փոխանակ «Գառն Աստուծոյ» տեսնելու՝ «Աւիւծ»ը տեսնէին որ կը դուռայ Աստուծոյ մեծափառ ձայնով Իսրայէլի մեղաւոր մարդոց, ինչքան յուսահատական պիտի ըլլար իրենց վիճակը : Եղիան միայն եթէ ինչէր աշակերտներուն հետ լեռնէն, Փարիսեցիները տեսած ատեն՝ Բաաղի քուրմերուն ըրածին պէս՝ կրակով պիտի այրէր . անշուշտ պիտի տեսնէր չար Աքաաբը յիշեցնող արիւնարբու Հերովդէսը ու զայն շուններուն յոշոտել պիտի տար . պիտի տեսնէր ամբարիշտ Հեզաբելը յիշեցնող Հերովդէսի դիւան ու գիշատել պիտի տար անոր դիակը . չէ՞ք տեսներ այս ամէնուն մէջ վրէժխնդրական ոգի մը . ո՞րը աւելի կ'նախընտրէք . Կարմեղոսի լե՞ռը՝ որուն երկնքէն անձրեւ տեղաց երկայն և սոսկալի երաշտութենէ յետոյ, թէ՛ Գողգոթայի բարձունքը, ուրկէ միլիոնաւորներու յաւիտենական փրկութիւն շնորհուեցաւ . ո՞րը կ'նախընտրէք . Զիթենեաց լեռան խաղաղութի՞ւնը, թէ՛ Քորէք լեռան արհաւիրքը : Կ'վախնամ որ ձենէ ոմանք կ'տեսնեն տակաւին Եղիան, «Միայն Եղիան», դեռ

նոր իրենց մէջ արծարծուած կ'տեսնեն յաւիտենական փրկագործութեան յոյսը, իրենց մէջ շատ հեռու կ'տեսնեն Փրկին Յիսուս և հազիւ կրնան ընդնշմարել անոր լոյսը ու փառքը: Եղիան եկաւ պատրաստելու Ժողովուրդն ապագայի փրկութեան, և մարդաբէացաւ Քրիստոսի փրկագործութիւնը:

Երանի՛ մեղ, մեղ որ կ'տեսնենք դէմ առ դէմ Յիսուսը, «Միայն Յիսուսը». երանի՛ մեղ որ գիտենք ու կ'հաւատանք թէ մեր յաւիտենական կեանքին ճամբան ինքն է, Յիսուսն է միայն, թէ ճշմարիտ կեանքն է ինքն և ճշմարտութիւնն իր մէջ կ'փայլի. իցի՛ւ թէ մեր աչքերն վեր վերցուցած ատեն ո՛չ Եղիան և ո՛չ Մովսէսը տեսնէինք, այլ միայն և «Միայն Յիսուսը». իցի՛ւ թէ բոլոր քրիստոնեաները, հարուստները, աղքատները, տգէտները, գիտունները, օտարները, մերձաւորները, հերեւիկոսները, ուղղափառները, մեծերը ու պղտիկները իրենց հոգւոյն աչքերը վեր առած ատեն, ո՛չ Եղիան և ո՛չ Մովսէսը տեսնէին, այլ միայն և «Միայն Յիսուսը»:

«Աչքերնին վեր առած ատեն մէկն ալ չտեսան, բայց միայն Յիսուսը». արդեօք ա-

շակերտները ինչքա՛ն մեծ ոյժ և ուրախութիւն զգացին՝ երբ Անոր լուսափառ դէմքը տեսան, երբ անոր խաղաղիկ ներկայութիւնը զգացին. ո՛րքան արդեօք Յիսուս ուժաւորեց զանոնք՝ երբ ըսաւ. «Ոտք ելէք, մի՛ վախնաք»:

Ճշմարիտ քրիստոնեայն իր կեանքին մէջ կ'տեսնէ միայն Յիսուսը. իր նեղութեանց մէջ, իր սոսկալի տառապանքներուն մէջ, իր վշտին մէջ զՅիսուս կ'տեսնէ. նա չգգար այլ եւս տառապանքները. կ'անհետանան անոնք աչաց առջեւէն և միայն զՅիսուս կ'տեսնէ, ու կ'լսէ իրմէ սա խօսքը. «Ես եմ. մի՛ վախնաք»։ Անհաւատը նեղութեան մէջ աչքը չկրնար վեր բարձրացնել, բարձրացնէ ալ, ուրիշ բան չտեսնէ՝ բայց միայն սեւաթոյր ամպեր որոնք իր վրայ կ'ճնշեն իրենց բոլոր ծանրութեամբ:

Հաւատացեալը իր երջանկութեան մէջ կը տեսնէ «Յիսուսը միայն», իր դրամը, փառքը, պատիւը, ինչքերը աչքին առջեւէն կ'անհետանան և զՅիսուս միայն կ'տեսնէ. Աստուածային լուսալիր փառքին մէջ: Անհաւատ հարուստը իր ազահութենէն կուրցած, ոչ մէկ բան կ'տեսնէ, բայց միայն իր հարստութիւնը:

Մարդ իր կեանքին մէջ եթէ տեսաւ Յիսու-

սը միայն և Անով ապրեցաւ աշխարհի վրայ, հանդերձեալ կենաց մէջ ալ պիտի տեսնէ զայն և պիտի վայելէ հոն յաւիտեանս : Մարդ երբ իր աչքերը կ'դռցէ այլ եւտ աշխարհի համար ու կ'բանայ յաւիտենական կեանքին մէջ, հոն Աստուծոյ փառաց մէջ պիտի տեսնէ «Յիսուսը միայն» . չէ՞ մի որ շատեր իրենց մահամերձ վայրկեանին, իրենց մահուան անկողնոյն մէջ, կեանքի ու մահուան սահմանագլխուն վրայ եղած ատեն՝ տեսած են զՅիսուս :

Ո՞վ հաւատացեալներ, եթէ կ'ուզէք աստուածային հոգեւոր ուրախութիւնը վայելել, «Միայն Յիսուսը» տեսնելով պիտի կըրնանք վայելել . եթէ կ'ուզէք տառապանքի ու վշտի տակ չընկճուիլ, «Միայն Յիսուսի հետ» պէտք է ընթանաք . եթէ կ'ուզէք չարէն չիործուիլ, պէտք է միայն Յիսուսի հետ ըլլալ . եթէ կ'ուզէք հանդերձեալ աշխարհին մէջ Յիսուսը տեսնել, «Միայն Յիսուսը», պէտք է հոս Անոր հետ ապրիլ և հոս տեսնել «միայն Յիսուսը» :

Ի՛նչ.

ԵՐԱՆԵԱԼ ՍՈՒՐԲ

ՄԱՅՐՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

«Ամենքն գեղեցիկ են, մերձաւոր իմ, և աւադ
Ինչ ոչ գոյ ի թեղ: Արդաւաթ աւարեր զմեզ, թոյր մեր
հարսն, արդաւաթ աւարեր զմեզ մեզ անմեք թով, և մեզ
թաւամանեկաւ պարանոցի թոյ: Քանի գեղեցիկ է «եր թ»,
թոյր իմ հարսն, թանի թաղոր է «եր թ» թան զքեզնի, և հոյ
հանդերձեց թոյ թան զաւանայն խոնկա: Մեզը կախեցո-
ցանեն շրթոնսն թ», թոյր իմ հարսն, մեզը և կախն ի ներ-
թոյ լեզուն թ», և հոյ հանդերձեց թոյ ի բերեւ զհոյ ի լե-
դբի: Պարտեզ քաջեալ, թոյր իմ հարսն, աղբիւր քաջեալ
և աղբիւր կնիւեալ: Սրեղանս թ» դրախտ նանեմեաց, հան-
դերձ պողով թաղորսն լեան»:

(brq. Դ. 9-13)

«Բարենշան են, մերձաւոր իմ, ի բերեւ զհաճութեան,
գեղեցիկ զմերսաղեմ, ահեղ ի բերեւ զգոնոր դրօշակաց:
Դարչա զաւա թ» յինեն, լեան զի դո՛ւս աւարբեցոցն զիս.
Չարս թ» ի բերեւ զերսմակա այծից որս երեւեցան ի Գաղա-
ադէ: Արամանս թ» ի բերեւ զերսմակա կորեւց որս եւանեն
ի լեաւեաց. աւանետին երկո՛ւորիս են, և անձնաւոր ոչ
թ» ի նոսա. ի բերեւ զմեզ կարմիր շրթոնսն թ», և խօս թ»
գեղեցիկ, զկեղեւ նաւն այդ թ», լեդ թողով թով: Մէ
է աղանի իմ, կարարեալ եմ, մէ է մօր իւրոյ, լեդարեալ
թնողի իւրոյ. արեւն զնա դարբեր և երանեցն նա. լեա-
նիսն և հարձ գեղեցիկն զնա»:

(brq. Զ. 3-8)

ԵՐԱՆԵԱԼ ՍՈՒՐԲ ՄԱՅՐՆ

«Ահա յայսմնեսի երանեսցեն
իմն ամենայն ազգ. զի արար
իմն մեծամեծս Հօրն», :

(Ղուկ. Ա. 48-49)

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ կրօնի էական իւ-
մաստը, որ կ'կայանայ փրկագործութեան մէջ,
կ'ըտլանդակէ յինքեան նա եւս ընտանիքի
պատուին ու արժանեաց բարձրացումը ու
ազնուացումը: Քրիստոնէութեամբ է որ կ'ինն-
բարձրացաւ, սրբացաւ և հետեւաբար ընտա-
նիքի այս սրբացումով ալ բարքերն փոխուե-
ցան, միջութիւններն ալ վերցան. և առաջին
առիթով կ'տեսնենք որ կ'ինն պատուաւոր
դիրք մը կ'ստանայ՝ այդ մարդուն պատուա-
ւորութեան չափէն ոչ նուազ:

Ինչպէս բոլոր հին ազգաց մէջ, նմանա-
պէս երբայեցւոց մէջ կ'ինն չունէր այն բարձր

արժանիքն, պատիւը ու երանելի հանգա-
մանքն ինչպէս որ ունեցաւ յետոյ քրիստոնէու-
թեան մէջ: Եբրայական կրօնի մէջ կինը չէր
ազատ, անկախ այր մարդուն պէս, այլ
միշտ նուազուած և ստորագաս այրէն, անարդ,
անկեալ և աննշան. կնոջ երանութիւնն և
արժանիքն իր բաղմամբն ու ըլլալուն մէջ կը
կայանար. վա՛յ ամբոյն. ամբութիւնը ճշմա-
րիտ անէծք մըն էր. զաւակներու տէր մայր
մը միայն կրնար ըսել. «Երանելի եմ ես, զի
երանեացեն զիս կանայք» : Կինն այնքան ա-
նարժան կ'համարուէր որ արգելաւած ալ էր
իրեն մօտեւել ի ներքս ծածարին, և անոր հա-
մար արտաքին Գաւթին մէջ միայն կրնար
կենալ: Կնոջ պատիւն, կնոջ շնորհն ու երա-
նութիւնն կորսուած էր Եւայով, բայց Ս.
Կոյս Մարիամով պիտի վերականգնուէր, որով
և կնոջ արժանիքն, դիրքն պիտի տեսարա-
նադրուէր: Տեսէ՛ք, կնոջ ազնուացման ու
բարձրացման թուականը Ս. Աստուածամայով
կ'սկսի: Տիրամօր շնորհիւ մայրերու ճակտի
սեւ ազարը կ'սրբուի. անոր շնորհիւ մայրերը
թեւեր կ'առնեն թռչտելու ամպածրար եր-
կինքէն վեր. անոր շնորհիւ առաջին առթիւ

մայրերը կ'արժանանան երանութեան և լու-
սաշաւիղ ճամբէն կ'ընթանան ի յերկինս:

Տիրամայր Ս. Աստուածածինէն ետքը
տեսնէք կիներու վրայ ի՜նչ մեծ փոփոխու-
թիւն մը կ'երեւի: Նոր Կտակարանի կիներն
տարբեր ոգի մ'ունին. հոն բոլորովին տարբեր
դէմքեր կան. չենք հանգստի կնոջ մը որ
յիշեցնէ Եսթերն, Յուդիթը, Դեփովրան,
Յայելը կամ ուրիշ մը. ամենքն ալ առանին
կեանք մ'ունին և նշանաւոր ալ միայն իբր
հաւատացեալ, շնորհալի և երանելի կիներ.
առանք հոգեխօսապէս քրիստոնէութեան ա-
մենէն ազնուական կիներն եղան, և Աւետա-
րանի մեծ քարոզիչներն՝ առաքեալներէն ա-
ռաջ:

Նոր Կտակարանի սեմին վրայ կեցող Ս.
Աստուածածինն ո՛չ հիներուն և ո՛չ նորերուն
կ'նմանի. մայրն է քրիստոնեայ մայրերու,
բոլոր կիներու ու մայրերու Եւայի սերունդին.
որ հրեշտակն է ի մարդկանէ, մարմնատեսիլ
քերթվբէի մը պէս. իբր երկնաւոր արքայու-
հի, աննման և անբաղդատելի՝ ո՛չ եկածնե-
րուն և ո՛չ գալիքներուն հետ. շնորհալի և
օրհնեալ ու երանեալ մայր մըն է բոլոր մայրե-

բու և կիններու մէջ . մայր մը որ սուրբ է քան զսերսփէս , մաքուր է քան զքերսփէս և անհամեմատ առաւելութեամբ փառաւորագոյն է քան զզօրութիւնս երկնից :

Երանեալ մայր մըն է նա , վասն զի երանութիւն կուտան ազգեր և լեզուներ Անոր : Նա ո՛չ միայն մայրական շնորհով ու առաւելութեամբն կ'փայլի և երանեալ է բոլոր մայրերու մէջ , ո՛չ միայն ֆիզիքական և հոգեկան արտակարգ գեղեցկութեամբն կը ճոխանայ և երանութեան կ'արժանանայ , այլ վասն զի մայր եղաւ Որդիի մը որ Որդին է երկնից և արժանացաւ երկնքի արքայութեան «Արքայուհի» տիտղոսին :

Երանեալ մայր մըն է նա վասն զի քանն Աստուած , ընտրեց Մարիամ Ս. Կոյսն իրեն մայր բոլոր կանանց մէջ . զանց ըրաւ Սարաները , չհաճեցաւ Յայէլներուն , անփոյթ գլուխուեցաւ Աննաներուն , չնայեցաւ Յովիդներուն , այլ Ս. Կոյսն , Մարիամն ընտրեց իրեն մայր և անկէ սկիզբ առաւ իր մարդկութիւնը :

Ո՛վ սքանչելեացս , ուրիշներ ալ գտան շնորհներ և երանութիւններ , բայց ո՛րքան գերազանց , անսահման ու անպարագրելի է

այն շնորհն որ գտաւ Ս. Կոյսն . այն մեծ ու փառաւոր երանութիւնն որուն արժանացաւ . չենք կրնար ճշգիւ գիտնալ այն շնորհին չափը ու առաւելութիւնը այն երանութեան՝ որուն արժանացաւ Մարիամ . անչափ , անեւորուն անսահման . «Արար ինձ մեծամեծս հզօրն» :

Երանեալ մայր մըն է նա սրբազան գրիշներու մտաց առջեւ . անոնք այս աշխարհիս մէջ բառ չեն գտներ ցոլացնելու համար անոր կոյս հոգին , անոր անբիծ սիրտը , մաքուր զգացումները : Դէ՛մքը՝ անաղտ մաքրութեամբ , աչէ՛րն՝ անբիծ բարութեամբ , շըրթունքներն՝ անարատ սրբութեամբ : Խծըրծանք սկիտի ըլլար գպշիլ այսպիսի բարեպաշտ զգացման մը , այսպիսի հաւատքի մը :

Եթէ Քրիստոս ա՛յնչափ գուրգուրաց իր մօր վրայ և բարձրացուց զայն ու ա՛յնչափ մեծարեց ու սիրեց չթողլով զայն երկրի վրայ , եթէ Քրիստոս արժանի համարեց զայն լոյս բնակարաններու մէջ դնել և հրեշտակներու օրհներգութեան ու գովարանութեան արժանացնել , ո՛րքան արդեօք հաճոյ է Քրիստոսի երբ կ'տեսնէ որ իւր մայրը մեզմէ

կ'փառաւորութիւն և կ'գովաբանութիւն, երանութիւն կ'արուի և կ'մեծարութիւն. երբ կ'տեսնէ որ իրեն մերձենալէ առաջ իր մօրը կ'գլխուի ու կ'աղաղակուի:

Հաւատացեալ ջերմեռանդ քրիստոնեայն անոր բարեխօսութեամբ միայն պիտի կրնայ մերձենալ Աստուծոյ շնորհաց և անհուն զօրութեան. Տառապեալ մեղաւորները առանց բարեխօսութեան և միջնորդութեան Ս. Աստուածածնայ եթէ մերձեան Քրիստոսի, իբրեւ դերադրուի անոր երեսէն ի բաց պիտի մերժուին:

Ո՛րքան հաճոյալի և ընդունելի պիտի ըլլար Աստուծոյ, երբ ամէն պարագաներու մէջ գլխէինք Ս. Կոյսին, սորվէինք անոր քով ապաստան գտնել, և անոր աղաղակել. ո՛րքան խնկելի պիտի ըլլայ՝ երբ ինչ որ խնդրէինք Աստուծոյ կամ Փրկչէն, Ս. Կոյս Մարիամու միջնորդութեամբ խնդրէինք, երանեալ և օրհնեալ Մօր բարեխօսութեամբ, երանեալ և օրհնեալ երկրէն և երկինքէն:

Ո՛վ մայր սիրոյ եւ գրուքեան, դուն աղէկ գիտես թէ ի՞նչ բաներ գրկուեր ենք. ի՞նչ բաներ կան որ մեզ կ'ստապեցնեն, ինչե՞ր կան որոնք շնորհագործ կ'ընեն մեզ. ամէն բարիքներէ աւելի եւ աւելի քան հզօր միջնորդութիւն, բարեխօսութիւն կ'խնդրենք. քանի որ աւժապ, ո՛չ ոսկի, ո՛չ երկրաւոր բաղաւորութիւն կ'խնդրենք, այլ միայն եւ միայն քան աստուծային շնորհ, քան գրութիւն, անհուն բարութիւն, քան միջնորդութիւն, բարեխօսութիւն առ որդին քան եւ Աստուծ մէջ: Ընդունէ՛ մեր աղաչանքները, քեզի եւ ապաւինած մեր անձները: Եւ մենք զգարով եւ գիտնալով թէ ի՞նչ գրոս ալտարով կ'նայիս դու մեր փայ, աւելի կ'արծարծենք մեր սերն ու յօսանքութիւնը. քան հովանւոյդ, քան քեզերուդ սակ, քան մայրական գիրկդ կ'ապաւինինք. ցնծալից ու արագին կ'աղաղակենք երկնային զուարթութիւններու հետ քան սուրբ անուոյդ. հաւո-

րէն ւրբոց հետ համագումար իղձերով, անձ-
կարեաց կարօտով կ'իսկորենի, միջնորդէ՝ մեզի,
մեզ ապաշնորհներու համար. քո՛յլ տու
պաշտօնացիս խնդրելու քենէ եւ շնորհ.
Բարեխօսե քու որդոցդ եւ մեր Փրկչին, ա-
սաստօք օգնէ, դու որ գովեալ ես ի Կանաչս.
Ժու՛ն եկուր մեզի համար՝ զմեզ Աստուծոյ
հետ հաշտեցնելու, դու որ բարձրելոյն խո-
րանն ես. մեղքդ տուր անկեալներուս, դու
որ Տաճար ես երկնային. մեզի Փրկչին առ-
ջեւ տուր, դու որ սիրականն ես իրեն: Որ
փառաւորեալն է ընդ հօր եւ հոգւոյն ւրբոյ
էութեամբ եւ անփննութեամբ, նմա փառք
եւ երկրպագութիւն յաիստենից յաիստանս.
ամէն:

ՅԱՆԿ

ԶՕՆ ԹԻՇԱՏԱԿԻ	Էջ	3
ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ	»	5
ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐԸ	»	7
Ա.— Միայն Աստուած Բարի	»	19
Բ.— Քրիստոսի Ծնունդը	»	31
Գ.— Փորձութիւն ի Սասանայէ	»	39
Դ.— Բարեգործութիւն	»	53
Ե.— Ժամանակը	»	61
Զ.— Աղբասաւիրութիւն	»	71
Է.— Ճեմարսութիւն	»	83
Ը.— Տեառնընդառաջ	»	95
Թ.— Դուք Տանար էք Աստուծոյ	»	109
Ժ.— Խնայողութիւն	»	119
ԺԱ.— Պարսեանաչութիւն	»	131
ԺԲ.— Աղօթքի Զօրութիւնը	»	141
ԺԳ.— Աստուծոյ Սերը	»	155
ԺԴ.— Սեր առ Աստուած եւ առ մարդիկ	»	167
ԺԵ.— Յիսուսի Փրկագործութիւնը	»	179
ԺԶ.— Խոնարհութիւն	»	191
ԺԷ.— Քաջարի Հովիւը	»	203
ԺԸ.— Խաչելութիւն Քրիստոսի	»	215
ԺԹ.— Յարութիւն Քրիստոսի	»	223
Ի.— Համբարձում Քրիստոսի	»	235
ԻԱ.— Հոգւով ձանաչում	»	247
ԻԲ.— Խաչը Կրել	»	261
ԻԳ.— Վարագայ Խաչ	»	275
ԻԴ.— Այլակերպութիւն Քրիստոսի	»	285
ԻԵ.— Երանեալ Սուրբ Մայրն	»	301

1. The first thing I noticed when I stepped out of the car was the cold. It was a sharp contrast to the warm blanket I had been sitting under. I looked up at the sky, which was a pale, hazy blue. The air was crisp and clean, a welcome change from the stuffy atmosphere of the car. I took a deep breath, feeling the cool air fill my lungs. The sun was just beginning to rise, casting a soft, golden glow over the landscape. The trees were still, their branches bare and reaching towards the sky. The ground was covered in a thin layer of frost, glistening in the early morning light. I felt a sense of peace and tranquility, a moment of stillness in a world that was always in motion. I closed my eyes for a moment, savoring the quiet. When I opened them again, I saw a small stream flowing gently through the forest. The water was clear and cold, reflecting the light from the sky. I walked towards it, feeling the soft grass under my feet. The stream was a beautiful sight, a reminder of the beauty of nature. I stood by the water for a while, watching the ripples in the surface. The world felt so peaceful, so calm. I had found a moment of solitude, a place where I could be alone with my thoughts. It was a rare and precious thing, a moment of peace in a busy world. I smiled to myself, feeling grateful for the simple pleasures of life. The morning was just beginning, and I knew that this was a special moment, one that I would never forget. I took another deep breath, feeling the cool air fill my lungs. The world was so beautiful, so full of life. I felt a sense of hope and optimism, a belief that everything would be alright. I turned and walked back to the car, feeling a sense of purpose and direction. The journey was over, but the memories would stay with me forever. I looked back at the stream one last time, feeling a sense of closure. The world was so beautiful, so full of life. I felt a sense of hope and optimism, a belief that everything would be alright. I turned and walked back to the car, feeling a sense of purpose and direction. The journey was over, but the memories would stay with me forever.

D. Kuyper's paper

11

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0162423

